

Adoptiovanhempien vanhemmuus

- ”se on semmonen elämänläheinen asia”

Kasvatustieteen pro gradu-tutkielma
Kasvatustieteiden laitos
Tampereen yliopisto
Tammikuu 2007
Soile Kestilä

TAMPEREEN YLIOPISTO

Kasvatustieteiden laitos

KESTILÄ, SOILE: Adoptiovanhempien vanhemmuus – ”se on semmonen elämänläheinen asia”

Pro gradu –tutkielma, 108 sivua, 4 liitesivua

Kasvatustiede

Tammikuu 2007

Pro gradu- tutkimuksessani tavoitteena on tutkia adoptiovanhempien käsityksiä vanhemmuudesta adoption kontekstissa siitä perspektiivistä, minkä adoptioprosessin läpikäyminen on tuonut. Tärkeänä tutkimuskohteena on myös se, onko adoptiovanhemmuus erilaista vanhemmuutta.

Vanhemmuuden käsite on tutkimukseni keskeisin käsite sekä koko tutkimuksen kohde. Tutkimukseni teoreettisessa osuudessa tarkastelen vanhemmuuden määrittelyn lisäksi vanhemmuuden rakentumista, vanhemmuuteen siirtymistä sekä vanhemmuuden rooleja. Olennaisena osana tutkimusta käsitteän adoptiovanhemmuutta aikaisempiin tutkimuksiin ja teoreettiseen tietoon pohjautuen. Tutkimuksen viitekehystenä toimii fenomenografia.

Empiirisessä osuudessa olen tutkinut tiedonantajina toimivien adoptiovanhempien käsityksiä yleisesti vanhemmuudesta sekä omasta vanhemmuudestaan. Tutkimusmenetelmänä toimi puolistrukturoitu haastattelu, jonka kautta pyrin antamaan vanhemmille mahdollisuuden tuoda esiin omia käsityksiään vanhemmuudesta ja adoptiovanhemmuudesta. Aineisto koostuu neljäntoista vanhemman haastatteluista. Haastatteluista neljä oli pariskuntia ja kuusi yksin haastatteluun osallistuvia tiedonantajia.

Tutkimuksen tulosten perusteella adoptiovanhemmuudesta muodostui samanlainen näkemys kuin biologisesta vanhemmuudesta. Adoptiovanhemmat näkivät vanhemmuuden koostuvan viidestä osa-alueesta, jotka olivat vastuu, huolenpito, pysyvyys, kokonaisvaltaisuus sekä palkitsevuus. Adoptiovanhemmuuden erilaisuus näyttäytyi vain ympäristön asenteiden ja adoption lähtökohtien kautta. Arjessa sekä perusolemukseltaan vanhemmuus on samanlaista niin biologisessa vanhemmuudessa kuin adoptiovanhemmuudessa.

Avainsanat: vanhemmuus, adoptiovanhemmuus, siirtymä vanhemmuuteen, käsitykset, fenomenografia

SISÄLLYS

1. Johdanto	5
2. Adoptio	8
2.1 <i>Kotimainen adoptio</i>	9
2.2 <i>Kansainvälinen adoptio</i>	10
2.3 <i>Adoptioprosessi</i>	10
3. Vanhemmuus.....	12
3.1 <i>Siirtymä vanhemmuuteen</i>	14
3.2 <i>Vanhemmuuden rakentuminen</i>	16
3.3 <i>Vanhemmuuden roolit</i>	20
3.4 <i>Adoptiovanhemmuus</i>	24
4. Tutkimustehtävät.....	27
5. Tutkimusmenetelmä	28
5.1 <i>Fenomenografinen lähestymistapa</i>	28
5.2 <i>Haastattelututkimus</i>	31
5.3 <i>Tutkimuksen toteuttaminen</i>	34
5.4 <i>Luotettavuus</i>	36
5.5 <i>Eettisyys</i>	38
6. Tulokset ja niiden tarkastelu.....	40
6.1 <i>Adoptio</i>	40
6.1.1 <i>Adoption taustat- ”Helpommallahan siinä itte pääsee kun ei tartte itte ruveta alusta asti tekeen.”</i>	40
6.1.2 <i>Adoptio-odotus - ”toivoa ja epätoivoa ja kaikkea siltä väliltä”</i>	46
6.2 <i>Siirtymä vanhemmuuteen</i>	52
6.2.1 <i>Elämänmuutos – ”iloista itkemistä”</i>	52
6.2.2 <i>Oma lapsi - ”Se on meidän penska ja sillä selvä”</i>	54

6.3 Vanhemmuus.....	59
6.3.1 Käsitukset vanhemmuudesta - ”Sitten me elämämme yhdessä ja opimme toisistamme lisää”	59
6.3.2 Vanhemmuuden määritelmät – ”Vanhemmuus on lapsen turva ja sitten se on aikuiselle antoisa juttu.”	63
6.3.3 Erilaista vanhemmuutta – ”paljon ihan tavallista arkeekin ja tahtojen taistelua ja uhmaikää ja kaikkee”	72
6.3.4 Adoptiovanhemmuuden vaatimukset – ”Ehkä se vaatii sellaista ymmärtämistä enemmän.”	80
7. Pohdinta	87
7.1 Tulosten hyödynnettävyys	100
Lähteet.....	101
Liitteet.....	109

1. Johdanto

*”Adoptio tarkoittaa sitä, ettei ole kasvanut
äidin mahassa,
vaan
äidin sydämessä.”*

Yllä oleva tuntemattoman kirjoittajan ajatus tiivistää adoptiovanhemmuuden ytimen. Adoptiovanhemmuus on vanhemmuutta, arjessa samanlaista kuin niin sanottu tavallinen vanhemmuus. Kuitenkin taustaltaan ja lähtöasetelmiltaan adoptiovanhemmuudessa on jotain erilaista, jonka yllä oleva ajatus pukee sanoiksi.

Vanhemmuus on asia, jonka jokainen on kokenut joltain näkökannalta, joko ollen itse vanhempi tai vanhemmuuden kohteena. Jokainen aikuinen joutuu määrittelemään suhteensa vanhemmuuteen jossain elämänsä vaiheessa. Adoptio tuo vanhemmuuteen oman lisänsä, joka tekee vanhemmuudesta osin samanlaista ja osin erilaista.

Tamminen (2002, 5) määrittelee vanhemmuuden aikuisen ja lapsen väliseksi vuorovaikutussuhteeksi. Mahdollisuus olla vanhempi riippuu aina lapsesta. Vain lapsen saaminen tekee aikuisesta vanhemman. Vanhemmuuden kokeminen on yksilölle, varsinkin naiselle, luonnollisesti aikuisuuteen kuuluva asia. Siirtymää vanhemmuuteen pidetään itsestään selvänä osana elämää. Kuitenkin lapsettomuus koskettaa joka viidettä paria eli noin 35 000 paria Suomessa (Lapsettomien Tuki ry). Näistä pareista noin joka kolmas päätyy adoptioon. (Parviainen 2003, 50).

Adoptiota on tutkittu Suomessa jonkin verran, mutta ei kattavasti. Tutkimukset ovat keskittyneet adoptioprosessiin ja adoptiolasten sopeutumiseen kielellisen kehityksen tai koulun aloituksen kannalta. Aiempien tutkimusten kohteena ovat siis olleet adoptiolapset. Varsinaista tutkimusta vanhemmista, heidän sopeutumisestaan ja käsityksistään adoptiosta ei ainakaan suomalaisessa kontekstissa ole tehty. Suurin osa adoptioon kohdistuneesta tutkimuksesta on ollut pro gradu-töitä sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan alalta. Näiden tieteenalojen lisäksi adoptiota on tutkittu hoitotieteessä, kansainvälisen politiikassa sekä

kasvatustieteessä.

Päädyin työssäni käsittelemään lähinnä adoptioprosessin jälkeistä lapsiperheaikaa. Toki lapsettomuuden kokemus ja sen tuoma lähtemätön vaikutus ihmisen persoonallisuuteen ja maailmankatsomukseen on erottamattomana osana vanhemmuudessa. Ihminen on aiempien elämäkokemustensa muokkaama ja kantaa mukanaan elämänhistoriaansa. Siitä syystä kokemusta lapsettomuudesta ei täysin voida sulkea pois tutkimuksesta. Kokemuksen vaikutukset ja sen tuomat motiivit ajattelun ja ratkaisujen taustalla täytyy tiedostaa. On tosiasia, että useimpien adoptiopäätösten takana on kyvyttömyys saada biologisia lapsia.

Mielenkiinnon kohteena työssäni on vanhempien omat määritelmät vanhemmuudesta siitä perspektiivistä minkä mahdollinen lapsettomuus, sen työstäminen osaksi minäkuvaan sekä adoptioprosessin läpikäyminen on tuonut. Kiinnostavaa on myös se, miten adoptiovanhemmat kokevat oman, ehkä erilaisen, vanhemmuutensa erilaisen lapsen vanhempana. Usein adoptioissa nykypäivänä on kyse kansainvälisistä adoptioista, jolloin lapsi todennäköisesti erottuu valtaväestöstä. Tästä syystä erilaisuus on oletettavasti läsnä arkielämässä. On hyvin todennäköistä, että yksilö on joutunut refleктоimaan tämän erilaisuuden tuomia vaikutuksia niin ympäristön kuin oman vanhemmuutensa näkökulmasta. Oletuksena tutkimuksessa on, että adoptioon päätyneen pariskunnan käsitykset omasta vanhemmuudesta ovat tästä syystä selkiytyneempiä ja pohditumpia kuin vanhempien, joille vanhemmuus tapahtuu luonnollisena ja itsestään selvänä osana elämäkulkua. Adoptiovanhemmaksi päätyneet pohtivat syvällisesti omia kasvatuskäytäntönsä ja – periaatteitaan sekä kykyjään toimia kasvattajana jo adoptioprosessiin kuuluvan kotiselvityksen yhteydessä. (Ottolapsineuvonta 1998, 45.)

Koen nimenomaan adoptiovanhemmuuden tutkimisen mielenkiintoisena, koska adoptiovanhemmuudessa on paljon näkökulmia, jotka tekevät siitä ainutlaatuisen verrattuna niin sanottuun tavalliseen vanhemmuuteen. Jo pelkästään biologisen yhteyden puuttuminen tekee vanhemmuudesta erilaista. Adoptiovanhempien täytyy rakentaa vanhemmuus-suhde lapseen, joka ei kannata heidän geenejensä. Adoptioäiti ei ole kantanut lasta kohdussaan eikä tuntenut sen liikettä ja kasvua. Biologisen lapsen odotusaika on hyvin konkreettinen ja kaikkien odottajien kohdalla yhtä pitkä yhdeksän kuukautta. Adoptiovanhempien kohdalla taas odotus on määrittelemätöntä, jopa vuosiksi venyvää.

Pohjaan tutkimuksessani fenomenografiseen lähestymistapaan. Tarkastelen adoptiovanhemmuutta ja sen merkitystä vanhempien omien käsitysten kautta. Adoptiovanhemmat ovat vähemmistönä vanhempien joukossa eikä heidän kokemustaan vanhemmuudesta ole tuotu esille tutkimuksen keinoin. Tästä syystä koen tärkeäksi kääntää huomiota ihmisiin, joiden elämä ei ole kulkenut valtavirran polkuja pitkin. Vaikka fenomenografista tapaa voidaan kritisoida subjektiivisuudesta ja yleistettävyyden puutteesta, on tärkeää nostaa esille juuri yksilöiden näkemykset vanhemmuudesta. Fenomenografian uranuurtaja Martonin (1994) mukaan tieto ihmisten erilaisista käsitys- ja näkemystavoista on jo itsessään arvokasta ja tärkeää. Voidaksemme ymmärtää enemmän ja syvällisemmin vanhemmuutta ja kasvatusta, on tärkeää tutkia vanhemmuuden koko alaa.

Tutkimus on toteutettu haastattelututkimuksena, jolloin vanhemmat itse refleктоivat ja määrittelevät vanhemmuutta sekä käsityksiään adoptiovanhemmuudesta. Haastatteluaineiston perusteella muodostettiin kategorioita kuvaamaan käsityksien välillä vallinneita eroavaisuuksia.

2. Adoptio

Adoptio yhteiskunnallisena ilmiönä on ollut tunnettu jo kaukana historiassa. Tunnetuimpia adoptiolapsia ovat kuningas Oidipus ja Raamatun Mooses. Pää tarkoituksena adoptiossa oli saada suvunjatkaja ja perijä tilanteessa, joissa biologista perillistä ei ollut siunaantunut. Lähtökohtana adoptiossa ei toiminut lapsen vaan adoptoivan perheen etu. Tästä asenteesta kertoo jo sanan adoptio merkitys. Latinankielinen alkuperäismuoto ”ad optio” merkitsee ”valitsen vaihtoehdoista parhaan”. (Garam 1988, 11; Ottolapsineuvonta 1998, 2.)

Suomessa adoptiota edeltäviä lasten sijoitusmuotoja olivat ruotukierro ja huutolaissijoitukset. Ruotukierrossa samaan ruotuun kuuluvat talot ottivat lapsen luoksensa asumaan vuorotellen. Lasta kierrätettiin talosta toiseen ja kukin talo elätti häntä aikansa. Huutolaissijoituksissa kunta sijoitti lapsen sille, joka vaati pienintä korvausta. Kunta maksoi lapsesta korvausta 14-vuotiaaksi asti, jonka jälkeen lapsi oli velvoitettu tekemään palkatonta työtä 21-vuotiaaksi saakka. Myöhemmin yksityinen hyväntekeväisyys ja vaivahoitoasetus korvasivat nämä toimenpiteet. (Garam 1988, 12-13.) Ensimmäinen adoptiota koskeva säädös Suomen lainsäädännössä oli Laki ottolapsista (208/1925) ja Asetus lapseksiottamisesta ja ottolapsisuhteen purkamisesta tehtävästä ilmoituksesta (209/1925), jotka säädettiin vuonna 1925. (Parviainen 2003, 25).

Nykypäivänä adoptio merkitsee lapseksi ottamista. Se on oikeudellinen toimenpide, joka tarkoittaa biologisen vanhemman oikeuksien ja velvollisuuksien siirtymistä adoptiovanhemmille. Vahvistettu ottolapsisuhde on purkamaton, täysivaltainen vanhempi-lapsisuhde. Adoptoitavan lapsen entiset perhesuhteet vanhempiinsa ja sukuunsa katkeavat yleensä kokonaan. Lapsen asema adoptioperheessä muodostuu oikeudellisesti samanlaiseksi kuin biologisen lapsen asema. (Interpedia 2006; Ottolapsineuvonta 1998, 5; Parviainen 2003, 7.) Lähtökohtana adoptiolle toimii aina lapsen etu, lapselle etsitään kotia ja vanhempia. Suomessa adoptiota säätelee laki lapseksiottamisesta (153/1985). Adoptiota säätelee osaltaan myös lastensuojelua ja kansainvälisiä lapseksiottamisasioita käsittelevä Haagin sopimus, johon Suomi liittyi vuonna 1997. (Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunta 2005)

Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa adoptiopalvelujen yleisestä suunnittelusta, ohjauksesta ja valvon-

nasta. Sen asettama toimielin, Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunta, toimii asi-
antuntijaviranomaisena lapseksiottamisasioissa. Adoptioon liittyvistä käytännön toimista taas huoleh-
tivat kansainvälisen lapseksiottamispalvelun antajat. Hyväksytyjä palveluntarjoajia on Suomessa kolme:
Pelastakaa Lapset ry, Interpedia ry ja Helsingin kaupungin sosiaalilautakunta. (Suomen kansainvälisten
lapseksiottamisasioiden lautakunta 2005)

Ennen adoptioprosessin alkua adoptiovanhemmaksi ryhtyvien on valittava haluavatko adoptoida lapsen
Suomesta vai lähtevätkö kansainväliseen adoptioon. Esittelen lyhyesti kumpaakin vaihtoehtoa.

2.1 Kotimainen adoptio

Kotimaisessa adoptiossa lapsen ja adoptiovanhempien syntymämaa on sama. 1970-luvun alussa Suo-
messä oli adoptiolapsia tarjolla enemmän kuin adoptiota haluavia perheitä. Suomalaisia adoptiolapsia
luovutettiin myös ulkomaille adoptoitavaksi. Kotimainen adoptiotoiminta kuitenkin väheni huomatta-
vasti 1970- luvun puolivälissä. Syyksi tähän arvellaan samaan aikaan voimaan tullutta aborttilakia, joka
vähensi syntyvyyttä yleisesti sekä erityisesti ei-toivottujen lasten määrää. Lisäksi asenteet yksinhuolta-
juutta ja aviottomia lapsia kohtaan muuttuivat sallivimmaksi. (Parviainen 2003, 8, 10)

Nykyään adoptoidaan vuosittain muutamia kymmeniä suomalaisia lapsia. Vuonna 2004 kotimaisten
adoptioiden lukumäärä oli 37 lasta. Kotimaisesta adoptiosta ei ole saatavilla yhtä selkeää tilastotietoa
kuin kansainvälisestä adoptiosta. (Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunta 2005)
Adoption painopiste on siirtynyt kansainvälisen adoption puolelle, koska hyvinvointivaltiossa lapsia
annetaan harvoin suoraan adoptioon. Kaikille pystytään tarjoamaan yhteiskunnan taholta riittävä elintaso,
joten taloudellisten pakotteiden takia lapsista ei luovuta. Myös ei-toivotut raskaudet on nykypäivänä
mahdollista ehkäistä ja huostaanototkin pyritään Suomessa hoitamaan sijaisperhesijoitusten kautta.

2.2 Kansainvälinen adoptio

Kansainvälisessä adoptiossa lapsi on syntynyt jossain muussa kuin adoptioperheen kotimaassa. Useimmiten luovuttajamaana toimii kehitysmaa ja vastaanottavana maana teollisuusmaa. Suomi muuttui 1970-luvulla luovuttajamaasta vastaanottajamaaksi. Suomalaisten lasten adoptointi ulkomaille lakkasi kokonaan ja tarjolla olevien kotimaisten adoptioiden vähentyessä alkoi adoptiotoiminta suuntautua ulkomaille. Ensimmäiset ulkomailta adoptoidut lapset saapuivat Suomeen 1970-luvun alussa. Maamme vanhin adoptiojärjestö Interpedia ry aloitti toimintansa 1974 suuntautuen nimenomaan ulkomaisiin adoptioihin. Laki kansainvälisestä lapseksiottamisesta astui voimaan vuonna 1985. Lain voimaantulon jälkeen kansainvälisten adoptioiden määrä alkoi kasvaa nopeasti ylittäen kotimaisen adoption. (Parviainen 2003, 8, 10, 35; Interpedia 2005.)

Kansainvälinen adoptio ei ole kuitenkaan ensisijainen vaihtoehto kehitysmaiden auttamiseksi. Ennen adoptiota pyritään auttamaan biologisia vanhempia itse huolehtimaan lapsistaan. Ensisijaisen vaihtoehdon epäonnistuttua pyritään lapselle etsimään vanhemmat omasta kotimaasta ja samasta kulttuuriympäristöstä. Vasta kolmantena vaihtoehtona tulee lapsen luovuttaminen kansainväliseen adoptioon. (Interpedia 2005)

Vuonna 2004 Suomessa asui 2598 kansainvälisen adoption kautta tullutta lasta ja samana vuonna tehtiin 289 uutta adoptiota. (Liite 4) Puolet lapsista saapui Kiinasta, seuraavaksi eniten adoptiolapsia saapui Venäjältä, Thaimaasta, Etelä-Afrikasta ja Kolumbiasta. (Liite 4) Vuonna 2004 adoptioiden määrä oli huipussaan edellisvuosiin verrattuna. Vuonna 2003 vastaava luku oli 239, vuonna 2002 246 ja vuonna 2001 218 lasta. Adoptiomäärien kasvusta huolimatta Suomessa adoptoidaan lapsia huomattavasti vähemmän kuin muissa maissa. (Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunta 2005)

2.3 Adoptioprosessi

Laissa on säädettyjä tiettyjä kriteerejä, jotka adoptiovanhemmiksi haluavien tulee täyttää. Lapseksiottajan tulee olla vähintään 25 -vuotias. Yläikärajaa ei lainsäädännön puitteissa ole määritelty. Suosituk-

sena pidetään kuitenkin sitä, ettei lapsen ja vanhemman välinen ikäero olisi 40 vuotta enempää. Tämä ei kuitenkaan tarkoita ettei yli 40 -vuotiaat voisi adoptoida. Heidän mahdollisuutensa saada pieni adoptiolapsi on kuitenkin huonot. (Ottolapsineuvonta 1998, 3.) Adoptioperheeksi hyväksytään aviopari tai yksin adoptoiva henkilö. Avoliittoa ei tässä kohtaa rinnasteta avioliittoon. Myös vanhempien sosioekonomisiin tekijöihin ja terveydentilaan kiinnitetään erityistä huomiota soveltuvuutta arvioitaessa. (Ottolapsineuvonta 1998, 17-19.)

Adoptioprosessi on monivaiheinen ja pitkä prosessi, joka voidaan jakaa neljään vaiheeseen: selvitysvaihe, adoptioluvan hakeminen, odotusvaihe sekä seurantavaihe. Selvitysvaiheen aikana arvioidaan perheen soveltuvuutta sekä valmennetaan perhettä siirtymässä adoptioon. Ensimmäinen toimenpide adoptiovanhemmiksi haluaville on yhteydenotto adoptiopalvelunantajaan, joka aloittaa adoptioneuvonnan. Neuvonnan saanti on edellytys adoptioluvan saamiseksi. Sen tarjoajina toimivat kotikunnan sosiaalitoimisto tai Pelastakaa Lapset ry. Neuvonta kestää noin 6-12 kuukautta ja sen yhteydessä laaditaan sosiaalityöntekijän tekemä kotiselvitys. Adoptioneuvonnan yhteydessä rekisteröidytään adoptionhakijaksi. (Interpedia 2005; Ottolapsineuvonta 1998,15.)

Saatuun kotiselvityksen hakija voi hakea adoptiolupaa Suomen kansainvälisen lapseksiottamisasioiden lautakunnalta. Adoptiolautakunnan myönnettyä adoptiolupa, valitaan kohdemaalaa hakijoiden edellytysten ja omien toiveiden pohjalta. (Interpedia 2005)

Tämän jälkeen hakemukset lähetetään haluttuun kohdemaalahan paikalliselle palvelunantajalle. Papereiden siirrettyä ulkomaille alkaa odotusvaihe, jonka aikana kaikki tapahtuu ulkomaisen palvelunantajan tahdissa. Ensimmäinen tieto, joka kohdemaalasta saadaan, on hakijoiden hyväksyminen tai hylkääminen. Seuraavana saapuu tieto valitusta lapsesta, jonka jälkeen tulevat vanhemmat voivat aloittaa matkajärjestelyt lapsen noutamiseksi kotiin. Tässä adoptioprosessin vaiheessa lapsi muuttaa uuteen perheeseensä. (Interpedia 2005; Ottolapsineuvonta 1998,15.)

Lapsen saavuttua kotiin adoptioprosessi sekä adoptioneuvonta jatkuvat edelleen seurantavaiheen ajan. Sosiaalityöntekijät seuraavat perheen sopeutumista ja laativat seurantaraportteja. Myös perhe on velvollinen raportoimaan adoption onnistumisesta ja lähettämään valokuvia lapsen syntymämaahan. Viimeisenä vaiheena adoptiossa on adoption vahvistaminen oikeudessa sekä kansalaisuusilmoitus, jossa lapselle haetaan uuden kotimaan kansalaisuus. (Interpedia 2005; Ottolapsineuvonta 1998,15.)

3. Vanhemmuus

Vanhemmuus on nykyisin paljon esillä. Mediassa pohditaan vanhemmuuden katoamista ja muuttumista. Mitä vanhemmuus sitten todella on? Onko vanhemmuus käyttäytymismalleja, jotka ovat opittavissa vai sisäinen asenne, joka syntyy vanhemmaksi tulon myötä? Onko edes mahdollista määritellä käsitettä vanhemmuus? Tässä luvussa pyrin selvittämään mitä vanhemmuudella tarkoitetaan lähestymällä sitä eri näkökulmista. Eri tutkimusten ja näkemysten avulla pyrin hahmottamaan vanhemmuuden monia ulottuvuuksia.

Käsitteellä vanhemmuus tarkoitetaan yleensä äitinä ja isänä olemista. Vanhemmuus on lasten kanssa olemista ja kasvamaan auttamista kohti aikuisuutta ja omaa vanhemmuutta. Vanhemmuus on noussut yleisessä kielenkäytössä kasvattamisen tilalle. (Leinonen 2004, 177.) Tämä kuvaa osaltaan vanhemmuudessa ja asenteissa tapahtunutta muutosta. Vanhempien tehtävä on muuttunut pois päin kasvattamisesta. Kasvattamisesta on tullut jopa ei – toivottua toimintaa. Myös Hoikkala on tutkimuksessaan tehnyt samansuuntaisen havainnon. Vanhemmat eivät haastatteluissa miellä itseään kasvattajiksi, koska kasvattaminen nähdään pakonomaisena muokkaamisena. Vanhemmuussuhde halutaan nähdä mieluummin tasavertaisena kaveruussuhteena. (Hoikkala 1993, 49.)

Goldstein, Freud ja Solnit (1973) ovat jaotelleet vanhemmuuden käsitteen biologiseen, sosiaaliseen ja psykologiseen vanhemmuuteen. Biologinen vanhemmuus on selitettävissä geneettisin ja biologisin perustein. Vanhempi on synnyttänyt tai siittänyt lapsen ja heillä on sama geeniperimä. Sosiaalinen vanhemmuus on oikeudellinen suhde lapseen. Sosiaalinen vanhemmuus tarkoittaa laillista vanhempaa, joka asuu samassa perheessä lapsen kanssa. Psykologinen vanhemmuus vallitsee suhteessa, jossa lapsi pitää aikuista vanhempanaan ja aikuinen saa lapsen silmissä vanhemman aseman. Psykologiseen vanhemmuuteen kuuluu lapsen ja vanhemman välinen kiintymyssuhde sekä lapsen samaistuminen vanhempaan. (Hirsjärvi & Huttunen 1995, 53-54) Nämä piirteet eivät ole välttämättä läsnä muissa vanhemmuuden malleissa. Vanhemmuutta voidaan käsitellä myös kahdesta näkökulmasta: psykologisesta ja sosiologisesta. Psykologisen näkökulman mukaan vanhemmuus on kiintymyksen ja vuorovaikutuksen varaan rakentunut suhde, joka muodostuu kahden eri sukupolven edustajan välille. Kyseessä on ainutlaatuinen

ja läheinen suhde. Sosiologinen näkökulma näkee vanhemmuuden yhteiskunnallisena instituutiona, joka perustuu normeihin ja lakeihin. Vanhemmuus nähdään esimerkiksi luonnonlakina ja normaaliuden perustana. (Hirsjärvi & Huttunen 1995, 49-50.)

Hoghugh (2004, 5-6) määrittelee vanhemmuuden tavoitteelliseksi toiminnaksi, jonka tarkoituksena on varmistaa lapsen selviytyminen ja kehitys. Pohjimmiltaan käsite vanhemmuus on keskittynyt enemmän vanhemmuuteen toimintana kuin siihen, kuka sitä tekee. Nykyisessä kielenkäytössä vanhemmuus merkitsee äidin ja isän biologista suhdetta lapseen. Sitä voidaan kvalifioida lisäksi sanoilla adoptio, sijais tai huoltaja, jos halutaan määrittää muuta kuin biologista suhdetta. Toisaalta verbi olla vanhempi merkitsee prosessia, toimintaa ja interaktiota aikuisen ja lapsen välillä. Prosessin syntyminen ei edellytä biologista suhdetta osapuolten välillä.

Vanhemmuuteen kuuluu kasvuedellytysten luominen lapselle. Kasvuedellytykset pitävät sisällään rajojen asettamisen, koulutuksen ja harrastusten tukemisen sekä huolenpidon. Tämän kaltaisen vanhemmuusmallin mukaiseksi useimmat vanhemmat määrittivät itsensä Hoikkalan (1993, 52-53) tutkimuksessa. Keskeisimpinä kasvatustehtävinä nähtiin osallistuminen lasten elämään, perheenjäsenten erilaisien toiveiden yhteensovittaminen sekä normiohjaus. Värri (1996, 120-121) kuvaa samaa asiaa termillä vanhemmuuteen kuuluva välitön auttamis- ja kasvatustavuu.

Nykyäänä vanhemmuus ja perhe-elämä ovat muuttuneet vapaaehtoisiksi, henkilökohtaisiksi valinnoiksi (Juntunen & Krats 1997, 13). Aikaisemmin ihmisen elämään kuului erottamattomasti perhe ja lasten hankkiminen. Varsinkin naisten kohdalla kyse oli lähes poikkeavuudesta, jos lapsia ei ollut. Nykyään on yleistä, että lastenhankkimista suunnitellaan huolellisesti ja pyritään ajoittamaan lapset sopivaan kohtaan koulutus- ja uraputkea. On myös mahdollista valita vapaaehtoinen lapsettomuus vanhemmuuden vaihtoehtona.

Yhteiskunta on muuttunut paljon viimeisten vuosikymmenien aikana. Myös perheessä on tapahtunut muutoksia. Syntyvyysluvut laskevat, avioliiton solmimista ja lasten hankintaa siirretään myöhemmäksi. Myös lasten määrä perheissä on vähentynyt. Näiden muutosten taustalla voidaan nähdä muutos arvoissa. Tutkijoiden näkemykset muutosten suunnasta tosin ovat ristiriitaisia. Joidenkin mielestä vähentyneet lapsiluvut kertovat perheen arvostuksen vähenemisestä sekä materiaalistien ja individuaalisten arvojen

tärkeydestä. Toiset tutkijat taas näkevät elämän laadun arvostuksen nousseen. Lapsia hankitaan emotionaalisten tarpeiden takia. Lasten lukumäärää perheessä halutaan rajoittaa, jotta jokaiselle lapselle voidaan omistaa riittävästi aikaa ja huomiota. (Björnberg 1992, 2-3.) Ziehe (1991, 101-102) perustelee asennemuutosta kulttuurisella vapautumisella, jonka seurauksena ihmissuhteista on tullut entistä merkityksellisempiä. Yhteisöllisyyden vähenemisen ja elämänpiirin kaventumisen myötä sosiaalisten tarpeiden täyttämisen paine on kasaantunut pienempien yksiköiden, kuten perheen, harteille.

Muuttumisestaan huolimatta vanhemmuus ei kuitenkaan ole menettänyt merkitystään ihmisten elämässä. Yhä edelleen ihmiset haluavat perheen ja lapsia. Voisi jopa ajatella, että vanhemmuutta arvostetaan ja siihen keskitytään tänä päivänä enemmän kuin silloin, kun vanhemmuus nähtiin luonnollisena osana elämäntietoa. Vanhemmuuteen ollaan valmiita panostamaan ja uhraamaan niin aikaa kuin rahaakin.

3.1 Siirtymä vanhemmuuteen

Siirtymä eli transitio merkitsee elämänvaiheesta toiseen siirtymistä ja siirtymään liittyviä psykologisia muutoksia. Siirtymistä on erotettavissa kaksi tyyppiä: normatiivinen ja idiosynkraattinen. Normatiiviset siirtymät ovat yhteiskunnan ja kulttuurin normien mukaisia siirtymiä, tavallaan ikään kuuluvia siirtymiä. Normien taustalla on sosiaalisia odotuksia esimerkiksi siitä missä iässä lapsia on hankittava. Idiosynkraattiset siirtymät taas ovat odottamattomia elämänmuutoksia, jotka vaikuttavat yksilön elämäntietoon merkittävästi ja saattavat olla yhteiskunnan normatiivisten odotusten vastaisia. Tällaisia siirtymiä ovat esimerkiksi sairaudet ja lapsettomuus. (Karila 1989, 4.)

Vanhemmuus on suuri muutos ihmisen ja pariskunnan elämässä. Se on siirtymä aivan toisenlaiseen elämään ja kokemusmaailmaan; kahdesta ihmisestä tuleekin kolme ja pariskunnasta tulee perhe. Vanhemmuuteen siirtymistä voidaan tarkastella eri teorioiden kautta.

- 1) Sosialisaatioteoria näkee vanhemmuuteen siirtymisen oppimisena. Vanhemmuus vaatii uusia taitoja, jotka opitaan esimerkiksi sukupolvien välisen vuorovaikutuksen kautta.
- 2) Adaptaatioteoria näkee vanhemmuuden sopeutumisenä muuttuneisiin olosuhteisiin.
- 3) Elämäntietoteoria näkee vanhemmuuden osana normaalia elämäntietoa. Vanhemmuus on aikuisikään kuuluva kehitystehtävä, joka käydään läpi joko kriisi- tai siirtymävaiheena. Siirtymät ovat

yksilöllisiä ja niissä onnistuminen riippuu yksilön kehityshistoriasta. (Hirsjärvi & Huttunen 1995, 51.)

Vanhemmaksi tuleminen on myös kulttuurisidonnainen ilmiö. Kulttuurin arvot ja vanhempiin kohdistuvat rooli-odotukset antavat suunnan ja sisältöä vanhemmuudelle ja sen kokemiselle. (Hämäläinen, Kraav & Raudik 1994, 26.) Kulttuurin vaikutusta on osaltaan myös se, miten vanhemmuus nähdään: osana elämäntähtä, sopeutumisenä vai oppimisenä.

Siirtymä vanhemmuuteen aiheuttaa yksilössä sekä positiivisia että negatiivisia tunteita. Hämäläisen (1986, 127-144) tekemässä haastattelututkimuksessa siirtymä vanhemmuuteen nähtiin erilaisina elämän muutoksina. Vastajaat kokivat elämän rajoittuvan, vastuun ja vastuuntunnon lisääntyvän sekä elämän sisällön kasvavan. Positiivisia tunteita vanhemmuudessa aiheutti lapsen kehittymisen seuraaminen, perheyhteys, yleisen mielekkyyden lisääntyminen sekä kokemus elämän jatkuvuudesta. Negatiivista taas oli oman ajan ja harrastusten kaventuminen, vanhemmuuden vastuun aiheuttama epävarmuus sekä väsymys. Samansuuntaisiin tuloksiin olivat päätyneet myös Miller ja Sollie (1980, 462-463) tutkimuksessaan uusien vanhempien kokemasta stressistä. Heidän mukaansa parhainkaan valmistautuminen vanhemmuuteen ei riittänyt valmistamaan vanhempia siihen todellisuuteen mitä lapsen jatkuvien ja vaativien tarpeiden täyttäminen tuo tullessaan. Tutkimuksen mukaan perheillä, jotka kokivat siirtymän onnistuneeksi, oli kaksi yhdistävää tekijää.. Ensimmäinen tekijä oli kyky sopeutua ja integroitua, jotka olivat ominaisia perheen sisäisiä piirteitä. Toinen tekijä oli perheen käyttämät selviytymisstrategiat, jotka tukivat perheen toimintaa ja järjestystä. Tämän kaltaisia strategioita ovat muun muassa sosiaalisen tuen hyväksikäyttö ja yhteisöllisyys.

Brodzinsky ja Huffman (1988) ovat tutkineet siirtymää vanhemmuuteen adoption näkökulmasta. Tutkimuksensa perusteella he ovat muodostaneet kuusi vaatimusta, jotka adoptiovanhemmat kohtaavat siirtymänsä aikana. Osa vaatimuksista liittyy odotusaikaan ja osa varsinaiseen siirtymävaiheeseen. Kaikki vanhemmat eivät koe kaikkia vaatimuksia ongelmaksi omalla kohdallaan, mutta kyseessä on useimmiten adoptiovanhempien siirtymään liittyvät ongelman aiheuttajat.

1. Lapsettomuus. Yleisin syy adoptiopäätöksen takana on kyvyttömyys saada biologista lasta. Lapsettomuudesta kärsineet vanhemmat ovat riskiryhmässä sairastua masennukseen. Ennen adoptioon siirtymistä vanhempien tulisi hyväksyä menetyksensä ja luopua haaveestaan biologiseen lapseen, jotta perheestä voi muodostua tasapainoinen adoptio-perhe.

2. Epävarmuus. Adoptioon liittyy epävarmuus siitä koska adoptioprosessi päättyy. Adoptiovanhempien on vaikea suunnitella elämäänsä, koska adoptio-odotuksen kestosta ei ole varmaa tietoa. Myöskään fyysisiä ennusmerkkejä ja muistutuksia lapsen odotuksesta ei ole läsnä, toisin kuin biologisessa raskaudessa. Tämän vuoksi adoptiovanhemmilla itsellään sekä lähipiirillä ei ole mahdollisuutta täysin varautua vanhemmuuteen ja siihen liittyviin muutoksiin.
3. Sosiaalinen stigma. Adoptioon liittyy sosiaalinen stigma, jonka mukaan adoptio ei ole yhtä hyväksyttävä vanhemmuuden muoto kuin biologinen vanhemmuus. Adoptiovanhempien on joskus vaikea löytää tukea ratkaisulleen, varsinkin jos lapsi on fyysisesti eri näköinen ja eri kulttuuritaustasta. Adoptiovanhemmat joutuvat usein myös perustelemaan ratkaisuaan adoptoida. Tämän lisäksi adoptioon liittyvät selvitykset soveltuvuudesta ovat stressaavia kokemuksia tuleville vanhemmille.
4. Roolimallien puuttuminen. Adoption ollessa varsin harvinaista on tulevien vanhempien hankala löytää roolimalleja adoptiovanhemmuudesta neuvojen ja kokemusten jakamiseksi.
5. Sijoitus. Adoptiolapsen ikä vaikuttaa vanhemmuuden muodostumiseen. Vanhemman lapsen kanssa saattaa olla ongelmia kiintymyssuhteen muodostumisessa sekä luottamuksen kehittymisessä.
6. Biologinen riski. Adoptoiduilla lapsilla on suurempi riski terveydellisiin ongelmiin. Prenataalit ongelmat, synnytyskomplikaatiot sekä geneettiset tekijät vaikuttavat kehitykseen, temperamenttiin sekä lapsen ja vanhemman keskinäisiin suhteisiin. (Martin & Colbert 1997, 102-103.)

3.2 Vanhemmuuden rakentuminen

Vanhemmuus on käsite, jonka muodostumiseen vaikuttavat monet tekijät. Vanhemmuus ei muodostu sosiaalisessa tyhjiössä. Vanhemmuus ei myöskään siirry ihmiseen sillä hetkellä kun hänestä tulee vanhempi. Oma yksilöllistä vanhemmuutta rakennetaan jo ennen todellista vanhemmuutta. Yksilön ajatusmaailma ja asenteet kehittyvät suurelta osin tiedostamatta vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Näiltä osin yhteisön ajattelutapa ja yhteiskunnan asenteet muokkaavat käsityksiä siitä millaista vanhemmuuden tulisi olla. Vanhemmuus kasvaa yhteiskunnassa ajallis-sosiaalisena eli siten myös muutoksenalaisena ilmiönä (Värri 2002, 105). Vanhemmuus on jokapäiväiseen elämään liittyvää hiljaista

tietoa, jonka muodostuminen on sosiaalinen prosessi. Sosiokulttuuriset tekijät ovat erottamaton osa tätä tietoa ja myös yksilöä itseään. Käsittelen vanhemmuuden rakentumista, koska on mielenkiintoista havainnoida haastattelujen perusteella miten adoptio vaikuttaa vanhemmuuden rakentumiseen ja kehittymiseen.

Belsky (1984) on lasten pahoinpitelyihin liittyvässä tutkimuksessaan muodostanut vanhemmuuden prosessimallin. Hän pyrkii määrittelemään vanhemmuuden muodostumiseen vaikuttavia asioita ja niiden myötä vanhemmuuden rakentumista ja kehittymistä. Belsky (1984) nostaa esille kolme olennaisinta tekijää, jotka vaikuttavat vanhemmuuteen: vanhemman kehityksellinen alkuperä, lapsen yksilölliset ominaisuudet sekä ympäristön tuoma tuki ja vaatimukset. Näistä tekijöistä vanhemmuuden määrittämiseen suoraan vaikuttavia tekijöitä ovat aikuisesta yksilöstä (vanhemman persoonallisuus) ja lapsiyksilöstä (lapsen yksilölliset piirteet) alkuisin olevat tekijät sekä laajemmasta sosiaalisesta kontekstista, kuten kulttuuriin liittyvistä asenteista, alkuisin olevat tekijät. Kontekstisidonnaisia tekijöitä ovat muun muassa parisuhde, sosiaaliset verkostot, vanhempien ammatillinen kokemus. Mallin mukaan edellä luetellut vanhempien elämänpiiriin kuuluvat asiat vaikuttavat heidän persoonallisuuteensa ja yleiseen hyvinvointiinsa ja sitä kautta myös vanhemmuuteen. (Belsky 1984, 83.)

Lapsen persoonallisuuden osalta eniten huomiota saanut osa-alue on temperamentti ja siihen liittyvät käyttäytymispiirteet. Vanhemmuus muotoutuu vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Tähän suhteeseen vaikuttavat luonnollisesti molempien osapuolien persoonallisuus ja tavat. Pienellä lapsella on syntymästään saakka yksilöllinen persoonallisuus, temperamentti ja käyttäytyminen. Vanhemmuus muotoutuu vastaamaan näihin lapsen ominaisuuksiin. Vanhemmuuteen vaikuttaa erityisen vahvasti ne lapsen piirteet jotka tekevät vanhemmuudesta helpompaa tai vaikeampaa. Esimerkiksi haastavan lapsen kuten koliikkivauvan kanssa vanhemmuuden muodostuminen ei ole niin nopeaa kuin muuten. (Belsky 1984, 86.) Adoptiovanhemmuuden muodostumiseen vaikuttaa myös lapsen ominaisuudet kuten biologisessa vanhemmuudessakin. Adoptiolapsella on erilainen kulttuuritausta ja sen mukanaan tuomat käyttäytymistavat. Vanhempi-lapsisuhdetta ei myöskään voida alkaa muodostamaan heti syntymästä lähtien. Belskyn (1984) prosessimallin perusteella voisi siten olettaa, että adoptiovanhemmuuden muodostuminen on hitaampaa.

Erityisen tärkeää vanhemmuuden muodostumiselle on ympäristön sille tarjoama sosiaalinen tuki. Van-

hemman kokema yleinen hyvinvointi on tiukasti yhteydessä ympäristön antaman tuen kanssa. Ympäristö ja lähipiiri voivat tarjota vanhemmille tukitoimia kolmessa muodossa. Emotionaalisen tuen antaminen rakkauden ja hyväksynnän muodossa vahvistaa vanhemman käsitystä itsestään vanhempänä ja yksilönä. Välineellinen tuki, kuten neuvominen ja avustaminen sekä konkreettiset aputoimet esimerkkinä lastenhoito, on yksi ympäristön tuen muodoista. Myös sosiaaliset odotukset toimivat suunnannäyttäjänä kasvussa vanhemmuuteen, osoittaen mikä on hyväksyttyä käytöstä. Tosin ympäristön odotuksilla ja neuvoilla voi olla myös epäedullinen vaikutus. Ympäristön neuvot voivat olla sopimattomia tai vastakkaisia vanhemman oman ajatus- ja asennemaailman kanssa, jolloin ne aiheuttavat turhaa psyykkistä työtä vanhemmalle. Tärkein sosiaalisen tuen tuottajista on parisuhde, joka toimii luonnollisesti suoran tuen antajana. Lisäksi parisuhde vaikuttaa epäsuorasti yksilön yleiseen hyvinvointiin ja tyytyväisyyteen. (Belsky 1984, 86-88.) Adoptiovanhemmuudessa ympäristön asenteet ja odotukset voivat olla hyvin erilaisia kuin biologisessa vanhemmuudessa. Biologinen vanhemmuus nähdään helposti yksilön ihmis-oikeutena, kun taas adoptio on harvinaisempi ratkaisu. Ympäristön tuki adoptiovanhempia kohtaan ei välttämättä ole itsestänselvyys, koska adoptioon saattaa kohdistua erilaisia ennakkoluuloja ja asenteita, kuten ajatukset adoptiosta hyväntekeväisyytenä tai ylellisyytenä.

Kaikki ihmisen elämänsä aikana saamat kokemukset ja opitut asiat jättävät jälkensä yksilön persoonallisuuteen ja toimintatapoihin. Luonnollisesti vanhemmuuteen kuuluu vahvasti omien vanhempien käyttäytymismallien mukainen toiminta ja kodin perinnön toistaminen. Vanhemmuus on oman persoonan kautta toimimista, joten yksilölliset persoonalliset ominaisuudet ja piirteet ohjaavat vanhemman toimintaa.

Mitä tulee vanhemmuuteen vaikuttamiseen, vanhemman ja lapsen luonteenpiirteet ja sosiaalinen konteksti eivät ole tasa-arvoisia vaikuttajia vanhemmuuden tukijoina. Kehityshistoria ja persoonallisuus muokkaavat vanhemmuutta epäsuorasti vaikuttamalla ensin laajempaan kontekstiin, kuten sosiaaliset verkostot ja parisuhde. Näitä kahta tekijää voidaan siis pitää tärkeimpinä määrittäjinä vanhemmuuden muodostumisessa. Niillä on suora vaikutus sekä vanhempaan toimimiseen että kontekstuaalisen tuen hankkimiseen. (Belsky 1984, 84, 91.)

Rajala ja Ruoppila (1983) vahvistavat Belskyn teoriaa kuormitus-voimavara-mallillaan, joka on laadittu suomalaisessa kontekstissa. Myös tässä mallissa vanhemmuuden vaikuttajat on jaoteltu kolmeen

osa-alueeseen: aineelliset vaikuttajat eli perheen talous ja fyysinen elämysympäristö, sosiaaliset vaikuttajat kuten suhteet sukulaisiin ja ystäviin sekä yhteiskunnan taholta tuotetut tukitoimet, yksilölliset vaikuttajat esimerkiksi vanhempien oma terveys ja persoonallisuus.

Baumrind (1989) on luonut teoreettisen viitekehyksen vanhemmuuteen liittyvistä ulottuvuuksista ja vanhemmuuden tyypeistä. Muut tutkijat ovat myöhemmin muokanneet Baumrindin teoriaa, mutta alkuperäinen malli toimii edelleen lähtökohtana teoretisoineille. Hän esitti, että vanhemmuuden kaksi keskeisintä ulottuvuutta on emotionaalinen lämpimyys ja toiminnan kontrolloivuus. Empiiristen tutkimustensa pohjalta Baumrind muodosti kolme vanhemmuuden tyyppiä: auktoritatiivinen (authoritative) vanhemmuus, autoritaarinen (authoritarian) vanhemmuus ja salliva (permissive) vanhemmuus. Maccoby ja Martin (1983) täydensivät myöhemmin Baumrindin teoriaa laajentamalla sen vanhemmuuden nelikentäksi, jossa aiemmin mainitut ulottuvuudet lämpimyys ja kontrolloivuus jaottelivat vanhemmuuden neljään erilaiseen osa-alueeseen: auktoritatiivinen, autoritaarinen, salliva ja laiminlyövä vanhemmuus. (Aunola 2004, 358-359.)

Auktoritatiiviset vanhemmat pyrkivät ohjaamaan lapsia rationaalisella, asiakeskeisellä tavalla. He pyrkivät rohkaisemaan lapsia keskusteluun ja perustelevat oman toimintansa taustat. Auktoritatiiviset vanhemmat käyttävät tarvittaessa voimakkaita kontrollikeinoja ja luovat selkeät rajat, mutta eivät ympäröi lapsiaan rajoituksilla. Kasvatuksessa on merkittävää lapsikeskeisyys, rakkaus ja sitoutuneisuus. Vanhemmat tunnistavat omat oikeutensa vanhempina, mutta kunnioittavat lapsen yksilöllisyyttä. Lasta koskevia päätöksiä ei perusteta yleisen mielipiteen varaan eikä lapsen vaatimuksille, mutta vanhemmat eivät kuvittele itseään erehtymättömiksi. (Baumrind 1989, 354.)

Autoritaaristen vanhempien toimintaa määrittää tietynlainen emotionaalinen viileys ja aikuiskeskeisyys. Vanhempien tavoitteena on muokata, kontrolloida ja arvioida lapsen käytöstä absoluuttisten standardien mukaisesti. Kasvatustavoitteet on yleensä määritelty teologisin tai korkeamman auktoriteetin määrittämin perustein. Autoritaariset vanhemmat arvostavat tottelevaisuutta ja suosivat rankaisumenetelmiä kasvatuksessa. He suosivat perinteisiä arvoja, kuten työn arvostusta, auktoriteetin kunnioittamista ja järjestyksen säilyttämistä. Lasten tulisi hyväksyä vanhempien sana lakina. (Baumrind 1989, 353.)

Sallivat vanhemmat ovat lapsikeskeisiä ja lapsen omaa autonomiaa korostavia. Heidän toiminnassaan

korostuu emotionaalinen lämpö ja vähäinen kontrolli. Lapsen impulsseihin, haluihin ja toimintaan suhtaudutaan hyväksyvästi ja rangaistuksia välttämällä. Lapsen ei kohdisteta vaatimuksia. Sallivat vanhemmat pitävät tehtävänänsä olla saatavilla silloin kun lapsi heitä tarvitsee. He eivät kuitenkaan halua toimia lapsen käytöksen tai tulevaisuuden muutosagentteina. Lapsen toivotaan säätelevän omaa käytöstään mahdollisimman paljon. Vanhemmat välttävät kontrolloivia toimenpiteitä ja voimankäyttöä tavoitteiden saavuttamiseksi. (Baumrind 1989, 354.)

Laiminlyövät vanhemmat eivät kohdistakaan lapseen minkäänlaista kontrollia. Tähän kategoriaan kuuluvat vanhemmat eivät reagoi lapsen tarpeisiin eivätkä osoita vaatimuksia lasta kohtaan. Erona sallivaan vanhemmuuteen on emotionaalisen lämmön puute ja piittaamattomuus. Laiminlyövät vanhemmat eivät ole sitoutuneita vanhemmuuteen eivätkä lapsen mielipiteiden kuulemiseen. (Aunola 2004, 358.)

Myöhemmissä tutkimuksissa on kuitenkin kritisoitu Baumrindin kahden dimension mallia liian yksinkertaiseksi. Barber (1996) on erottanut kontrolloivuus-dimensiosta kaksi puolta: behavioraalisen kontrollin ja psykologisen kontrollin. Hän ehdottaakin psykologista kontrollia kolmanneksi vanhemmuutta määrittäväksi ulottuvuudeksi. Psykologinen kontrolli pyrkii vaikuttamaan lapsen mieleen, hänen sisäiseen maailmaansa syyllistämisen, manipuloinnin ja rakkauden epäämisen keinoin. Psykologinen kontrolli perustuu vanhemman tarpeeseen pitää yllä omaa valtaansa lapsi-vanhempisuhteessa kuin taas behavioraalinen kontrolli perustuu haluun sosiaalistaa lasta. (Aunola 2004, 361.)

3.3 Vanhemmuuden roolit

Vanhemmuuden roolit ovat vanhemmuuteen sisäänrakennettuja toimintatapoja ja odotuksia. Miller ja Sollie (1980, 459) toteavat vanhemmuuden roolien olevan olemassa jo siinä vaiheessa, kun perhe saapuu laitokselta kotiin. Vanhemmuuden roolit ovat osaltaan sosiaalisia odotuksia siitä kuinka vanhempansa kuuluu toimia.

Vanhemmuuteen kuuluu olennaisena osana vastuu. Lapsen hyvinvoinnista ja kasvatuksesta huolehtiminen kuuluu ensisijaisesti vanhemmille. Tämä vastuu ilmenee huolena lapsesta. Positiivinen huoli on rakkaudesta ja kiintymyksestä kumpuavaa herkkyyttä lapsen tarpeille. Negatiivinen huoli taas on vas-

tuuta ilman kiintymyksen tunnetta tai tyydytystä toisesta huolehtimisesta. Positiivista huolta kantavat vanhemmat kokevat vanhemman roolinsa tyydyttävänä, kun taas negatiivista huolta kantavat voivat kokea vanhemmuutensa jopa rasitteena. (Värri 2002, 109.)

Hoikkala (1993) on tutkinut vanhemmuuden muutosta ja rooleja erityisesti vanhempien kasvatuspuheessa. Hänen mukaansa pitäisi puhua enemmän perheen vuorovaikutusmalleista kuin kasvatusmalleista tai vanhemmuuden rooleista. Hoikkalan haastattelemien vanhempien puheesta oli löydettävissä vanhemmuus kaverisuhteena enemmän kuin kasvatussuhteena. Vanhemmat näkivät kasvatuksen negatiivisena toimintana ja pakottamisena, joka kahlitsee lapsen ainutlaatuisen persoonan. Yllättävää kyllä, myös vapaasta kasvatuksesta haluttiin ottaa voimakas irti. Tärkeänä vanhemmuudessa nähtiin rajojen asettaminen, lapsen itsenäisyyden ja oman halun kehittyminen sekä kasvun puitteiden luominen. (Hoikkala 1993, 49.) Vanhempien kasvatuspuheesta voidaan löytää rivien välistä myös kasvamaan saattamisen ajatus. Tämä suuntaus voidaan nähdä jonkinlaisena välimuotona vapaan kasvatuksen ja kasvattajan auktoriteettiin painottuvan kasvatuksen välillä.

Hoikkala (1993) muodosti tutkimuksena pohjalta seuraavanlaisia malleja vanhemmuuden puheista. Nämä mallit voidaan nähdä vanhemmuudessa vallitsevina rooleina.

Vahvaa vanhemmuutta edustaa *ohjaava valmentajamalli*, joka korostaa yhdessäoloa ja yhteistä tekemistä. Vanhempien tehtävänä on omien kokemusten kautta ohjata lasta virheiden ohitse. Mallin mukaan vanhemmuus on siis kokemukseen perustuvan elämänviisauden siirtoa sukupolvelta toiselle. (Hoikkala 1993, 52-53.) Toisena ääripäänä eli heikon vanhemmuuden edustaja on *kantapään kautta oppimisen malli*. Tämän mallin mukaan vanhemmuus on kuuntelemista ja läsnäoloa muttei kasvattamista. Lapsi oppii omista kokemuksistaan ja varsinkin virheistään. Vanhempien puuttuminen lapsen ratkaisuihin nähdään tyrkyttämisenä. (Hoikkala 1993, 54-55.) Heikkoa vanhemmuutta edustavat myös seuraavat mallit. *Yhdessäolomallissa* vanhemmat eivät pyri kasvattamaan lapsia vaan näkevät lapset elämänsä sältönä. Tärkeää on perheen yhdessäolo. *Konfliktimallin* mukainen vanhempi sanoutuu myös irti kasvattamisesta, mutta pyrkii kuitenkin pitämään jotain rajoja lapselle. *Kaveruusmallissa* vanhemmat mieltävät itsensä nimen mukaisesti lapsen kavereiksi. Lapsi kasvaa omin avuin ja oman ymmärryksen varassa. *Itsekriittisessä mallissa* vanhemmat sanoutuvat irti niin vapaasta kasvatuksesta kuin autoritaarisuudestakin. Vanhemmat näkevät oman toimintansa vanhempana kriittisessä valossa ja osin epäonnistuneena. Heillä on kuitenkin pyrkimys toimintansa parantamiseen.

Stakes on Vanhemmuuden aika – nimisen tutkimus- ja kehittämishankkeensa myötä laatinut työkalun vanhemmuuden tutkimiseen. Kyseinen teoria on nimeltään vanhemmuuden roolikartta, ja sen tarkoitus on avata vanhemmuutta tietystä näkökulmasta, jotta voidaan jäsentää ja selkiyttää tätä monimuotoista käsitettä. Vanhemmuuden roolikartta jaottelee vanhemmuuden rooleiksi, jotka muodostavat roolikoelmaan. Jokainen vanhempi muodostaa oman yksilöllisen ja ainutkertaisen roolikokoelmansa eli vanhemmuutensa. Roolikartassa käytetty käsite rooli pohjautuu morenolaiseen rooliteoriaan. Rooli ei tarkoita statukseen tai asemaan liittyvää paikkaa. Teorian mukaan rooli merkitsee suhdetta, jonka yksilö on muodostanut muihin ihmisiin ja omiin sisäisiin rooleihinsa. (Helminen & Iso-Heiniemi 1999, 12-13; Kekkonen 2001, 97; Niemistö 2001, 44.)

Vanhemmuutta voidaan tarkastella sekä saatuna vanhemmuutena että annettuna vanhemmuutena. Saatu vanhemmuus tarkoittaa itse koettua vanhemmuutta eli jokainen on lapsi omille vanhemmilleen. Annettu vanhemmuus taas tarkoittaa vanhempana olemista omille lapsilleen. (Kekkonen 2001, 98-99.) Vanhemmuuden keskeisimmät roolit kehittyvät vanhemmuuden mukana. Rooleja ei välttämättä omisteta sisäsyntyisenä, vaan ne kehittyvät vuorovaikutuksen myötä. Kaikkia rooleja ei kehity koskaan, kun taas toiset saattavat muodostua ylikehittyneiksi. (Helminen & Iso-Heiniemi 1999, 13.)

Vanhemmuuden roolikartassa on jaoteltuna päärooleja ja alaroleja. Keskityn tässä esittelemään vain pääroolit, koska alaroolien konkreettiset toiminnot, kuten ruoan monipuolisuudesta huolehtiminen, ei ole tutkimukseni kannalta relevanttia.

Huoltajuus

Huoltajan rooli on tärkeä arkielämän alueella. Huoltaja muodostaa lapselle rutiinit ja huolehtii niiden toimimisesta. Pienelle lapselle huoltaja on äärimmäisen tärkeässä asemassa.

Rakkauden antaja

Vanhempi luo rakkaudellaan ja arvostuksellaan pohjaa lapsen itseluottamukselle ja myös naiselliselle ja miehille itsetunnolle. Rakkauden antaja osoittaa hellyyttä, lohduttaa, suojelee ja hyväksyy lapsen.

Elämän opettaja

Elämän opettaja on kasvattajan roolissa. Hän opettaa sosiaalisia taitoja ja tapoja. Moraali, arvot ja perinteet ovat tärkeässä asemassa näiden vanhempien ajattelussa.

Ihmissuhdeosaaja

Ihmissuhdeosaaja luo pohjan lapsen omien tunteiden ja tarpeiden tunnistamiselle sekä ilmaisemiselle. Ihmissuhdeosaaja on keskusteleva vanhempi, joka kuuntelee ja kannustaa lasta.

Rajojen asettaja

Vanhemmuuteen kuuluu lapsen turvallisuudesta huolehtiminen. Turvallisuuteen kuuluu rajojen asettaminen. Turvallisuuteen kuuluu fyysisen koskemattomuuden takaaminen, sääntöjen ja sopimusten noudattaminen ja valvominen, kyky sanoa myös ei. (Helminen & Iso-Heiniemi 1999, 23-29)

Gerris, Dekovic ja Janssens (1997, 836) ovat artikkelissaan muodostaneet neljä vanhemmuuden astetta, joita päätyivät kutsumaan vanhemmuuden perspektiiveiksi. Alimmalla tasolla vanhemmat keskittyvät vanhempien tarpeisiin, toiveisiin ja tunteisiin. Vanhemmat näkevät lapsen omien kokemustensa heijastumana. Vanhemmuus ja siihen liittyvä vastuu nähdään vain vanhempien näkökulmasta. Lapsen kehityksen oletetaan tapahtuvan ulkoisten ärsykkeiden avulla. Toisella tasolla vanhemmat eivät enää näe lasta vain oman perspektiivinsä kautta, vaan soveltavat myös yhteisön sääntöjä ja tapoja kasvatuksessa. Vanhemmuutta määrittävät normit ja velvollisuudet, vanhempien tehtävänä on ulkoisten tarpeiden täyttäminen ja toivotun käytöksen aikaansaaminen. Kolmannella asteella lapsi nähdään ainutlaatuisena persoonana. Vanhemman ja lapsen suhde nähdään jakamisena. Vanhemman tehtävänä on rakentaa molemmanpuolin tyydyttävä emotionaalinen suhde lapseen. Vanhemmuus nähdään henkilökohtaisena valintana ja kokemuksena. Neljännellä asteella vanhemman huomio on lapsi-vanhempisuhteen tassa-arvoisuudessa ja vastavuoroisuudessa. Lapsen kehitys nähdään lapsen ja ympäristön vuorovaikutuksen tuloksena. Vanhempi näkee sekä lapsen että vanhemman yksilöllisinä subjekteina näkökulmineen, toiveineen ja tavoitteineen. Vanhempi pystyy myös integroimaan ja käyttämään erilaisia perspektiivejä vanhemmuudessaan.

Tutkimuksen mukaan vanhemmuuden perspektiivi on vahva vanhemmuus-käyttäytymisen ennustaja. Toiseksi on todettu, että vanhemmuuden perspektiivien ja vanhemmuuden tyylien välillä vallitsee vahva suhde, joka on määrittelevämpi kuin vanhemman arvojen ja käyttäytymisen välillä. (Gerris ym. 1997, 837.)

3.4 Adoptiovanhemmuus

Adoptiovanhemmuudessa sisällöllisesti on sekä eroja että yhtäläisyyksiä suhteessa biologiseen vanhemmuuteen. Adoptiovanhemmuus erottaa vanhemmuuden biologisen osan sosiaalisesta, huoltajuuteen perustuvasta vanhemmuudesta haastaen samalla määritelmät vanhemmuudesta vain lapsen siittämisenä, kantamisena ja synnyttämisenä. (Kirk 1984, 5-7.)

Molempiin vanhemmuuden muotoihin liittyy odotusaika, joka päättyy synnytykseen, lapsen saantiin ja perheen muodostumiseen. Biologisten vanhempien odotusaika on yhdeksän kuukautta, mutta adoptiovanhempien odotusaika saattaa olla useita vuosia. Adoptiovanhemmaksi ei myöskään tulla vahingossa tai ei-toivotusti, vaan se on aina pitkällisen pohdinnan, itsereflektion ja monenlaisten vaiheiden tulos. Monet adoptiovanhemmat ovat käyneet läpi pitkällisen lapsettomuusajan sekä henkisesti ja fyysisesti rankat lapsettomuushoidot ennen adoptiopäätöstä.

Adoptiovanhemmat käyvät läpi kolme raskausvaihetta yhden sijaan.

- 1) Siirtymä vanhemmuuteen ja äidiksi ja isäksi tulo. Siirrytään uuteen elämänvaiheeseen, jossa kahdesta aikuisesta tulee perhe.
- 2) Adoptiovanhemmuus. Perheenlisäys ja vanhemmaksi tulo tapahtuu eri tavalla kuin normaalisti.
- 3) Erilaisen lapsen vanhemmuus. Kansainvälisessä adoptiossa perheeseen syntyvä lapsi on erinäköinen kuin vanhempansa ja erottuu aina valtaväestöstä. Erilaisen lapsen vanhemmuus pakottaa pohtimaan itsestänselvyyksinä pidettyjä asioita uudelleen. (Kats & Kranck 1989, 11.)

Perustavaa laatua oleva ero ilmenee myös siinä, että biologista lasta suunniteltaessa kyse on kahden ihmisen, miehen ja naisen, välisestä asiasta. Adoptioprosessissa taas suunnitteluun liittyy lisäksi joukko sosiaaliviranomaisia, adoptioeuvonnan antajia, lähettävän maan viranomaisia ja monia muita. Lisäksi adoptioon liittyvät myös lapsen biologiset vanhemmat. Adoptiota onkin luonnehdittu kollektiiviseksi synnyttämiseksi. (Kats & Kranck 1989, 13-14.)

Elämänkaariteoria näkee vanhemmuuden tilaisuutena henkiseen kasvuun ja aikuistumiseen. Se korostaa myös vanhemmuuden, varsinkin biologisen vanhemmuuden, yhteisöllistä arvostusta. Useat elämänkaa-

riteoriat korostavat vanhemmuutta aikuisiän keskeisimpänä kehitystehtävänä. (ks.esim Erikson 1962; Hirsjärvi & Huttunen 1995, 59.) Biologisesti raskaana oleva nainen käy läpi omia kokemuksiaan lapsuudesta, vanhemmuudesta ja niihin liittyvistä tunteista. Raskaana oloaika on tavallaan siirtymäprosessi jonkun lapsesta jonkun vanhemmaksi. Adoptiovanhemmuutta odottava käy myös läpi samankaltaisia tunteita, mutta heidän prosessiinsa liittyy erilaisia aspekteja. Heidän on hyväksyttävä se tosiasia, että heistä tulee vanhempia, muttei biologisia vanhempia. Vanhemmuus itsessään on samanarvoista, muttei välttämättä samanlaista. (Kats & Kranck 1989, 22.)

Tästä erilaisuudesta kumpuaa adoptiovanhemmuuden yksi vaikeus. Adoptiovanhemmuuteen ei kasve- ta ”luonnostaan”. (Kats & Kranck 1989, 22.) Ympäristö ei useinkaan tarjoa mallia, johon samaistua. Suhteesta omiin vanhempiin ei voi suoraan siirtää mallia omaan vanhemmuuteen. (Kirk 1984, 6.)

Vanhempien ensimmäinen ja tärkein tehtävä on luoda lapselle perusturvallisuus. Ilman sitä lapsen koko myöhempi kehitys saattaa häiriintyä. (Hämäläinen, Kraav & Raudik 1994, 33). Adoptiovanhempien kohdalla tämä perustehtävä on kuitenkin mahdoton toteuttaa. Lapsi saadaan kotiin aikaisintaan puolen vuoden iässä, jolloin perusturvallisuus on jo muodostunut. Tämä ei voi olla vaikuttamatta vanhemmuuteen, koska vanhemmuuden muodostumiseen vaikuttaa myös lapsen ominaisuudet ja persoona (Belsky 1984, 86).

Ympäristö asenteineen vaikuttaa adoptiovanhemmuuden muodostumiseen. (Belsky 1984, 86-88). Adoptiovanhemmat joutuvat monenlaisten sosiaalisten viestien kohteiksi erilaisen vanhemmuutensa suhteen. Kirk (1984, 26-27) toteaa adoptiovanhemmuuden ympärillä käytävän keskustelun olevan vanhemmuuden biologisuutta korostavaa. Yhteiskunta pyrkii tekemään selkeän erotuksen biologisen vanhemmuuden ja adoptiovanhemmuuden välille. Vain biologisella vanhemmuudella on vahva, ”oike- an” vanhemmuuden leima. Biologisella äidillä katsotaan olevan luonnollista tietotaitoa, jota adoptioäi- dillä ei biologisen yhteyden puuttumisen takia voi olla. Adoptiovanhemmuutta pidetään usein toissijai- sena, huonompana vaihtoehtona jos ”omia” lapsia ei voida saada. Adoptiovanhemmuus kantaa muka- naan tietynlaista toiseuden stigmaa. Tutkijoiden mukaan asenteiden taustalla on ajatus verisiteestä, joka tekee vanhemmuudesta oikeaa ja hyvää. (Bartholet 1993, 167; Miall 1987, 36.)

Adoptiovanhemmuutta on tutkittu, myös suomalaisessa kontekstissa. Adoptiota koskevaa tutkimusta on

tehty lähinnä adoptiolapsien sopeutumisesta (Kallio 1994; Hyle & Keskitalo 2001; Rytylä 1998), etnisestä identiteetistä. (Pärssinen-Hentula 1993; Pitkänen 2000; Katajamäki & Rajala 2004) sekä adoptiosta ilmiönä ja lapsettomuushoitojen vaihtoehtona (Parikka 2003; Arola 2000; Hakkarainen 1986).

Pölkky-Pieskä (1999) on tutkinut kansainvälistä adoptiovanhemmuutta kasvatustehtävänä pro gradu-työssään ”Haikara lensi ohi”. Hänen tutkimuksensa mukaan adoptiovanhemmuudessa on paljon samaa kuin biologisessa vanhemmuudessa. Samanlainen epävarmuuden tunne ja jännitys kuuluu molempiin vanhemmuuden muotoihin. Adoptiovanhemmat kokivat oman vanhemmuutensa kuitenkin erilaisena perusteellisemmän valmistautumisen suhteen. He myös saivat ”synnytyksessä valmiin” lapsen, mikä aiheuttaa suuren eroavuuden vanhemmuuteen.

Monilla adoptiovanhemmilla tie vanhemmuuteen käy monien yksilön perusrakenteita ravistelevan kriisin läpi. Lapsettomuuden kriisi koskee ihmisen käsitystä omasta arvostaan, niin ihmisenä kuin miehenä ja naisena. Lapsen synnyttäminen nähdään edelleen merkittävimpana osana ihmisen aikuisuutta, ja usein myös varsinaisena siirtymänä aikuisuuteen, jota ilman ei ole mahdollista saada oikeasti aikuisen statusta. Yhteiskunta ja yhteisö luovat helposti tietynlaisen vaatimusten verkon, jonka mukaan yksilön elämänkulun oletetaan kulkevan. Erityisesti vanhemmuuteen kohdistetaan odotuksia. Reinikaisen (2002) tutkimuksessa ”Laatuvanhempia ja riskivanhemmuutta” tarkastellaan vanhemmuutta sosiaalityöntekijän laatiman kotiselvityksen määrittelemänä. Tutkimus nostaa esiin yhteiskunnan asettamia kriteereitä siitä kuka saa olla vanhempi ja miten vanhemmuus määritellään.

Kujansuun (2003) haastattelututkimuksessa kaikki vanhemmat ilmoittivat kärsineensä sopeutumisvaikeuksista lapsen kotiin saamisen jälkeen. Vaikeuksien aiheuttajaksi koettiin lapsen tuoma muutos niin normaaliin arkeen kuin tunne-elämäänkin. Yhtenä vaikeimmista kokemuksista pidettiin odotusten ja todellisuuden eron tuomaa pettymystä. Lapsen saaminen ja vanhemmuus eivät olleetkaan sellaista kuin etukäteen oli kuviteltu. Adoptioperheissä lapsi on jo tullessaan usein leikki-ikäinen, joten elämänmuutos on ehkä radikaalimpi kuin biologisilla vanhemmilla. Kansainvälisessä adoptiossa myös kieliongelmat tuovat omat vaikeutensa tunnesiteen muodostamiseen.

4. Tutkimustehtävät

Tutkimukseni kohteena on adoptiovanhemmuus. Vanhemmuus itsessään on kasvatustieteen alalla hyvin tutkittu aihe. Adoption näkökulma vanhemmuuteen kuitenkin muuttaa vanhemmuuden olemusta merkittävästi. Adoptiovanhemmuus ei koskaan voi olla biologista vanhemmuutta, parhaimmillaan kuitenkin psykologista vanhemmuutta. Tämä merkittävä ero luo vanhemmuuden muodostumiselle täysin oman kontekstinsa. Adoptiossa vanhemmaksi päädytään eri tavalla kuin biologisessa vanhemmuudessa. Onko adoptiovanhemmuus siis vanhemmuutena erilaista kuin biologinen vanhemmuus? Vanhemmuus on kuitenkin aina subjektiivinen kokemus, lapsen ja vanhemman ominaisuuksista sekä ympäristötekijöistä riippuvainen. Tästä syystä vertailua voidaan tehdä arvioiden, jokaisen kokemuksen yksilöllisyys ja subjektiivisuus huomioonottaen.

Mielenkiintoni kohteena on:

1. Miten adoptiovanhemmat määrittelevät vanhemmuuden?
2. Millainen käsitys adoptiovanhemmilla on vanhemmuudestaan?
3. Onko adoptiovanhemmuus erilaista vanhemmuutta vanhempien oman arvion mukaan?

Adoptiovanhempien vanhemmuuden kokemista tutkittaessa on otettava huomioon ettei kaikilla adoptiovanhemmilla ole todellista vertauskohtaa siitä millaisia vanhempia he olisivat biologiselle lapselle. Vanhemmuus muotoutuu yksilöllisesti lapsen ja vanhemman persoonallisuuden mukaan. Vanhemmat voivat kokea vanhemmuutensa erilaisena myös eri lapsia kohtaan. Myös sosiaalisen ja ajallisen kontekstin vaikuttavuus tulee huomioida. Vanhemman käsitykset saattavat vaihdella omien kokemusten ja yhteiskunnan asenteiden myötä. Adoptiovanhemmilla on mahdollisuus verrata vanhemmuuttaan vain toisten vanhemmuuteen ulkopuolisen tarkkailijan silmin. Tutkimuksen onnistumisen kannalta en koe tätä vertailukohdan puutetta merkittävänä. Tutkimuksen huomio ja mielenkiinto kohdistuu kuitenkin vanhempien omaan kokemukseen ja käsitykseen omasta vanhemmuudestaan. Näkemys on aina subjektiivinen jos arvioitsijana on yksilö itse.

5. Tutkimusmenetelmä

Haluan tutkimuksessani perehtyä nimenomaan vanhempien omiin käsityksiin ja ajatuksiin. Haluan perehtyä siihen mitä tarkoittaa vanhemmuus adoptiovanhempien itsensä määrittelemänä. Yksilön elämä ja kokemukset ovat aina ainutlaatuisia. Toisen kokemusmaailmaan voi päästä sisälle vain jos yksilö vapaaehtoisesti avaa omaa maailmaansa. Pyrin tutkimuksen keinoin selvittämään vanhempien käsityksiä omasta erilaisesta vanhemmuudestaan myös suhteessa niin sanottuun tavalliseen vanhemmuuteen.

5.1 Fenomenografinen lähestymistapa

Oivallisen lähestymistavan tutkimukselleni tarjoaa fenomenografia, joka on kvalitatiivisesti suuntautunut empiirinen tutkimusote. Fenomenografia voi toimia sekä metodologisena lähestymistapana tai analyysimenetelmänä. (Niikko 2003, 7). Lisäksi fenomenografia tarjoaa ontologisen lähestymistavan, jota pyrin hyödyntämään tutkimuksessani ajattelun tukena ja taustana.

Nimi fenomenografia tulee sanoista ”ilmiö” ja ”kuvata” (Syrjälä ym. 1996, 114). Tutkimuskohteena ovat vaihtelut tavassa kokea jokin asia ja se ainutlaatuinen tapa jolla ihmiset kokevat maailman ilmiöineen. Kohteena on tarkennettu tietoisuus kasvatustieteellisestä näkökulmasta nähtynä. Fenomenografia ei ole erillinen metodi eikä kokemusta koskeva teoria. Kyseessä on tapa identifioida, muotoilla ja käsitellä tietoa. Fenomenografian mukaan ilmiö on parhaiten ymmärrettävissä yksilön ja ilmiön sisäisessä suhteessa. Koska jokainen yksilö käsittää vain osan ilmiöstä, on ihmisten erilaisia käsityksiä kuvaamalla mahdollisuus muodostaa mahdollisimman kattava kuva tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. (Marton&Booth 1997)

Fenomenografia-käsitteen otti ensimmäisenä käyttöön professori Marton 1970-luvun lopulla. Käsitteen juuret ovat Göteborgin yliopiston oppimistutkimuksessa ja tutkimusryhmässä nimeltä Inlärnning och Omvärldsuppfattning. Tutkimusote on sittemmin vakiinnuttanut asemansa kasvatustieteellisessä tutkimuksessa. Yleisessä tieteen historiassa fenomenografinen tutkimusote ei ole uusi ilmiö, sillä psykologian saralla esimerkiksi Piaget ja hahmopsykologit ovat hyödyntäneet fenomenografiaa tutkimuksissaan. (Järvinen&Järvinen 2000, 86.)

Fenomenografian tavoitteena on kuvailla, analysoida ja ymmärtää ihmisten käsityksiä ja ilmiöiden keskinäisiä suhteita (Nummenmaa 2002, 67; Marton 1994). Todellisuuden eri puolet pyritään kokemaan ja käsitteellistämään sekä sitä kautta etsimään kategorioiden välisiä loogisia suhteita. Tutkimuksen tavoitteena ei ole ajattelu- ja havainnointiprosessien eikä ilmiön syvimmän olemuksen tutkiminen vaan tutkimuskohteena ovat puhtaasti ihmisten käsitykset kyseessä olevasta ilmiöstä. (Järvinen&Järvinen 2000, 86.) Fenomenografian mielenkiinnon kohteena on todellisuudessa oleva ilmiö, tämän tutkimuksen kontekstissa adoptiovanhemmuus, joka on mahdollista käsittää ja kokea yksilöllisesti (Niikko 2003, 13).

Fenomenografinen suuntaus näkee ihmisen intentionaalisen olentona. Ihminen ei ole vain ulkoisten ärsykkeiden heijastuma vaan autonominen subjekti, joka itse rakentaa kuvaa maailmasta. Fenomenografia olettaa, että ihminen pystyy myös ilmaisemaan muodostamansa käsitykset kielen avulla, joka on ajattelun ja ilmaisun väline. Todellisuus on olemassa vain ihmisten erilaisissa kokemuksissa. Tästä todellisuudesta voidaan tehdä päätelmiä. Fenomenografiassa kokemus jostain asiasta muodostuu aina mikä - ja miten - näkökulmien kautta. Ihminen ajattelee aina jollain tietyllä tavalla jotakin. Tietoisuus on siis suunnattu johonkin kohteeseen, jolle ihminen luo merkityksiä ja ilmaisee sanoina. Fenomenografiassa tämä otetaan huomioon siten, että kuvataan sekä sitä mihin mentaalinen toiminta eli ajattelu ja sen sisältö suuntautuu että huomioidaan se miten toimintaan ollaan suuntautuneita. Tästä syystä konteksti nousee fenomenografiassa merkitykselliseen asemaan. Käsitys on sidottu yksilön kokemuksiin ja kokemukset liittyvät oleellisesti kontekstiin. (Uljens 1989, 10,23; Ahonen 1995, 121; Häkkinen 1996, 12.)

Fenomenografia sopii adoptiovanhemmuuden tutkimiseen juuri ymmärtämiseen tähtäävän ja analyttisen otteensa kautta. Vanhemmuus on jokapäiväinen ja osaltaan arkinenkin asia ihmisten ajattelussa. Koska se on niin itsestään selvää ja sen oletetaan syntyvän luonnostaan, siihen ei kiinnitetä juurikaan huomiota. Fenomenografisen tutkimuksen yhdeksi kohteeksi onkin määritelty juuri arkiajattelu, tavoitteena ei ole tieteellisten totuuksien etsiminen. Kokemusta ja ajattelua pyritään lähestymään eri ihmisten perspektiivistä. Ilmiöitä tarkastellaan siis toisen asteen näkökulmasta. (Nummenmaa 2002, 68; Uljens 1989, 18; Uljens 1992, 85-87; Järvinen & Järvinen 1996, 60.) Kiinnostus kohdistuu yksilön ainutlaatuisen tapaan kokea, ajatella ja toimia. Oman työni keskeisin tavoite, kuten myös fenomenografian, on kuvata miten eri ihmiset ymmärtävät kyseessä olevan ilmiön, tämän tutkimuksen kontekstissa oman vanhemmuutensa. Ihmiselle on luonnollista pohtia ja tarkastella omaa ajattelua ja elämäänsä. Reflek-

toinnin kautta jäsenellään omia kokemuksia ja rakennetaan omaa persoonaa. (Syrjälä 2001, 204.)

Fenomenografian kiinnostuksen kohteena ovat käsitykset. Tutkimuskohteena käsitys ei kuitenkaan merkitse samaa kuin arkikielessä ymmärretty käsitys mielipiteenä. Fenomenografisessa tutkimuksessa käsitteen tutkiminen tuo esiin sen merkityksenhakuprosessin, jonka kautta muodostetaan perusta tiedolle. Käsitykset ovat merkityskonstruktioita, jotka ilmaisevat ympäröivän maailman osasia. Käsittäminen tarkoittaa siis merkityksen antamista ilmiölle, tietoisuutta jostakin. Käsitys ilmentää yksilön suhdetta ympäröivän maailman osaan. Yksilö muodostaa käsityksensä itse aktiivisen toiminnan avulla, rajaamalla, erottelemalla ja valikoimalla kokemusmaailmaansa. Käsitykset toimivat porttina yksilön ja ympäröivän maailman välillä tarjoten yksilölle mahdollisuuden hahmottaa ja käsittää maailmaa. Käsitys on siis subjektin (ihminen) ja objektin (käsitys) välinen suhde. Käsitykset ovat sidoksissa kontekstiin ja sisältöön. Käsitykset eivät ole stabiileja rakenteita vaan uudet kokemukset ja havainnot muokkaavat käsityksiä ajan myötä. (Nummenmaa 2002, 68-69; Järvinen & Järvinen 1996, 60; Uljens 1989, 10, 14; Uljens 1992, 7-8.)

Martonin (1994) mukaan tutkittaessa mitä tahansa ilmiötä tai tilannetta, voidaan löytää rajallinen määrä kvalitatiivisesti erilaisia tapoja, joilla ilmiö ymmärretään ja koetaan. Ilmiön kanssa toimiessaan ihminen pyrkii aina käsitteellistämään sen jollain tavalla. Käsitteellistämisen myötä muodostuu suhde objektin ja subjektin välille. Tämän vuoksi se tapa, jolla ilmiö ymmärretään ja koetaan, kertoo paljon niin koetusta ilmiöstä kuin kokemuksen tuottaneesta yksilöstäkin. Tässä tutkimuksessa vanhempien käsitysten kautta voidaan saada selville paljon tutkimuksen kohteena olevasta adoptiosta ja sen ulottuvuuksista. Sen lisäksi käsitykset kertovat paljon myös vanhemmista, koska kaikki käsitykset muodostuvat yksilöllisten kokemusten ja ajattelumaailman kautta.

Fenomenografinen lähestymistapa on keskittynyt toisen asteen näkökulman tutkimiseen. Ensimmäisen asteen näkökulma pyrkii kartoittamaan tutkittavan ilmiön eri puolia ja siten muodostamaan kattavan kuvauksen ilmiön olemuksesta ja luonteesta. Toisen asteen näkökulma taas pyrkii kuvaamaan yksilöiden kokemuksia todellisuuden eri puolista. Tutkimus keskittyy tällöin yksilön todellisuutta koskeviin käsityksiin. Fenomenografian avulla pyritään kuvaamaan todellisuuden eri aspektien ymmärtämisessä ilmeneviä eroja. (Gröhn 1989, 12; Nummenmaa 2002; Uljens 1989, 18; Uljens 1992, 85-87.) Gröhn (1989, 8) korostaa toisen näkökulman merkitystä erityisesti tutkimuksissa joissa tutkimuskohteena on yhteis-

kunnan erilaisista ryhmistä tulevia ihmisiä. Voidaksemme päästä sisälle vähemmistöryhmän ajatteluun ja ymmärtääksemme heitä ja heidän motiivejaan, on pyrittävä kuvaamaan asiat heidän näkökulmastaan. Tämä edellyttää sitä, että annamme tutkittaville itselleen mahdollisuuden tuoda esiin oman näkökulmansa ilman, että tutkija on määritellyt sen vastausvaruuden, johon tutkittavien vastaukset sijoitetaan. Adoptiovanhempien voidaan ajatella kuuluvan vähemmistöön vanhempien ryhmässä. Heidän näkökulmansa vanhemmuuteen on ainutlaatuinen, ja siksi on tärkeää kuvata vanhemmuutta myös heidän omasta näkökulmastaan ja omalla kielellään ilman että tutkijan ajatusmaailma on suodattamassa näkemyksiä.

Fenomenografinen tutkimus etenee seuraavasti. Tutkija kiinnittää huomiota ilmiöön, jonka sisällä esiintyy vaihtelevia käsityksiä. Hän perehtyy ilmiöön teoreettisin menetelmin ja jäsentää siten tutkittavaa ilmiötä. Sitten tutkija kerää empiirisen aineiston esimerkiksi haastattelun avulla. Empirian avulla saatu aineisto analysoidaan ja luokitellaan merkitysten perusteella. Luokittelun kautta muodostuneet kategoriat nousevat tutkimuksen tärkeimmäksi tulokseksi. (Uljens 1989, 18; Uljens 1992, 85-87.)

Omassa tutkimuksessani pyrin teoriaosuudessa luomaan kuvaa tutkittavasta ilmiöstä eli vanhemmuudesta. Tämän kuvauksen avulla pyrin hahmottamaan ja havainnollistamaan mitä käsite adoptiovanhemmuus merkitsee. Siirryn käsittelyssä toisen asteen näkökulmaan empiriaosuuden kohdalla, jolloin tutkimuksen keskiöön nousee adoptiovanhempien omat käsitykset ja näkemykset vanhemmuudesta. Koen tärkeänä lähestyä tutkimuskohdettani nimenomaan ymmärtämisen kautta. Marton (1981) toteaa, että tieto ihmisten erilaisista käsitys-, ymmärtämis- ja hahmottamistavoista on itsessään arvokasta ja merkityksellistä tietoa. Jotta voidaan luoda kuva vanhemmuuden olemuksesta adoption kontekstissa ja ymmärtää sen todellista luonnetta, on tärkeää tuntee ja ymmärtää vanhempien näkemyksiä. (Nummenmaa 2002, 69.)

Tärkeää on äänen antaminen tutkittaville itselleen sekä tunteiden, toimintojen ja kokemusten esiin nostaminen tarkastelemalla elämän käännekohtia. Adoptio ja siihen liittyvä radikaalikin elämänmuutos varmasti muuttaa niitä merkityksenantoja, joita annetaan omalle itselle ja kokemuksilleen.

5.2 Haastattelututkimus

Valitsin aineistonkeruumenetelmäksi puolistrukturoidun haastattelun koska koin haastattelun luonte-

vaksi ja toimivaksi menetelmäksi sekä tiedonkeruun että tiedonantajien kannalta. Johtavana ajatuksena aineistonkeruumenetelmän valinnassa oli halu tuoda tutkittavien omia ajatuksia esille. Vanhemmuus on moniulotteinen ja henkilökohtainen käsite, josta parhaiten saadaan kuva vanhempien omien kokemusten kautta. Toisena vaihtoehtona aineistonkeruulle oli kirjoitelmien keräys ja analysointi. Luovuin kuitenkin tästä ajatuksesta jo aikaisessa vaiheessa, koska arvelin kirjoitelmien saamisen muodostuvan ongelmaksi. Kirjoitusten laatiminen on aikaa vievää ja vaativaa, joten ajattelin sen kuormittavan tiedonantajia liikaa. Sen sijaan omaan elämään liittyvästä kiinnostavasta aiheesta arvelin tiedonantajien saattavan keskustella ihan mielelläänkin.

Haastattelu toimii perusmenetelmänä fenomenografisessa tutkimuksessa, koska tavoitteena on antaa kuva siitä miten tutkittava asia käsitetään (Gröhn 1989, 18). Nummenmaa (2002, 68) suosittaa toisen asteen näkökulman tutkimiseen avointa haastattelua. Fenomenografiseen lähestymistapaan soveltuva haastattelu on ulkoisesti avoin ja strukturoimaton, mutta edellyttää haastattelijalta hyvin jäsentynyttä ajattelua ja ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä. Haastattelun taustalla tulee kuitenkin vallita tiukka struktuuri. Erityistä huomiota kiinnitetään avauskysymyksiin, niihin kysymyksiin joiden myötä siirrytään uuteen aihealueeseen. Avauskysymyksen jälkeen haastattelua ohjaavat tutkittavan vastaukset. Fenomenografisen ajattelun mukaan haastateltava ei vastaa tutkijan kysymykseen vaan omaan tulkintaansa kysymyksestä. Tämän vuoksi tutkittavan vastaukset johtavat haastattelun kulkua eteenpäin haastattelijan ennalta laatiman haastattelurungon sijaan. (Gröhn 1989, 18.)

Omassa tutkimuksessani käyttämäni haastattelutapa vastasi kuitenkin enemmän puolistrukturoitua haastattelua. Koin vaikeaksi lähteä haastatteluun ilman haastattelurunkoa, joten laadin etukäteen kysymyksiä, joilla ohjata keskustelua. Keskustelun kuluessa pyrin kuitenkin antamaan tutkittavien vastausten johtaa keskustelua eteenpäin sekä tarttumaan haastateltavien puheessa esiin tuleviin kiinnostaviin aiheisiin. Haastattelun tarkoitus on kuitenkin etsiä vastauksia ennalta asetettuihin tutkimustehtäviin, joten koin liiallisen vapauden ja strukturoimattomuuden haitaksi. Kokemattoman haastattelijan kohdalla tutkittavien vastausten seuraaminen saattaa johtaa tutkimuksen täysin eri raiteille kuin alun perin on suunniteltu. Tämän vuoksi suhtauduin kriittisesti avoimeen haastatteluun ja laadin itselleni etukäteen tutkimuskysymyksiin liittyviä haastattelukysymyksiä.

Fenomenografia on empiirinen tutkimussuuntaus, joten haastattelun tarkoituksena ei ole nostaa esiin

tutkijan omaa tietoisuutta ja näkemyksiä vanhemmuudesta, vaan keskittyä vanhempien näkemyksiin. Haastattelu toteutetaan dialogina, jonka tarkoituksena on helpottaa vanhempien kokemusten eri aspektien tematisointia. Kokemukset ja ymmärrys muodostetaan yhteistyössä tutkijan ja tutkittavan kanssa. (Marton 1994.) Pohdittavaksi jää kuitenkin onko mahdollista muodostaa ymmärrystä toisen ihmisen kokemuksesta, joka ei ole tutkijan omaa kokemusmaailmaa. Tätä samaa kysymystä on pohtinut väitöskirjassaan myös Lehtovaara (1992). Hän miettii voiko tutkija tavoittaa tutkittavien maailmankuvaa edes riittävästi. Lehtovaara antaa kuitenkin vastauksen väitöskirjassaan siteeraamansa Rauhalan (1976b, 156) kautta, jonka mukaan riittävän ymmärryksen saavuttaminen on mahdollista. Tutkijalla ja tutkittavalla on erilaisesta elämäntilanteesta ja maailmankatsomuksesta huolimatta yhteisiä tekijöitä, jotka mahdollistavat keskinäisen ymmärryksen. Tämän kaltaisia yhteisiä tekijöitä ovat muun muassa yhteinen kieli, sama kansallisuus, peruspiirteiltään yhdenmukainen elämänmuoto sekä samat yhteiskuntanormit ja –muodot. On tosin muistettava, ettei tutkittavan välittömän kokemuksen tavoittaminen ole realistinen tavoite. Tutkijan tavoittama kokemus on aina objektiivinen ja edellyttää tutkijalta reflektointia. (Lehtovaara 1992, 293.) Tutkijalla on Rauhalan (1974b, 100) mukaan mahdollisuus päästä lähemmäksi toisen ihmisen, tutkittavan, kokemusmaailmaa empatian kautta. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkija eläytymisen kautta pyrkii tavoittamaan sitä primaarikokemusta, jota tutkittava itsekään ei pysty täysin kielellisesti tuomaan esille. Empatia ei tässä kohtaa tarkoita tunteenomaista heittäytymistä vaan tutkimusasennetta säätelevää, eläytyvää ja kokemuksia tietoisesti jäsentävää ymmärtämistä.

Haastatteluaineistoja erittelemällä pyritään löytämään samankaltaisuuksia tutkittavien ajattelussa ja käsityksissä omasta adoptiovanhemmuudestaan. Näiden samanlaisuuksien tai erilaisuuksien avulla pyritään muodostamaan erilaisia kuvauskategorioita ja käsitystapoja vanhemmuuden määrittelystä ja kokemisesta. Uljensin (1989, 12; 1992, 144) mukaan nämä kuvauskategoriat ovat tutkimuksen päätulos. Kategorioita ei ole mahdollista muodostaa etukäteen tutkijan esiymmärrykseen tai teoriataustaan nojaten. Kategoriat syntyvät aineiston analyysin ja tulkinnan pohjalta. Kategorioiden avulla ei kuitenkaan ole tarkoitus löytää ajattelun taustalla vallitsevia syitä, sitä miksi ihmisillä on erilaisia käsityksiä vaan tavoitteena on ymmärtää tutkittavien ajattelua. (Ahonen 1995, 126; Häkkinen 1996, 14.)

5.3 Tutkimuksen toteuttaminen

Adoptiovanhempien haastattelussa käytin puolistrukturoitua haastattelumenetelmää. (liite 2) Laadin etukäteen teema-alueita joista halusin saada tietoa. Teema-alueet olivat adoptio, siirtymä vanhemmuuteen ja vanhemmuus. Pääasiallisena kiinnostuksen kohteena ovat käsitykset vanhemmuudesta.

Haastateltavat tutkimukseeni sain pääasiassa Adoptioperheet ry:n kautta. Adoptioperheet ry on adoptiolasten vanhempien, adoptiota harkitsevien ja adoptioprosessissa mukana olevien henkilöiden yhdistys, joka julkaisee omaa Adoptioperheet -lehteä. Haastattelupyynnöni (liite 1) julkaistiin lehdessä sekä yhdistyksen kotisivuilla. Ilmoituksen tiimoilta yhteyttä otti kuusi perhettä, joista kolmea haastattelin tavoitettavuuden vuoksi. Resurssit pro gradu-tutkimuksen puitteissa ovat rajalliset ja siksi jouduin rajamaan haastateltavat lähialueille. Sain myös tilaisuuden vieraillla adoptioryhmän tapaamisessa, jota kautta haastattelupyynnöön suostui kuusi perhettä. Yhden haastateltavan tavoitin myös Adoptioperheet ry:n ulkopuolelta, yhteisten tuttavien kautta. Adoptioperheillä oli havaittavissa oma kiinnostus tutkimusta kohtaan ja valmius jakaa kokemuksiaan vieraan ihmisen kanssa. Haastattelutarjouksia kertyi jopa enemmän kuin pystyin tämän tutkimuksen puitteissa hyödyntämään ja jouduin valitettavasti jättämään osan kiinnostuneista tutkimuksen ulkopuolelle tavoitettavuuden ja aikatauluongelmien vuoksi.

Haastatteluaineiston keräsin tammi-helmikuussa 2006. Haastatteluja toteutin yhteensä kymmenen. Haastateltavista neljä oli yksinhakijoita, jotka olivat alun perinkin lähteneet adoptioprosessiin yksin. Neljä perhettä osallistui haastatteluun pariskuntana ja kahdesta perheestä haastatteluun osallistui vain toinen vanhemmista, kummassakin haastateltiin vaimoa. Haastattelut toteutettiin pääasiassa haastateltavien kotona. Muutamassa tapauksessa haastattelupaikkana toimi kahvila, yliopisto tai haastateltavan työpaikka. Nauhoitin tekemäni haastattelut. Haastateltavilta kysyttiin ennen haastattelutilannetta lupa nauhoitukseen, johon kaikki haastateltavat poikkeuksetta suostuivat. Haastattelutilanteet olivat rentoja ja luonnollisia vuorovaikutustilanteita. Adoptiovanhemmille tuntui olevan helppoa kertoa prosessistaan ja vanhempana toimimisestaan. Tiedonantajista jäi sellainen vaikutelma, että asiasta oli helppo ja mukava kertoa. Haastattelut olivat kestoaltaan noin tunnista puoleentoista tuntiin.

Haastatteluun osallistui yhteensä 10 naista ja 4 miestä. Ikäjakauma naisten osalta oli 36 -50 vuotta ja

miesten osalta 34 - 50 vuotta. Adoptiolapsia perheissä oli pääasiassa yksi, poikkeuksena kaksi perhettä joista toisessa oli kaksi adoptoitua lasta ja toisessa kolme. Adoptiolasten lisäksi biologisia lapsia oli kahdella perheellä. Adoptiolasten ikäjakauma oli 1 vuosi 10 kuukautta -16 vuotta.

Nauhoittamani haastatteluaineiston purin litteroimalla sen kirjoitettuun muotoon. Kirjoitettua tekstiä kertyi 92 sivua. Litteroinnin jälkeen tutustuin aineistoon lukemalla ja pyrin muodostamaan siitä kokonaiskuvaa. Lukemisen ohella kirjasin ylös aineiston herättämiä ajatuksia ja kysymyksiä. Tekstimassasta pyrin hahmottamaan ja nostamaan esille tutkimustehtävien kannalta merkittäviä lausumia. Fenomenografisessa tutkimuksessa on oleellista pitää lähtökohtana yksittäisen haastattelun kokonaisuutta, johon lausumia verrataan. Varsinaiset merkitykset saattavat löytyä lausumien takaa ja tällöin tutkijan tehtäväksi jää tulkita sanottu suhteessa koko haastatteluun. (Ahonen 1995, 140; Järvinen & Järvinen 1996, 61.)

Seuraavaksi lähdin purkamaan aineistoa pienempiin osa-alueisiin ilmaisuja ryhmittelemällä. Jaottelin tiedonantajien vastaukset haastattelukysymysten alle, siten että sain selkeämmän kuvan siitä millaisia vastauksia kuhunkin kysymykseen oli annettu. Tätä jaoteltua tekstiä pystyin analysoimaan sitten asiakokonaisuus kerrallaan, esimerkiksi millaisia erilaisia käsityksiä vanhemmuudesta tuli ilmi aineiston pohjalta. Tässä ryhmittelyssä erottelin ilmaisut yksilöistä ja myös niiden alkuperäisestä kontekstista. Laitoin kuitenkin ilmaisuihin tunnisteet, jotten kadottaisi alkuperäistä kontekstia. Tuloksena sain 33 sivua tekstiä jaoteltuna otsikoiden alle. Jatkoin edelleen aineiston lukemista ja pohtimista. Lukemisen ohella käytin hyödykseni tekstinkäsittelyohjelmaa ja lihavoin tekstin sisältä oleellisia asioita. Lisäksi kirjoittelin kysymyksiä ja huomioita tekstin sisälle. Koin käyttämäni menetelmän analyysia ja lukemista helpottavana. Tekstimassaa oli haastatteluista kertynyt niin paljon, että sen hallitseminen alkoi käydä liian hankalaksi. Jaottelu ja lihavoinnit selkeyttivät ja nostivat oleelliset asiat paremmin esille.

Seuraava vaihe oli käsitysten löytäminen ilmaisuista. Pyrin muodostamaan käsitysryhmiä sen mukaan kuin ilmaisuissa oli tuotu esille samantapaisia käsityksiä ja ajatuksia. Hahmottamisen avuksi käytin myös ilmausten määrällistä luokittelua. Määrät helpottivat ryhmien muodostamista ja antavat myös kuvaa siitä, mitä asioita vanhemmuudesta nostettiin esiin. Fenomenografisesta näkökulmasta ei kuitenkaan ole oleellista, että käsityksiä on määrällisesti paljon vaan yksittäisetkin käsitykset ovat arvokkaita koska ne kertovat tutkittavan ilmiön käsitysten variaatiosta. Näiden käsitysryhmien avulla lähdin

muodostamaan fenomenografisen analyysin päätavoitetta eli kuvauskategorioita.

5.4 Luotettavuus

Fenomenografiseen tutkimukseen pätevät samat luotettavuuden kriteerit kuin laadulliseen tutkimukseen yleensä. Fenomenografisen suuntauksen erityispiirteisiin liittyen on kuitenkin olemassa muutamia juuri fenomenografialle tyypillisiä luotettavuuden kriteerejä. Keskeisin näistä on aineiston ja tutkimuksen vastaavuus. Fenomenografian tavoitteena on luoda mahdollisimman kuvaavat kategoriat tutkittavien käsityksistä, joten on oleellista että kuvaukset vastaavat kerrottuja käsityksiä. (Tynjälä 1991, 387; Sandberg 1995, 158.)

Tärkeä arvioitava asia fenomenografisessa tutkimuksessa on totuuden koherenssikriteeri. Oleellista on siten se johdonmukaisuus, jolla tutkimuksen tekijä pystyy perustelemaan väittämänsä ja muodostamansa kategorisoinnit. Toinen kriteeri on korrespondenssikriteeri, jolloin on kyse siitä, että tutkija pystyy luotettavasti osoittamaan yhteyden julkilausumiensa tulosten ja todellisuuden välillä. Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa käytetään termiä vastaavuus, joka tarkoittaa sitä, että tutkijan muodostamat rekonstruktioit vastaavat tutkittavien omia konstruktioita todellisuudesta. Kyse ei siis ole todellisuuden kuvaamisesta vaan tutkittavien todellisuuskäsitysten kuvaamisesta, toisin sanoen siitä mitä tutkittava tarkoitti. Fenomenografian mukaan todellisuus muodostuu jokaisen yksilön omasta kokemusmaailmasta, jonka yksilö ilmaisee käsityksinään. Tämän vuoksi tutkijan tavoitteena ei voi olla totuuden etsiminen ja kuvaaminen. Tutkijan on hyväksyttävä se tosiasia, että totuuksia on olemassa useita. Fenomenografiseen tutkimukseen ja luotettavuuden arviointiin liittyy siis tietynlaisen relativismin hyväksyminen. (Uljens 1989, 48-52; Tynjälä 1991, 388, 390; Sandberg 1995, 158.)

Omassa tutkimuksessani luotettavuuteen vaikuttaa haastatteluaineiston pienuus. Haastatteluja oli kokonaisuudessaan kymmenen eli haastateltavia tiedonantajia aineistoon kertyi 14 henkilöä. Tällaisen aineiston perusteella ei voida tehdä vanhemmuudesta yleistettäviä päätelmiä. Tosin kvalitatiivisen tutkimuksen, eikä siten myöskään oman tutkimukseni, tavoitteena ole yleistettävyys vaan ymmärtäminen. Tutkimuksesta tehdyt johtopäätökset ovat päteviä vain tämän aineiston ja tiedonantajien kohdalla. Luotettavuuden kannalta keskeinen on se prosessi, jonka aikana tutkija luo aineistostaan hyväksyttävän

ja perustellun tulkinnan. Tämän prosessin aikana juuri vastaavuuden säilyttäminen on keskeistä. Fenomenografisessa tutkimuksessa vastaavuutta on mahdollista osoittaa kahdella eri tavalla. Ensimmäisessä tavassa tutkija käyttää tutkimusraportissaan lainauksia alkuperäisestä aineistosta, esimerkiksi sitaatteja haastatteluaineistosta. Mahdollista on myös tutkimusaineiston esittäminen raportissa kokonaisuudessaan, jolloin lukijalla on mahdollisuus itse todentaa tutkijan väittämien todenperäisyys. Käytännössä tämä vaihtoehto on tilaa vievä ja epäkäytännöllinen. Toinen vastaavuuden osoittamiseen käytetty menetelmä on rinnakkaisluokittelijan käyttö. Tällöin toinen henkilö tutustuu samaan aineistoon ja luokittelee vastaajien käsitykset tutkijan muodostamien kategorioiden alle. Luotettavana pidetty yksimielisyyssaste on 75 -100 %. (Ahonen 1995, 153; Sandberg 1995, 157-160.)

Omassa tutkimuksessani käytin suoria lainauksia varmentamaan tekemiäni tulkintoja. Rinnakkaisluokittelijan käyttö olisi ollut mielestäni epärelevanttia ja aikaa vievää pro gradu-tutkielman ollessa kyseessä. Pysin asettelemaan lainaukset tutkimukseeni siten, että sitaatit asettuivat tekstiin ennen tai jälkeen tulkintojeni, jolloin lukijalla on mahdollisuus tehdä omat johtopäätöksensä tulkinnan oikeellisuudesta. Luotettavuuden lisäämiseksi kiinnitin tietoisesti huomiota lainausten oikeellisuuteen ja niistä muodostettujen johtopäätösten vastaavuuteen. Lainaukset ovat tekstissä samassa muodossa kuin tiedonantajien puheessa.

Tämän tutkimuksen kohdalla luotettavuutta heikentäviksi tekijöiksi voidaan nostaa tekniset ongelmat, joita kohtasin ensimmäisten haastattelujen kohdalla. Yhden haastattelun nauhoituksesta puuttui kokonaan kasetin toinen puoli. Nauhuri oli jostain tuntemattomasta syystä jättänyt a-puolen nauhoittamatta. Toisen haastattelun kohdalla nauhurin patterit loppuivat ja osa haastattelusta jäi taltioimatta. Näistä ongelmista johtuen tulkintani kyseisten haastattelujen kohdalla eivät täytenä täytä korrespondenssikriteeriä, koska tekemiäni tulkinnat perustuvat haastatteluista muistamiini asioihin eivätkä ole todennettavissa nauhoitetulla materiaalilla.

Esihaastattelujen puuttuminen on myös yksi esiin nostettava tekijä, jonka vaikutuksia luotettavuuteen voidaan arvioida. Jätin tutkimuksessani esihaastattelut tekemättä aikatauluongelmien ja potentiaalisten haastateltavien puuttuessa. En ollut valmis myöskään uhraamaan yhtään varsinaisista haastatteluista esihaastatteluiksi, koska haastattelujen aloitusvaiheessa en voinut tietää saanko riittävää määrää haastateltavia. Jälkikäteen ajatellen koen esihaastattelut hyödyllisenä juuri tutkimuksellisen kokemuksen ja

oman esiymmärryksen muodostumisen kannalta. Vaikka fenomenografisessa haastattelussa tiedonantajien vastaukset ohjaavat haastattelua, olisi haastattelijan oma ymmärrys kuitenkin arvokkaana tukena.

Fenomenografia lähestymistapana on soveltuva tutkimuskohteena olevien käsitysten tutkimiseen. Tosin selkeän kuvan muodostaminen fenomenografiasta oli työlästä, koska metodikirjallisuus esitti erilaisia näkemyksiä lähestymistavasta. Aineistolähtöisyytensä ja ymmärtävän otteensa vuoksi fenomenografia on kuitenkin soveltunut tutkimukseeni paremmin kuin tutkimuksen alkumetreillä osasin kuvitella. Fenomenografisen tutkimuksen luotettavuutta tukee juuri sen aineistolähtöinen asetelma. Lisäksi lähestymistapa tarjoamana tarjoaa toimivan työkalun analyysivaiheeseen kuvauskategorioiden avulla. Aineisto kerätään ja analysoidaan ilman valmiita käsitteitä ja luokitteluja, jolloin tiedonantajien käsitykset pääsevät esille ilman tutkijan esikäsitysten muuttavaa vaikutusta.

5.5 Eettisyys

Tutkimukseen liittyy aina eettisiä kysymyksiä ja ratkaisuja. Varsinkin ihmistieteissä, joihin kasvatustiede kuuluu, eettiset kysymykset ovat läsnä tutkimuksen jokaisessa vaiheessa. Tutkimuskohteeni adoptio ja sen taustalla vaikuttavat asiat ovat niin henkilökohtaisia, että eettisyyden pohtiminen tutkimuksen yhteydessä on paikallaan.

Tutkimuskohteen valinta on jo itsessään moraalinen ja eettinen valinta. Pohdin tästä näkökulmasta omaa tutkimuskohteen valintaani ja mietin, onko oikein valita kohteeksi asia jonka käsitteleminen mahdollisesti aiheuttaa asianosaisille kipeiden asioiden pohtimista. Uskon kuitenkin, että aiheen sensitiivisyydestä huolimatta se on niin pitkälle prosessoitu, ettei sen tutkiminen aiheuta vanhemmille henkisiä kärsimyksiä. Tie adoptiovanhemmaksi on vuosia kestävä prosessi, jonka aikana vanhemmat joutuvat käsittelemään myös oman lapsettomuutensa ja sen tuoman ahdistuksen. Asiasta puhuminen voi olla jopa hyödyllistä tutkimuskohteelle itselleen, koska tutkittavat voivat kokea tarvetta käydä kokemaansa läpi puhumalla sekä tuoda tärkeäksi kokemaansa asiaa muidenkin tietoisuuteen.

Eettiseen tutkimukseen kuuluu ehdoton vapaaehtoisuus tutkittavien kohdalla. Tutkimusta ei saa tehdä salaa eikä vastoin tutkittavien tahtoa. (Mäkelä 2005, 10; Kvale 1996, 111). Tutkijan on kunnioitettava tutkittavan päätöksen vapautta omasta tahdostaan suostua tutkittavaksi. Pyrin tietoisesti tähän omassa

tutkimuksessani antamalla tutkittaville täyden päätöksen vapauden, sekä antamalla avoin informaatiota tutkimuksen kulusta, kestosta, metodeista ja tarkoituksesta.

Luottamuksellisuus on tutkimuksen yksi kulmakivi. Tutkittavien henkilöllisyys on suojattava ja huolehdittava ettei heitä voida tunnistaa antamiensa tietojen perusteella. Tämä kysymys oli tutkimuksessani vaikein pohdittava. Miten voi suojata pientä tutkittavien ryhmää? Pyrin anonymiteetin säilyttämiseen poistamalla tekstistä kaiken millä tiedonantajat voidaan tunnistaa.

Eettisyys tutkimuksessa on enemmän kuin tieto eettisistä asioista ja tutkijan kognitiiviset valinnat. Eettisyyteen sisältyy tutkijan koko persoonallisuus, hänen herkkyytensä ja sitoutuneisuutensa moraalisia arvoja kohtaan. Erityisesti haastattelun yhteydessä tutkijan merkitys korostuu koska tutkija toimii välihenä haastattelussa. Varsinkin haastattelutilanteessa eettiset ongelmat nousevat selvästi esiin, koska haastattelu on molemminpuolinen vuorovaikutustilanne. Kvale (1996, 109) määrittelee haastattelun ”moraaliseksi yritykseksi”, jolla on kaksisuuntainen vaikutus. Haastattelu tilanteena sekä tutkija ihmisenä vaikuttavat haastateltavaan ja taas haastateltavan antama tieto vaikuttaa yleisen ymmärryksen lisääntymiseen sekä tieteellisen tiedon kasvuun.

Tutkijan persoonan ja ajattelun kautta suodattuu kaikki haastattelussa saatu tieto. Tutkijan rooliin haastattelutilanteessa liittyy paljon eettisiä аспекteja. Oma, henkilökohtainen kiinnostukseni adoptiota kohtaan on asia, joka saattaa vaikuttaa haastattelutilanteeseen väärällä tavalla. Uskon kuitenkin, että tämän asian tiedostaminen auttaa välttämään vaaraa. Tutkijallekaan ei liene kiellettyä samaistua ja kokea myötätuntoa tutkittaviaan kohtaan, mutta tieteellinen näkökulma on pyrittävä säilyttämään.

Eettisyyteen kuuluu mielestäni oleellisena osana totuudellisen tiedon välittäminen. Myös se, että tutkittaville annetaan mahdollisuus saada äänensä ja mielipiteensä kuuluville, on osa eettisyyttä. Haastattelumenetelmä tukee eettisiä valintoja näiltä osin, koska haastattelijan ollessa vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa, hän pystyy aina tarkentamaan kysymyksiään sekä haastateltavien käytöksestä näkemään antavatko he todellista tietoa. Tätä etua ei ole esimerkiksi kyselylomakkeessa. (Järvinen & Järvinen 2000, 154.) On huomioitava, että on luotettavampaa sekä eettisempää kysyä henkilöltä suoraan miten hän näkee oman vanhemmuutensa kuin tehdä tulkintoja ulkoisesta käytöksestä tai laittaa hänet valitsemaan tutkijan konstruoimista valinnoista lähinnä omaa käsitystään oleva vaihtoehto. (Syrjälä ym 1996, 121.)

6. Tulokset ja niiden tarkastelu

6.1 Adoptio

Adoptioteemasta esiin nousi kaksi uutta osa-aluetta: adoption taustat ja motiivit sekä adoptio-odotus. Adoption taustat eivät alun perin olleet tutkimuskohteenani, mutta aineistoa käsitellessäni päätin raportoida myös nämä alueet, koska taustoista ja motiiveista löytyi erilaisia tarinoita. Etsin vastausta lisätutkimuskysymyksiin, kuten millaiset olivat adoption taustat? Millainen oli adoptio-odotus? Adoption taustalla vaikuttavat tekijät, kuten kaikki muutkin ihmisen elämänkulkuun kuuluvat asiat, vaikuttavat vanhemmuuden muodostumiseen ja siihen millaisena ihmiset näkevät itsensä vanhempana. Adoptio-odotus taas omana teemanaan on keskeinen adoptioprosessissa, koska siitä löytyy paljon erilaisia elementtejä verrattuna biologiseen odotukseen. Adoption taustat ja odotusprosessi puolustavat paikkaansa myös siten, että perheenperustamisessa nämä kaksi osa-aluetta tekevät adoptiosta omanlaisensa prosessin. Muilta osin ja lopputuloksen kannalta adoptio ja biologisen lapsen saaminen ovat samankaltaisia tapahtumia, kumpikin tähtää perheen kasvuun ja lapsen saamiseen.

6.1.1 Adoption taustat - ”Helpommallahan siinä itte pääsee kun ei tartte itte ruveta alusta asti tekeen.”

Adoptioperheet ovat heterogeeninen joukko. Motiivit ja taustat adoptioon lähtemiselle ovat olleet haastateltavien joukossa moninaisia. Usein kuvitellaan, ja myös tutkijana syyllistyin tähän ajatteluun ennen tutkimusta, että kaikki adoptiovanhemmat ovat valinneet adoption lapsettomuuskokemusten takia. Aineistoni osoitti, että syitä adoptioon lähtemiselle on muitakin.

Perinteisiä lapsettomuustaustaisia adoptiovanhempia tutkimukseeni mahtui kolme pariskuntaa. Kaikilla heillä oli taustalla hedelmöityshoitoja, joiden jälkeen vaihtoehdoksi jäi elämä kahdestaan tai siirtyminen adoptioon. Kaksi pariskunnista mainitsee pohtineensa adoption mahdollisuutta jo hoitojen aikana. Myös kolmas pariskunta koki adoption olevan ”luonnollinen päätös” kymmenen vuotta kestäneelle lapsettomuusajalle ja tuloksettomille hoidoille. Kukaan kolmesta pariskunnasta ei kuitenkaan koe adoption olleen vaihtoehtona ennen biologista lasta, vaan ensisijaisesti haluttiin biologinen lapsi. Yksi pariskunta kertoi adoption jääneen viimeiseksi vaihtoehdoksi tiedon puutteen vuoksi. Kaksi muuta pariskuntaa

totesi tienneensä adoptiosta vaihtoehtona, mutta omalla kohdalla adoptio ei tuntunut vaihtoehdolta ennen kuin muut mahdollisuudet olivat poissuljettuja.

”Kyllähän sen niinkun ajatuksena on tiennyt, mutta ei sitä oo sillai käsitelty siinä mielessä sitä ennen kun se on tavallaan ollut vaihtoehtona, todellisena vaihtoehtona. (M5)

Ajattelun taustalla on mahdollisesti havaittavissa perinteinen ajattelumalli, joka on vallitsevana kulttuurissamme. Ensisijainen tapa perustaa perhe on biologinen ja vasta tämän vaihtoehdon jälkeen tulee perheenlisäys jollain muulla tavalla. Miall (1987, 34) mainitsee angloamerikkalaiseen kontekstiin sijoittuvassa tutkimuksessaan, että lapsettomuus, niin tahaton kuin itse valittu, nähdään poikkeavana käytöksenä, joka rikkoo yleisesti hyväksytyjä normeja vastaan. Kirk (1987, 5-7) pohtii samaa ajatusta ja mainitsee kulttuurisen käsikirjoituksen, jonka mukaan aikuiselämään automaattisesti kuuluvat lapset. Hedelmällisyyttä pidetään itsestänselvyytenä. Tämä sama kulttuurinen käsikirjoitus on huomattavissa myös lasten ja nuorten seksuaalikasvatuksen taustalla, johon oleellisena osana kuuluu raskauden ehkäisyn opettelu ja yllätysraskauden käsittely. Mikään kulttuurissamme ei kuitenkaan valmista pariskuntia mahdollisen hedelmättömyyden varalta. Eräs haastateltavistani mainitsi ajatuksen siitä, kuinka jo lapsesta alkaen alamme orientoitumaan biologiseen tehtäväämme vanhempina. Totuttuna ajatusmallina sukupolvelta toiselle siirtyy ajatus siitä, että naimisiin menemistä seuraa automaationa lapsen odotus ja synnytys – nimenomaan biologisesti. Jo lapsena alkaa tämän tehtävän harjoittelu: leikitään kotia ja vedetään poikki ratamon vartta, jotta nähdään montako lasta saa aikuisena.

”Kyllä ne varmaan kohta saa lapsia sit kun ne meni naimisiin ja kaikki tää. Me ollaan kuultu tää tuhansia kertoja ja nehän me opitaan sitten. Jaaha noi meni yhteen, noi saa lapsia. Tai vetänyt pienestä pitäen ratamon vartta poikki et montako lasta sä saat. Niin tää on tätä.” (M8)

Ihmisellä biologisena olentona on luonnollisesti pyrkimys biologisiin, omaa geeniperimää kantaviin lapsiin. Tutkimuksessani löysin kuitenkin vallitsevasta ajattelumallista poikkeavan näkemyksen. Yleisiä käsityksiä adoptiosta ja sen funktiosta lapsettomien toiveiden täyttäjänä haastavat näiden vanhempien perustelut perheenperustamismuodolleen.

”Me ei olla missään vaiheessa suunniteltu biologisten lasten hankkimista vaan adoptio on ollut meillä se

ensisijainen vaihtoehto perheen perustamiseen. ... Jos ei oo minkäänlaista tarvetta saada biologista lasta niin minkä takia sitä pitäis harkita? ... Mulla on insinöörin aivot, ne sanoo et jos maailma on täynnä lapsia, joilla ei oo vanhempia ja meillä ei oo lapsia, niin eikö kaiken yksinkertaisinta oo et me ruvetaan niille vanhemmiksi.” (N8)

Ensisijaisena vaihtoehtona lasten hankinnalle adoptio kuitenkin on harvojen pariskuntien mielessä. Tässä aineistossa vain edellä siteerattu pariskunta edusti kyseistä kantaa. Muut vanhemmat, nimenomaan pariskunnat, olivat päätyneet adoptioon biologisten lasten yrittämisen tai saamisen jälkeen. Kyseiset vanhemmat kokivat itsekin edustavansa vahvasti vähemmistöä adoptiovanhempien keskuudessa. Jopa adoptiopalvelunantajan taholta heidän motiivinsa adoptioon nähtiin kyseenalaisina. Tämä asenne kertoo mahdollisesti jotain yleisestä yhteiskunnallisesta asenteesta. Siitä kuinka adoptio on hyvä ja tarpeellinen asia, mutta niille ihmisille joilla ei ole muuta, luonnollista vaihtoehtoa.

”Me ei olla niitä kaiken tavallisempia adoptionhakijoita niin on ollut, paikatellen on ollut vaikea löytää tukea siihen et meillä ylipäättänsä on oikeus harkita adoptiota. Et sitä on suoraan sanoen kyseenalaistettu et minkä takia teidän pitäisi saada lapsi jos te voisitte ittekin tehdä.” (N8)

Madeleine Kats (1989, 19-20) toteaa asenteiden kuitenkin muuttuneen hiljalleen ja osin huomaamatta, adoptiolukujen kasvaessa. Adoptio ei enää merkitse ”tappion tunnustamista” ja tyytymistä seuraavaan vaihtoehtoon, vaan adoptioon voidaan lähteä vapaasta tahdosta ja siitä motiivista, että halutaan perheeseen lapsi. Adoptioon ei tarvitse liittyä murhetta ja pettymystä ollakseen yhtä hyväksyttävää kuin biologinen vanhemmuus.

Monilla adoptiovanhemmilla ajatus adoptiosta on kypsynyt olosuhteiden muokkaamana ja asian noustessa ajankohtaiseksi. Muutama haastatelluista äideistä kertoi pohtineensa adoption mahdollisuutta jo nuoruudessaan, jos biologisia lapsia ei kuulu. Adoptio koettiin yhtä hyväksi vaihtoehdoksi biologisen synnyttämisen rinnalla, ei ensisijaiseksi mutta tasaveroiseksi vaihtoehdoksi. Muutaman vanhemman kohdalla tuli esiin se, että vaikka adoptio vaihtoehtona tiedostetaan ja koetaan luontevaksi, siihen kuitenkaan ei ryhdytty ennen biologisten lasten saamista.

”Mulla on ollut adoptiovaihtoehto periaatteessa sillai aina mielessä. Mä jo silloin nuorena kun sitä

ensimmäistä lasta tehtiin niin mietin et jos mä en saa omaa lasta niin sit mä adoptoin. Et se on ihan yhtä hyvä vaihtoehto mulle.” (N3)

Yksinhakijat, joita tutkimukseeni sisältyi kohdejoukkoon suhteuttaen poikkeuksellisen monta, eivät tuoneet omia motiivejaan esille niin selkeästi kuin pariskunnat. Heidän kohdallaan lähtökohdat adoptiolle ovat toisenlaiset ja lapsensaamisen mahdollisuudet ovat tietyssä mielessä rajatummat kuin pariskunnilla. Yksinhakijoiden motiivit ja perustelut ovat silti moninaisia. Joillain yksinhakijoilla perustelut adoptiolle olivat yksinkertaisesti halu saada lapsi, vaikkei sopivaa elämäntilannetta ja – kumppania ollut löytynyt. Toisilla taas tilanne oli kompleksisempi. Elämänkumppani kyllä oli löytynyt, mutta ajatukset perheestä ja lapsesta eivät olleet samansuuntaisia.

”Mä olin 10 vuotta seurustellut ja siinä alun pitäen oli toiveena perhe ja lapsia mutta sit tää mies kuitenkaan ei halunnut. Siinä se sit tuli se hedelmöityshoidot ja adoptio. Se adoptio tuli tavallaan tän kaiken kautta.” (N2)

Toisen puoliskon puuttuessa tai mielipiteiden eriytyessä yksinäisen vaihtoehtoiksi jää hedelmöityshoidot, adoptio tai biologisen lapsen hankkiminen satunnaisten suhteiden avulla. Osa haastatelluista nosti esiin viimeisen vaihtoehdon ja sen epämielekkyyden oman ajatusmaailman kannalta.

”En koskaan kokenut mielekkäänä lähteä baareista hakemaan lasta. ” (N7)

Lähes kaikki vanhemmat, sekä yksinhakijat että pariskunnat, kokivat haluavansa saada lapsen. Tämä halu tai tarve on useimmilla ihmisillä olemassa, elämäntilanteesta riippumatta. Huolimatta halusta saada lapsi kaikilla naisilla ei ole halua kokea odotuksen biologista puolta. Pari äitiä nosti esille tämän näkökohdan ja siihen vedoten koki adoption heille sopivaksi tavaksi.

”Mä en oo koskaan ollut sellainen naiseläjä jolla ois ollut tarve siihen et haluaa sen lapsen kantaa ja imettää sen vauvan ja sit uuden taas. Että sellaista äitiyden kaipuuta mulla ei oo ollenkaan, et se on ihan sama mistä se lapsi tulee, tuleeko se minusta, synnytäkö minä sen vai mistä, kun se vain tarvii äitiä, mä oon käytettävissä niinkun siihen tarkotukseen. ” (N9)

Lapsen odotus nähdään onnellisena tapahtumana. Kuitenkin joskus odotukseen ja synnytykseen liittyy tekijöitä, jotka eivät kaikki ole onnellisia. Joillain vanhemmilla biologisen lapsen saaminen on ollut ensisijaista, mutta odotukseen ja synnytykseen liittyvät vaikeudet ovat saaneet harkitsemaan fyysisen odotuksen ensisijaisuutta uudelleen. Lapsen kuolema ja seuraavaan raskauteen liittyneet vaikeudet, kuten vauvan ensimmäiset elinviikot teho-osastolla ja pelko lapsen menettämisestä saivat ajatukset kääntymään adoption suuntaan:

”Niin jo siinä vaiheessa kun sen kuolemaan ei löytynyt mitään selitystä ja muuta ja meitä tutkittiin hirveesti. Niin kävi mielessä et josko seuraavaa lasta jo adoptoitaskin. ... Se oli aika raskasta ylipäättänsä se raskausaika ja muut. ... Sen jälkeen me päätettiin ettei meille biologisia lapsia lähdetä tekeen. Että nyt voisi olla sen adoption aika sitten. ... ” (N4)

Olosuhteet, joihin lapsi tulee, ovat tärkeitä. Joskus adoptiopäätös on tehty jo nuoruusiässä, mutta sen toteutuminen odottaa sopivaa aikaa ja elämäntilannetta. Osa haastateltavista kertoi adoption olleen mielessä jo nuoruudessa, mutta oikea hetki ratkaisulle löytyi vasta myöhemmällä iällä.

”Mä olin 16 kun päätin et mä joskus saan adoptiolapsen, sit mä olin, olinko mä sit 47 kun mä sain. ... Paljonhan siinä oli elämää ... Sitten mä muutin sinne maalle ja sit oli kaikki niin hyvin ... et mä aattelin et nyt sen aika on tullut ja mulla on niinkun tarjota koti sellaiselle lapselle jolla ei oo. Ja syli. Siinä ne oli ne perusteet ja ne puitteet jotka siinä sit vaikutti.” (N9)

Adoptioeuvonnan aikana hakijoiden motiivit adoptioon kartoitetaan tarkasti. Adoptiokeskusteluissa korostetaan usein, ettei niin sanottu hyväntekeväisyysmotiivi ole kovin suositeltava lähtökohta adoptioon lähtemiselle. Adoption onnistumiseksi myös adoptiopalvelunantajat suosittavat muunlaista motiivia. Pelastusfilosofia on lapsen kannalta haitallinen, koska tämänkaltainen motiivi kasvattaa odotuksia lasta kohtaan. Lapsen oletetaan olevan kiitollinen pelastajilleen ja osoittavan kiitollisuutensa. Lähtökohtana parempi motiivi on terve itsekkyyks ja halu saada lapsi. Tutkimuksen kohdejoukosta kukaan haastateltavista ei ilmoittanut adoption lähtökohdaksi halua pelastaa joku.

”Kyllä ihmisten motiivit on loppujen lopuksi aika itsekkäitä. Että onhan siinä ne yleishyödylliset motii-

vitkin mutta kyllä meilläkin se adoptio lähti siitä et me haluttiin yksi lapsi ja siinä se. Että ei meillä siinä mikään pelastusfilosofia ole”. (M4)

”Ei kyllä me haluttiin meidän perheeseen ehdottomasti lapsi.” (N4)

Taulukko 1. Adoption taustat

Kategoria I:	Kategoria II:
Menetettyjä unelmia	Adoptio luonnollisena vaihtoehtona
A) Lapsettomuudesta kärsineet	D) Adoptio ensisijainen vaihtoehto
B) Lapsen menetyksen kokeneet	E) Biologisia lapsia
C) Puoliso ei halunnut lapsia	F) Ei puolisoa

Adoption taustalla vaikuttavat moninaiset tekijät voidaan jakaa kahteen yläkategoriaan ja kuuteen alakategoriaan. Perustavana jakona kahden yläkategorian välillä on aikaisemmat elämäkokemukset, jotka toimivat lähtökohtana adoptiolle. Kategoriaan I kuuluvat haastateltavat ovat elämässään kokeneet vaikeuksia, nimenomaan lapsiin liittyen. Heidän siirtymänsä adoptioon ei ollut ensisijainen, vaan adoptiopäätös tapahtui menetyksen kautta. Menetyksen kokemukset ovat yksilöllisiä, joten kategoria I on jaoteltu vielä kolmeen alakategoriaan. Kategoriaan II kuuluvia haastateltavia yhdisti se, etteivät he kokeneet tarvetta biologiseen odotukseen ja synnytykseen. Haasteltavien motiivit tähän puuttuvaan tarpeeseen ovat jaettavissa kolmeen alakategoriaan. Alakategoriaan F kuuluvat vanhemmat eivät toisenlaisissa olosuhteissa välttämättä olisi kokeneet adoptiota ensisijaisena vaihtoehtona, mutta elämäntilanteesta johtuen adoptio näyttäytyy heidän tilanteessaan luonnollisena vaihtoehtona muiden vaihtoehtojen joukosta.

6.1.2 Adoptio-odotus - ”toivoa ja epätoivoa ja kaikkea siltä väliltä”

Adoptio-odotus koettiin yleensä pitkänä ja kysymyksiä täynnä olevana prosessina. ”Pitkä” oli useimmin käytetty määritelmä odotusta kuvaamaan.

”Se on pitkä raskausaika.” (M3)

Lyhyimmilläänkin lapsen odotusaika venyy kahdeksi vuodeksi adoptioprosessin käynnistämisestä. Aika adoptioluvan myöntämisestä lapsitiedon saamiseen kestää noin puolesta vuodesta vuoteen. Poikkeuksen tässä aineistossa tekivät vanhemmat, jotka jo hakemusvaiheessa toivoivat vanhempaa lasta. Heidän odotusaikansa kesti adoptioluvan saamiseen hieman reilu vuosi ja siitä lapsitiedon saamiseen neljä kuukautta. Nyrkkisääntönä odotusajan arvioinnissa onkin, että mitä tarkempia toiveita vanhemmat esittävät lapsen suhteen, sitä kauemmin odotusaika saattaa kestää.

Adoptio-odotukseen koettiin liittyvän tietynlainen epämääräisyys, koska odotusaika oli vaikea aavistaa etukäteen. Biologisessa raskaudessa odotusajan pituus on etukäteen tiedossa, yhdeksän kuukautta muutaman viikon heitoilla suuntaan tai toiseen. Adoptioon liittyy niin monta toimijaa ja vaikuttavaa tekijää, ettei tapahtumien kulkua tai odotuksen kestoa voida ennustaa. Esimerkiksi lähettäjämaiden vaihtelevat tilanteet, sodat ja tautiepidemiat vaikuttavat adoptiotoimintaan siten, että odotusaika saattaa venyä. Joskus lähettäjämaan tilanne saattaa muuttua niinkin radikaalisti, että adoptio suljetaan kokonaan kyseisen maan osalta.

Eräs havainto adoptio-odotuksen suhteen oli, että lapsettomuuden tai muiden vaikeuksien kautta adoptioon lähteneet vanhemmat eivät kokeneet odotukseen liittyvää epämääräisyyttä niin häiritsevänä. Taustalla olevat kokemukset lapsettomuushoidoista tai vaikeuksista raskaudessa ovat ehkä osaltaan vaikuttamassa tähän ajatteluun. Lapsettomuushoitosten huimasta kehityksestä huolimatta on aina olemassa mahdollisuus, etteivät hoidot tuota tulosta. Kaikesta rahallisesta ja henkisestä panostuksesta riippumatta hoitojen lopputuloksena ei välttämättä ole lapsi, edes pitkänkään ajan kuluttua. Adoptio-odotuksessa sen sijaan on realistista odottaa, että oma lapsi saadaan loppujen lopuksi. Vaikka odotusprosessi tuntuukin pitkältä ja tuskastuttavalta, siitä uskallettiin jo nauttia koska toivo lapsen saamisesta oli todellisempi adoptiossa.

”Sitä aatteli sillai et kyllä me sieltä joku saadaan että ainakin jossain vaiheessa. Että sillai oli niinkun levollisempi ehkä.” (N4)

”Kyllä se oli sellaista toivoa ja epätoivoa ja kaikkea siltä väliltä. Et kyllä siellä sellainen toivonkipinä oli koko ajan et joskus sais sen.” (N1)

Tutkimuksessani oli muutama pariskunta, jotka olivat lähteneet adoptioon ilman lapsettomuustaustaa. Kyseiset pariskunnat kertoivat kokeneensa odotuksen aikana epävarmuutta siitä hyväksytäänkö heitä vanhemmiksi ja saavatko he lasta.

”Bio-odotukseen kun vertaa niin siis ihan erilaista sillä tavalla et ainakin kun mä aattelen niin itteeni niin mä olin oikeestaan koko ajan epävarma et saadaanko me se lapsi. Mä oon kuitenkin liian vanha, me ollaan kuitenkin liian huonoja vanhempia, mä oon kuitenkin niin sairas, me ollaan niin köyhiä. Et ne ei anna meille, et on joku syy kuitenkin sellainen et ne ei anna meille sitä lasta. Et se oli ihan hirveen stressaavaa aikaa. (N3).

Näiden kokemusten myötä keskiöön nousee erityisesti adoptiossa vaikuttavat muut tekijät ja toimijat. Biologisen lapsen saamiseen, silloin kun kaikki sujuu täysin normaalisti, ei vaikuta muut toimijat kuin vanhemmat. Biologisen lapsen saamiseen ei tarvitse käydä vanhemmuusvalmennusta eikä läpäistä kotiselvitysvaihetta. Adoptioprosessissa pienenä epävarmuutena taustalla vaikuttaa huoli siitä onko perheen olosuhteet sellaiset, että adoptiolupa myönnetään. Tosin kielteisen päätöksen saaminen adoptiolautakunnalta on äärimmäisen harvinaista. Viimeisin kielteinen päätös on annettu vuonna 2002, jolloin yksi adoptiohakemus hylättiin. (STM 2002)

Ero lapsettomuustaustaisten ja muiden vanhempien välillä on yksi aineistosta noussut havainto. Haastatteluaineistoni ja sen pohdinta ei selitä täysin sitä miksi eri lähtökohdista tulevat odottajat kokevat prosessin eri tavalla. Mikä vaikuttaa siihen, että lapsettomuustaiset eivät kannu niin paljon huolta juuri vanhemmiksi hyväksymisestä? Myös lapsettomuustaiset odottajat toki kokivat odotusajan pitkäksi sekä kokivat epävarmuutta siitä, ettei lapsen iästä, ulkonäöstä, mahdollisesta sopeutumisesta ja kiintymisestä ja monista muista käytännön asioista voinut tietää etukäteen. Mutta kukaan haastattele-

mistani lapsettomuustaustaisista vanhemmista ei nostanut esiin pelkoa vanhemmaksi hyväksymisestä.

Adoptio-odotusta verrataan usein biologiseen odotukseen. Kahdesta erilaisesta odotuksesta etsitään samanlaisia vaiheita, puhutaan adoptioraskaudesta ja -synnytyksestä. Suurin ero näiden kahden odotuksen välillä on se, että adoptio-odotus on henkistä odotusta ja biologinen on sekä henkistä että myös hyvin voimakkaasti fyysistä. Osa haastateltavista koki biologiseen raskauteen ja synnytykseen vertaamisen turhana ja epämiellyttävänä.

” Mua tökkii hirveästi tää et puhutaan adoptioraskaudesta ja adoptiosynnytyksestä ja muusta. Et mä en oo missään vaiheessa kokenut mielekkääksi sellaisen terminologian käyttöä. No siis meidän näkemyksen mukaan siinä ei oo mitään samaa.” (N8)

” No koska se ei oo sama, lapsi tulee perheeseen mutta syntyminen ja sit adoption kautta perheeseen tuleminen, ne on kaksi eri asiaa. Nää on syntynyt muualla ja ne on sit myöhemmin tullut meidän perheeseen.” (M8)

Ne vanhemmat, joilla ei ollut kokemusta biologisesta odotuksesta ja synnytyksestä kokivat hankalana vertailla omaa odotustaan johonkin josta ei ole omakohtaista tuntumaa. Varsinkin kun kyseessä on raskaus ja synnytys, jotka molemmat ovat hyvin henkilökohtaisia ja yksilöllisiä kokemuksia, on vaikea ajatuksenkaan tasolla mieltää miltä kokemus tuntuisi. Vanhemmat kokivat myös hyvin epämielikkäänä tehtävänä edes pohtia tätä vertauskohtaa.

” Se on jotain erilaista, ei niitä voi verrata eikä itse halunnut välttämättä hakee niinkun että sitä omaa odotusta et tää on tällänen odotus ja ei tästä tarvi niinkun löytyä jotain aina siihen biologiseen. Itelle aina semmonen et mistä minä tietäsin millasta siinä odotuksessa on niinkun, että eihän mulla taas oo sitä kokemusta eikä niinkun. ” (N6)

Biologisen raskauden ja synnytyksen kokeneet vanhemmat eivät myöskään nähneet näissä kahdessa prosessissa juuri yhteisiä tekijöitä. Biologisen raskauden vaikutus naisen ruumiiseen on niin merkittävä, ettei adoptioon liittyvä henkinen odotus ole verrattavissa siihen. Nämä kaksi prosessia koettiin niin erillisiksi, ettei niiden vertaaminen ole mahdollista eikä edes relevanttia.

”Ei niitä mun mielestä voi sillai voi verrata. Koska se raskaus jo itessään on sellainen et se muuttaa naista niin paljon. ” (N4)

Tosin samoja kysymyksiä ja pohdintoja molempiin odotusvaiheisiin koettiin liittyvän. Lapsen terveydestä ei koskaan voi tietää ennen lapsen saamista. Myös lapsen sukupuoli ja ulkonäkö ovat asioita joita ei voi kuin arvailla. Pelko lapsen sairaudesta saattaa adoptiovanhemmilla olla suurempi kuin biologisen lapsen odottajilla. Kaikissa luovuttajamaissa ei terveitä lapsia anneta ulkomaan adoptioon ja kuten alla siteerattu isä totesi, riski sairaudesta saattaa olla suurempi.

”Terveyspuoli siinä jännittää... Olosuhteet on erilaiset missä ne lapset on syntynyt ja viettänyt sen alkuelämänsä et se on suurempi riski et siellä on jotain.” (M5)

”Just sama et miettii miltä se näyttää, onkohan se terve, onkohan se mun näköinen... Onko se tyttö vai poika.” (M4)

Jotkut vanhemmista kokivat adoptio-odotukseen liittyvän myös samanlaisia fyysisiä puolia ja tunteita kuin biologiseen raskauteen, esimerkiksi pahoinvointia ja mielialanvaihdoksia.

”Ihan fyysisestikin. Että tota kyllä se tuntuu kaikin tavoin ja tota siinä on hirveen monenlaisia, mutta jännää että se on ihan fyysistäkin niinkun tavallaan että se.” (N6)

Adoptio-odotuksesta puuttuvia fyysisiä aspektoja, kuten kasvavaa mahaa ja näkyvää odotusta, ei kuitenkaan kaivattu. Kukaan haastateltavista ei tuntenut haikeutta siitä, että varsinainen fyysinen odotus ja synnytys jäivät puuttumaan.

”Mä ajattelin et siinä on niin paljon käynyt henkisesti läpi niinkun sellaisia kaikkia siihen vanhemmuuteen ja lapsen tulemiseen ja kasvattamiseen liittyviä asioita että siinä on niinkun käynyt sellaisen valtavan prosessin joka tapauksessa. Mutta sitten musta tuntuu jotenkin että sitten kun se lapsi tuli niin sit se niinkun sinänsä oli niin fyysinen et se niinkun täytti tavallaan ehkä sen jos jotain oli puuttunut, mut en mä kokenut että puuttu. ” (N2)

Esiin nousi myös vanhempien välinen eriarvoisuus biologisessa odotuksessa. Isän rooli jää väistämättä pienemmäksi jo fyysisistäkin syistä. Äidin rooli taas korostuu synnyttämisen ja imettämisen myötä, äiti on pienelle vauvalle elintärkeä. Adoptio-odotuksessa taas molemmat vanhemmat ovat samalla lähtöviivalla. Odotus ei ole kummallekaan fyysistä eikä kumpikaan osapuoli ole toista tärkeämpi.

”No ainakin totaalinen ero on se et se ois minun odotukseni hyvin pitkälti, paljon enemmän jos se ois biologinen lapsi. Et sehän ois mulle fyysisesti vaikuttavampi ja mun fyysisen olemukseeni, mun käyttäytymiseeni, mun mielialoihin vaikuttava asia ihan toisella tasolla kun adoptio-odotus jossa periaatteessa meillä on samantapaiset mahdollisuudet käydä lävitse asioita niin kyllä mä olettaisin et tää on hyvinkin erilaista” (N8)

Pohdinnan siitä mikä on samanlaista adoptio-odotuksen ja biologisen odotuksen välillä, tiivistä eräs äiti lauseeseen: *”Lasta odotetaan, sitähan se.” (N5)*. Pohjimmiltaan kyse on samasta asiasta. Perheeseen tulee lapsi, vain odotusaika ja lapsen saamistapa poikkeavat toisistaan. Molempiin odotuksiin liittyy samanlaisia kysymyksiä ja epävarmuuksia, kuten kysymykset lapsen terveydestä. Myös lapsen sukupuoli on molemmissa epävarma loppuun saakka, vaikkakin adoptiossa on mahdollista esittää toivomuksia sukupuolen suhteen ja esimerkiksi Kiinan ollessa lähettäjämäana on erittäin todennäköistä, että lapsi on tyttö. Tosin täysin varmaksi ei tätäkään adoptiopalvelunantajien taholta luvata.

Taulukko 2. Adoptio-odotus

Kategoria I:	Kategoria II:
Levolliset ja toiveikkaat	Epävarmat
A) Varmuus lapsen saannista	C) Kelpoisuus vanhemmaksi
B) Pitkä mutta toivoa täynnä oleva odotus	D) Pelko lapsen puolesta

Adoptio-odotuksen osalta vanhempien käsitykset jakautuivat kahteen yläkategoriaan. Kategoriaan I

kuuluvat vanhemmat, jotka kokivat odotuksen toki pitkänä ja tuskastuttavanakin prosessina, mutta kuitenkin taustalla vallitsi toivo siitä, että lapsi on tulossa. Adoptio lapsensaantimuotona on varmempi kuin biologinen lapsensaanti. Biologinen raskaus saattaa päättyä keskenmenoon, lapsettomuushoidot eivät kaikkien pariskuntien kohdalla tuota toivottua tulosta. Adoptio sen sijaan on vanhempien käsityksissä nähty varmana vaihtoehtona, vain lapsen saamisen ajankohta on epävarma. Alakategoriaan B kuuluvat vanhemmat kokivat kaikki odotusajan pitkäksi ja pituudessaan turhauttavaksi prosessiksi. Taustalla ei kuitenkaan vallinnut epätoivoa tai epäilyksiä lapsen saamisesta.

Kategoria II, eli odotusaikaansa epävarmaksi kuvailleet vanhemmat, voidaan jakaa vielä kahteen alakategoriaan. Alakategoriassa C odotusaikaa leimasi epävarmuus kelpoisuudesta vanhemmaksi. Adoptiossa sosiaaliviranomaisilla ja adoptiolautakunnalla on paljon valtaa odottajien elämään. Päätöksentekijöillä on valta evätä adoptiolupa, jota ilman ei ole mahdollista saada lasta. Vanhempien kokema epävarmuus heijastui omista lähtökohdista ja elämäntilanteesta, joka epätyypillisyytensä vuoksi pelättiin olevan esteenä luvan saamiselle. Kategoriaan D kuuluvat vanhemmat eivät kokeneet epävarmuutta oman kelpoisuutensa vuoksi vaan tulevan lapsen takia. Lapsen terveys ja sopeutuminen perheeseen aiheuttivat huolta ja epävarmuutta. Vanhempien käsitysten mukaan adoptio lähtökohtana tuo lisää epävarmuutta siitä onko lapsi terve, koska lapsen olosuhteista ja taustasta ei useinkaan saada tietää. Mahdolliset terveysongelmat saattavat selvitä vasta siinä vaiheessa kun lapsi saadaan kotiin, joten vanhemmilla ei ole mahdollisuutta varautua etukäteen lapsen sairauteen.

6.2 Siirtymä vanhemmuuteen

Lapsen tulo perheeseen on samalla siirtymä erilaiseen elämänvaiheeseen. Se on totaalinen muutos, jossa kahdesta ihmisestä muodostuu perhe. Adoptiossa siirtymä voi olla biologista siirtymää yllätyksellisempi tai monimutkaisempi. Siirtymä vanhemmuuteen -teemasta nostin esiin kaksi osa-aluetta: elämänmuutos ja oma lapsi. Haastattelussa keskusteltiin siitä, miten siirtymä vanhemmuuteen sujui erilaisen odotusprosessin jälkeen, miten suurena elämänmuutoksena vanhemmat kokivat lapsen tulon perheeseen. Eri-laista adoptiossa on se, että lapsi on perheeseen tullessaan ”vieras” ja kansainvälisessä adoptiossa myös erilaisen näköinen. Kysymyksenä siirtymässä olikin, miten pian vanhemmuuden tunteet heräävät lasta kohtaan ja kuinka pian lapsi koetaan omaksi lapseksi ja perheenjäseneksi sekä mitkä tekijät vaikuttavat siihen, että jonkun toisen lapsesta tulee oma lapsi.

6.2.1 Elämänmuutos – ”iloista itkemistä”

Osa haastatelluista koki siirtymän adoptiovanhemmuuteen helppona ja luonnollisena. Vanhemmat kokivat yllättäväksi sen, miten nopeasti vanhemmuus alkoi tuntua normaalilta olotilalta, aivan kuin lapsi olisi aina ollut perheessä.

”Et viikko kotiin tulon jälkeen me istuttiin aamupöydässä ja tuntu siltä et siellä ei oo koskaan ollutkaan vaan kahdestaan meitä vaan se on aina ollut siinä vieressä. Et jotenkin hirveen nopeesti se alko tuntuun siltä et ainahan me ollaan näin eletty.” (N8)

Perheet, joissa oli ennestään lapsia, kokivat varsinaisen siirtymän helpommaksi kuin esikoisensa saaneet. Heillä oli valmiiksi muodostunut kuva siitä, millaista lapsen saaminen ja lapsiperheen arki on. Heillä oli käsitys siitä, mitä vanhemmuus on ja siksi siirtymä ei tuottanut järkytystä tai yllätystä.

”Mutta jotenkin kun meillä oli ollut, biologinen isovelji oli suhteellisen pieni vielä ja siitä on suhteellisen vähän aikaa kun se on ollut tollanen vuoden vanha, niin ei se tuntunut ollenkaan ihmeelliseltä. Se oli ihan niinkun, se tuli vaan siihen ja sit me alettiin sitä hoitaa.” (N4)

Tämä ero siirtymässä on tietysti hyvin luonnollinen ja melkein jopa itsestään selvä asia. Biologisen

esikoisensa saavilla vanhemmilla on myös todettu vaikeuksia ja järkytyksiä siirtymässä vanhemmuuteen. Siirtymä vanhemmuuteen on siirtymistä erilaiseen elämäntilanteeseen, jota ei voi tietää ennen kuin on sen kokenut.

Siirtymässä adoptiovanhemmuuteen ilmenee jälleen ero lapsettomuustaustaisten vanhempien ja muiden välillä. Lapsettomuustaustalla olevat vanhemmat kokivat siirtymän vanhemmuuteen rajuna muutoksena ja jopa järkytyksenä. Taustalla saattavat olla suuret odotukset, joita pitkä odotus on kasvattanut sekä epärealistinen käsitys siitä miten lapsen tulo perheeseen muuttaa elämää. Aineisto myös osoitti, että ne vanhemmat, joilla oli kokemusta lapsista, esimerkiksi sukulaislasten hoitamisesta, pitivät siirtymää helpompana ja tiesivät mitä odottaa. Siirtymässä adoptioon oman vaikeutensa tuottaa myös se, että perheeseen tuleva lapsi harvoin on vauva vaan vähintään vuoden ikäinen. Lapselle on jo muodostunut omat elämänrytmit, joita voi olla vaikea muuttaa ja joihin vanhemmat eivät ole itse päässeet vaikuttamaan. Vanhempien täytyy sopeutua siihen, että lapsi on oma yksilönsä ja persoonansa, johon heillä ei ole ollut vaikutusmahdollisuutta.

”Kyllähän se on aika järkytys, niinkun ittellekkin oli, sillon alkuun kun pojat tuli niin sitä oli ihan puhki siitä kun katteli niitä kun ne juoksi ja touhus ja leikki että se vauva nukkuu kuitenkin yli puolet siitä päivästä niin siinä on vähän aikaa mutta kun pitää sen valmiin pakkauksen perässä juosta heti.”(N1)

Adoptioon siirtymisessä on paljon erityisiä piirteitä, jotka puuttuvat tyystin biologisesta vanhemmuudesta. Biologinen vanhemmuus alkaa useimmissa tapauksissa sairaalassa ruumiillisen ja kivuliaan synnytyksen jälkeen. Äiti on kantanut lasta kohdussaan yhdeksän kuukautta. Lapsen kasvua ja liikkeitä on voitu seurata koko tämän ajan. Lapsi on konkreettisesti ollut olemassa vanhempiensa elämässä koko odotusajan. Myös ulkonäöltään lapsi on mahdollisesti vanhempiaan muistuttava sekä saman kulttuurin edustaja. Adoptiovanhemmuudessa konteksti on täysin toisenlainen. Lasta on kyllä odotettu ja toivottu, mutta lapseen ei ennen vanhemmuuden alkamishetkeä ole muuta fyysistä kosketusta kuin adoptiotuomaston lähettämä valokuva. Adoptiolapsi on siinä vaiheessa biologiseen lapseen verrattuna täysin vieras ihminen. Tosin biologinen lapsikin on syntyhetkellään persoonaltaan vieras ihminen, johon täytyy tutustua. Adoptiovanhemmuus ei ala tutusti sairaalassa, kuten jokainen lapsesta haaveileva kuvittelee. Adoptiovanhemmaksi tullaan vieraassa maassa vieraan kulttuurin keskellä. Tämä tuo lisää myllerryksiä jo valmiiksi kompleksiseen tilanteeseen. Eräät vanhemmat kuvaavat omaa siirtymäänsä seuraavasti:

”Voiko sitä sanoa että epätodellinen tunne alkuun. Tietty se reissussa oleminen oli alussa, kaikki oli uutta: ihmiset, ympäristö, pieni lapsi ...Melkein vasta kotia tullessa se alko sellainen vanhemmuuden tunne.” (M5)

”Ei siellä päässyt sellaseen perhe-elämään ollenkaan, se oli sitä menemistä ja tulemista. Siinä ei päässyt rakentamaan sitä suhdetta. Mulle ei tullut siinä semmosta et hei me ollaan nyt perhe. Me tultiin tänne kotiin niin mä aattelin et jee meitä on yksi enempi. Et se ei siellä ainakaan tullut semmosena. Täällä tunsin itsensä yksilöksi vasta et me ollaan perhe eikä yksi iso ryhmä.” (N5)

Lapsen saamiseen liittyy monenlaisia tunteita. Päällimmäisiä tunteita ovat tietysti ilo ja onni, mutta tunteiden kirjoon kuuluu myös tunteita, joita ei odota tuntevansa. Eräs vanhemmista kertoi tunteneensa syyllisyyttä siitä, että repäisi lapsen irti kaikesta tutusta ja turvallisesta. Myös suru kuuluu adoption tunnekirjoon. Vanhemmat kertoivat kokeneensa surua siitä, mitä lapsi oli joutunut kokemaan pienen elämänsä aikana, ja siitä mitä lapsi joutui nyt jättämään taakseen. Se mikä tekee adoptiovanhemmuuteen siirtymisen hankalaksi, on juuri tämä tunteiden ristiriita. Samanaikaisesti tunnetaan iloa siitä, että lapsi saadaan vihdoon kotiin mutta toisaalta surua siitä että siirtymä on lapselle henkisesti niin raskas.

6.2.2 Oma lapsi - ”Se on meidän penska ja sillä selvä”

Useimmat haastattelemistani vanhemmista totesivat lapsen tuntuneen omalta heti ensi hetkestä lähtien. Monet vanhemmat kuitenkin halusivat erottaa tästä omaksi kokemisen tunteesta rakkauden tunteen. Harva vanhempi koki rakkauden tunnetta heti alusta alkaen. Lapsi koettiin omaksi lapseksi, mutta rakkauteen ja kiintymykseen kasvetiin myöhemmin tutustumisen kautta.

”Sitten just puhutaan rakkaudesta ja muusta niin ei se mitään automaattista oo, biologisessa vanhemmuudessa tai muussa. Tutustumisesta on kyse ja tutustumisen kautta kasvetaan ihmissuhteisiin sisälle. Myöskin tän lapsen kanssa koska ne on tosissaankin olemassa olevia ihmisiä jotka tulee meille ihan valmiina ja omina persooninaan ja siihen pitää lähteä tutustuun. (M8)

Yhdet haastatelluista vanhemmista kokivat siirtymätilanteen vanhemmuuteen olleen niin sekava ja meluisa, että tunne omasta lapsesta ja vanhemmuudesta tulivat vasta kotiinpaluun jälkeen. Tosin samoin

kuin monet muut vanhemmat, myös he mainitsivat kokeneensa vastuuta lapsesta ja tämän hyvinvoinnista. Vastuu koettiin ensimmäisenä määrittäjänä lapsen ja vanhemman suhteessa, jopa ennen rakkauden tunteita.

”Ei kyllä tullut tilannetta et ois lasta silmistäänkään päästänyt, päässyt unohtaan mihinkään. Et kyllä sitä sen verta tunsi omakseen et siitä nyt pidetään kiinni sitten.” (M5)

Pohdittaessa sitä miksi ja miten syntyi tunne siitä että lapsi on oma, vanhempien vastaukset jakautuivat kahteen luokkaan. Toinen puoli vastauksista oli lapsesta johtuvaa ja toinen puoli vanhemmista ja heidän tunteistaan johtuvaa. Lapsesta johtuvia perusteluja olivat lapsen avuttomuus ja sitä kautta muodostunut vastuun ja vanhemmuuden tunne. Lapsi tarvitsee huolenpitoa ja huolenpidon kautta vanhemmat kasvavat rakkauteen lasta kohtaan. Tämä kasvu lienee samanlaista biologisessa vanhemmuudessa. Varsinkin vanhemmat joiden adoptiolapsi oli tullessaan vauva, kokivat helpoksi vanhemmuuteen siirtymisen, koska siirtymä tapahtui luonnostaan hoitamisen ja hoivaamisen kautta. Pienen lapsen kanssa suhteen muodostaminen on helpompaa myös siitä syystä, että lapselle ei vielä ole kehittynyt omia tapoja ja rutiineja eikä mielikuvia äidistä.

”Ehkä sekin kun se oli niin pieni vauva. Se tarvitti sen huolenpidon. Se voi olla et se sen teki niin äkkiä sellaseksi. Se ei osannut viä kaivata mitään, eikä sillä ollut vanhoja muistoja mistään asiasta. Se oli sillai niinkun vauvat on.” (N10)

Myös vastavuoroinen suhde lapsen kanssa herättää vanhemmuuden tunteet lapsen osallistuessa aktiivisena osapuolena suhteen rakentamiseen. Eräät vanhemmat kokivat lapsen itse olleen se tekijä, joka teki siirtymän helpoksi. Lapsi otti vanhemmat luottavaisena vastaan ja vanhempien arvion mukaan ”tiesi mitä on tapahtumassa ja oli orientoitunut tilanteeseen.”

”Mä en osaa sanoa kyllä muuta et kun kyllähän se lapsi ittekin siihen vaikutti. Kyllä kuinka se meidätkin otti sillai vastaan. Kyllä musta tuntu et se tajus sen homman ihan täysin.” (N3)

Tätä kokemusta voidaan verrata esimerkiksi erään äidin kokemukseen, joka koki siirtymän olleen osaltaan vaikea syyllisyyden tunteiden takia jotka lapsen eroahdistus lastenkodista herätti.

” Kun näki miten vaikeeta sillä lapsella oli se eroaminen siitä sen menneisyydestä. Et sehän oli ihan hirveen tuskasta varsinkin siellä Kiinassa ne ekat päivät ja illat ja sillai. Niin sitten jotenkin niinkun tavallaan tuli sellainen syyllisyyskin et miten mä voin tehdä tolle sillai et mä erotan sen kaikesta ja sen on noin tuskanen olo. Kyllä se niinkun sitoo siihen enemmän kun sä näet kuinka avuton se lapsi on sitten, niin sä oot ainoa joka voi tehdä sille jotain. Että tulee vielä semmonen vastuu. ” (N2)

Voidaan päätellä, että myös lapsen reaktiot siirtymätilanteessa vaikuttavat siihen, miten vanhemmat kokevat siirtymänsä. Lapselle kuitenkin oma ympäristö, vaikka kyseessä onkin lastenkoti, on se ympäristö, jonka hän mieltää kodiksi.

Kuten aiemmin on tullut esille, tie adoptiovanhemmuuteen on täynnä valmistautumista ja pohdintaa. Useat vanhemmat kokivat tämän pitkällisen valmistautumisen vaikuttaneen vahvasti siihen, että lapsi alkoi tuntua omalta.

” Kyllä se kai oli sellaista valmistautumista se koko aika, kai se alko siitä kun me aloitettiin se adoptioprosessi. ” (N1)

Tunteita oli odotusaikana käyty läpi moneen kertaan ja loppujen lopuksi siirtymä vanhemmuuteen oli se hetki, jolloin pitkä odotus muuttui todellisuudeksi. Adoptiovanhemmille lähetetään lapsen nimeämisen jälkeen perustietoja lapsesta sekä lapsen kuva. Jotkut vanhemmat kokivat, että lapsen kuvan saaminen herätti varsinaiset vanhemmuuden tunteet ja ohjasivat tunteet kohdistumaan juuri kyseiseen lapseen. Myös se, että lasta oli toivottu ja odotettu pitkänkin aikaa, luonnollisesti nopeutti vanhemmuuden tunteiden syntymistä.

”Mutta kyllä se varmaan on se et sitä on niin paljon odottanut ja halunnut. ” (N2)

Toisaalta taas eräät vanhemmat, jotka kokivat siirtymänsä olleen vaivaton, arvelivat sen johtuvan siitä, että heillä ei ollut odotuksia ja toiveita vanhemmuuden suhteen. Heidän kohdallaan odotusaika ei ollut muodostunut pitkäksi ja myös motiivit adoptioon lähtemiselle olivat erilaiset kuin monilla muilla vanhemmilla.

” Ei meillä oo tullut mitään epätoivoa tässä niinkun lasten saamisen suhteen missään vaiheessa oikeesti.

Ne tunteet on ehkä erilaisia kuin monella muulla.” (M8)

” Mä olettaisin et meillä on ollut ehkä vähän vähemmän odotuksia.” (N8)

Tästä ei kuitenkaan voi tehdä vielä suoria päätelmiä lapsettomuustaustaisten tai pitkään adoptiota odottaneiden vaikeammasta siirtymästä, koska aineistoon mahtui myös vanhempia, jotka kokivat pitkän ja stressaavankin odotuksen jälkeen siirtymän helpoksi.

Taulukko 3. Siirtymä vanhemmuuteen

Kategoria I:	Kategoria II:
Elämänmuutos	Luonnollinen siirtymä
A) Tunteiden kirjo	C) Ei odotuksia
B) Todellisuuden ja odotusten ristiriita	D) Toiveiden täyttymys
	E) Lapsen tarpeisiin vastaaminen

Vanhempien käsitykset siirtymästä voidaan jakaa karkeasti kahteen kategoriaan. Kategoriaan I kuuluvat vanhemmat näkivät siirtymän isona elämänmuutoksena. Syyt tähän käsitykseen jakaantuivat edelleen kahteen alakategoriaan. Alakategoriaan A kuuluvat vanhemmat kokivat elämänmuutoksen rajuna siihen liittyvien monenlaisten tunteiden vuoksi. Vaikka vanhemmuuteen siirtymä tapahtumana oli onnellinen, liittyi siihen kuitenkin tunteita, jotka aiheuttivat sen, ettei siirtymää koettu pelkästään helppona ja luonnollisena. Vaikeinta näissä tunteissa oli syyllisyys ja suru lapsen puolesta. Alakategoria B kuvaa siirtymään liittyvää ristiriitaa. Tähän kategoriaan kuuluu erityisesti lapsettomuustaustaisia vanhempia. He kokivat siirtymän isona muutoksena, koska todellisuus pitkän odotuksen jälkeen olikin toisenlainen kuin kuvitelmissa. Kaikilla vanhemmilla ei myöskään ollut aikaisempaa kokemusta lasten hoidosta, joten muutoksen kokonaisvaltaisuuteen ei ollut mahdollista varautua. Adoptiovanhemmuuteen siirtymästä ei monellakaan vanhemmalla ole aikaisempaa kokemusta eikä roolimallia lähiympäristössä, joten siirtymä on ensimmäisellä kerralla hyppy tuntemattomaan. Kategorian II mukaan siirtymä näyttäytyi vanhemmille luonnollisena siirtymänä uuteen elämäntilanteeseen. Siirtymän helppoudelle on erilaisia

perusteluja. Alakategoriaan C kuuluvat vanhemmat näkivät siirtymänsä helppona ja luonnollisena sen vuoksi, ettei heillä ollut odotuksia vanhemmuuden suhteen. Vanhemmat totesivat pyrkineensä tietoisesti siihen, etteivät rakentaisi odotuksia ja kuvitelmia siitä millaista vanhemmuus ja siirtymä siihen olisi. Vastaavasti taas alakategoriaan D kuuluvat vanhemmat pitivät omaa siirtymäänsä helppona siitä syystä, että lasta oli odotettu niin kauan. Odottaminen ja valmistautuminen olivat luoneet pohjaa siirtymälle ja uudelle elämäntilanteelle. Alakategorioissa C ja D perustellaan samaa käsitystä täysin vastakkaisilla perusteilla. Tämä kuvaa sitä yksilöllisyyttä millä jokainen vanhempi kokee oman siirtymänsä. Alakategorian E mukaan vanhemmat kokivat siirtymän luonnolliseksi. Tilanne koettiin luontevaksi vaihtokaupaksi, koska lapsi tarvitsi huolenpitoa ja vanhemmalla oli aikaa ja syli, jota tarjota. Siirtymä oli helppo myös lapsen ominaisuuksien vuoksi. Lapsen avuttomuus ja vastavuoroinen suhde lapsen ja vanhemman välille loivat nopeasti tunteen vanhemmuudesta, ja siten tekivät siirtymän luonnolliseksi ja helpoksi.

6.3 Vanhemmuus

Pyysin haastateltavia määrittelemään vanhemmuuden käsitteen ja myös oman vanhemmuutensa. Adoptiovalmennukseen ja adoptioprosessin aikana tehtävään kotiselvitykseen kuuluu vanhemmuuden miettiminen osana omaa minäkuva, joten adoptiovanhemmat ovat hyviä asiantuntijoita oman vanhemmuutensa suhteen. Vanhemmuuden määritelmässä vanhemmat nostivat esille samankaltaisia asioita. Vaikka kyseessä on omaan henkilökohtaiseen maailmaan kuuluva asia, on vanhempien vastauksista kuitenkin löydettävissä samoja tunteita ja ajatuksia. Vanhemmuudessa näyttää olevan jotain yleismaailmallista, joka ilmenee persoonallisuus- ja olosuhde-eroista huolimatta vanhemmuus-suhteissa.

Vanhemmuus oli tutkimukseni pääteema, josta koko tutkimusajatus sai alkunsa. Koska koin vanhemmuuden kokonaisuutena vaikeaksi hahmottaa ja käsitellä, jaoin sen pienempiin osa-alueisiin, joihin keskityin tässä tutkimuksessa. Vanhemmuus jakautui tutkimuksen kuluessa ja varsinkin haastateltavien vastauksia pohtiessani seuraavasti: käsitykset vanhemmuudesta, vanhemmuuden määritelmä, adoptiovanhemmuus erilaisena vanhemmuutena sekä vanhemmuuden vaatimukset.

Vanhemmuuden määritelmä-osiossa mielenkiintoni kohdistui siihen, miten vanhemmat itse määrittelevät vanhemmuuden ja nimenomaan oman vanhemmuutensa. Yksi tutkimuksen johtavista ajatuksista oli kysymys siitä, onko adoptiovanhemmuus erilaista vanhemmuutta. Tämän kysymyksen esitin myös haastattelemilleni adoptiovanhemmille, jotka ovat asiantuntijoita omassa vanhemmuudessaan.

6.3.1 Käsitykset vanhemmuudesta - ”Sitten me elämämme yhdessä ja opimme toisistamme lisää”

Ihmisellä on tarve muodostaa kuvaa maailmasta, sen ilmiöistä ja asioista. Tämä tarve on pohjimmiltaan tarvetta luoda järjestystä ympärillä vallitsevaan kaaokseen. Myös käsitykset vanhemmuudesta muodostuvat ihmiselle jo ennen omaa vanhemmuutta. Ihmisellä on olemassa käsityksiä asioista ja ilmiöistä vaikkei omakohtaista kokemusta olisikaan. Vanhemmuutta peilataan lähipiirin kautta, muiden ihmisten toiminnasta ja myös muiden ihmisten kokemusten kautta. Varsinkin lapsettomuustaustaisten vanhempien käsitykset vanhemmuudesta olivat muotoutuneet toisten toimintaa seuraamalla ja pohtimalla miten itse vastaavassa tilanteessa toimisi. Näitten pohdintojen kautta muovataan omaa vanhemmuutta ja omia

toimintatapoja. Varsinkin lapsettomuustaustaisilla ajatus vanhemmuudesta ja lapsesta on ollut niin kauan aktiivisena, että myös alitajuntaisesti ihminen peilaa kaikkea vanhemmuuteen liittyvää lähiympäristönsään.

”Kyllä kai sitä oli omat käsitykset muodostunut siitä vanhemmuudesta, millä lailla sitä haluais ja pitäis pelata, olla sitten kun on lapsi. Seurannut sukulaisten, ystävien edesottamuksia heidän vanhemmuudessa ja sieltä veti jotain johtopäätöksiä mitä tekis samoin, mitä ei tekis samoin ja näin.” (M5)

Ne vanhemmat, joilla jo entisestään oli biologisia lapsia, olivat omasta mielestään realistisempia odotustensa suhteen kuin lapsettomuustaustaiset vanhemmat. Heillä oli jo valmiiksi tiedossa mitä vanhemmuus on ja erityisesti mitä oma vanhemmuus on, miltä se tuntuu ja miten he itse toimivat vanhempina. Heidän käsityksensä vanhemmuudesta perustuu omiin kokemuksiin kun taas ensimmäisen lapsensa saavien käsitykset on rakennettu havaintojen ja muiden kokemusten pohjalle. Adoptio kontekstina kuitenkin tuo oman erilaisuutensa vanhemmuuteen ja adoption mukana tulee omaan vanhemmuuteen ja elämään vaikuttavia asioita kuten esimerkiksi ympäristön suhtautuminen erinäköiseen lapseen.

”Mä en ainakaan odottanut mitään sen kummempaa kuin ylipäätään vanhemmuus. Et sitten odottamatta kyllä tuli joitain asioita.” (N3)

Kaikilla ihmisillä ei ole samanlaista tarvetta rakentaa etukäteen käsityksiä ja toimintatapoja. Jotkut kokevat itselleen sopivammaksi tavaksi olla luomatta odotuksia, etteivät koe pettymyksiä todellisuuden ollessa erilainen kuin odotukset. Eräät vanhemmat olivat valinneet toimintatavakseen ottaa asiat vastaan sellaisina kuin ne ovat ilman etukäteisodotuksia. Osa vanhemmista mainitsi odotustensa liittyneen vahvasti lähinnä käytäntöön, ei niinkään omiin tunteisiin.

”Kauheen vaikea sanoa et me koitetaan vaan pitää avoin mieli, me esimerkiksi ollaan keskitytty hirveen paljon ihan et me ei odotettais hirveen paljon. Koska asiat tuppaa meneen pieleen jos rakentaa kauheen vahvan mallin siitä kuinka niitten pitäis olla ja sit kun ei olekaan niin. ... Niin oikeesti mun on hirveen vaikea miettiä mitä mä oisin niinkun odottanut vanhemmuudelta muuta kun siis just tällisiä et sitten elämämme yhdessä ja opimme toisistamme lisää tyypisiä juttuja.” (N8)

Adoptio-odotukseen liittyy niin pitkä aika, että luulisi odotusten kasvavan ja muuttuvan ruusunpunaisiksi unelmiksi tulevasta lapsesta sekä näin kääntyvän epärealistisiksi tulevaisuudenkuviksi. Useammat vanhemmat kuitenkin mainitsevat todellisuuden vastanneen odotuksia varsin hyvin.

”Mulla on mennyt kaikki niin yllättävän hyvin että tavallaan niinkun se todellisuus on ollut itse asiassa helpompi. ... Ja tavallaan se millainen ois se, miten etukäteen ajattelee sitä vanhemmuutta et mikä ois se ihannekuva tavallaan mihin haluais pyrkiä tai jotenkin sillai niin ehkä mä en oo sit kuvitellut niin ihmeellisiä asioita etteikö ne ois toteutunut. Olin varmaan sillai realistisempi. Mulla oli mahdollisuus sillä tavalla valmistautua kun mulla on nää sukulaisperheiden lapset.” (N2)

Vanhemmuus voi olla kasvattava kokemus myös aikuiselle. Se opettaa itsetuntemusta ja omien tunteiden tunnistamista. Joskus etukäteiskuvitelmat omista reaktioista tai toimintatavoista eivät vastaakaan todellisuutta. Eräs äiti mainitsi odottaneensa väsyvänsä ja hermostuvansa helpommin lapsen kanssa. Oma jaksaminen venyi kuitenkin tilanteen vaatiessa pidemmälle kuin hän oli kuvitellut. Toinen äiti taas kertoi vanhemmuuden todellistaneen hänen pelkonsa siitä, että käyttäytyy kuten omat vanhempansa aikoinaan. Vanhemmuus nostaa aikuisesta esille piirteitä ja toimintamalleja, joita ei aina koeta mairitteleviksi. Siihen liittyy paljon opittuja, sisäisiä toimintamalleja jotka aktivoituvat automaattisesti sopivissa tilanteissa.

Se asia jonka monet mainitsivat tuottaneen yllätyksen ja olleen erilaista kuin kuvitelmissa oli oma kärsivällisyys ja oma käytös. Monet, varsinkin äidit, totesivat odottaneensa itseltään pitkäpinnaisempaa käytöstä juuri tässä ihmissuhteessa. Lasten kanssa toimiessa ja varsinkin pitkään odotetun adoptiolapsen ollessa kyseessä, monet vanhemmat arvelivat etukäteen olevansa poikkeuksellisen pitkäpinnaisia. Arki kuitenkin osoitti, että perusluonteen piirteitä ei niin helposti muuteta edes ihmissuhteessa, jossa vaaditaan aikuisen roolin ja kokonaisvastuun ottamista.

”Ehkä mä olin ajatellut et mä pystysin oleen tällänen niinkun tasapainonen ja tällänen niinkun pitempipinnanen mutta ei se niinkun ei sitä sillai pysty, et kyllähän sitä on semmonen kun on eikä voi muuttua.” (N4)

Vanhemmuudesta ei voi olla todellista kuvaa ennen kuin on itse ollut vanhempi. Vanhemmuuteen liit-

tyvä kokonaisvaltaisuus ja jatkuva vastuu ovat asioita, joita ei voi testata muissa ihmissuhteissa. Toisen lapsia hoitamalla voi kyllä saada käsityksen siitä mitä vanhemmuus tarkoittaa, mutta todellista kuvaa ei sekään anna. Toisen lapsen voi aina palauttaa omille vanhemmille kun taas vastuu omasta lapsesta on olemassa koko ajan eikä sitä voi siirtää toiselle.

”Onhan se muuttanut mua siinä mielessä että mä olen konkreettisesti ymmärtänyt sen että mulla on todellakin jatkuva vastuu. Et se on asia jota mun oli vaikea perinpohjin ymmärtää ennen kun mä sain ensimmäisen lapsen. Sen että se on niin totaalinen, niin kokonaisvaltainen ja jatkuva se vastuu siitä lapsesta.” (N8)

Taulukko 3. Käsitukset vanhemmuudesta

Kategoria I:	Kategoria II:
Realistiset	Vanhemmuuden yllättämät
A) Selkiintynyt käsitys vanhemmuudesta	D) Iloisesti yllättyneet
B) Todellisuus vastannut odotuksia	E) Oma toiminta vanhempana
C) Toisten toiminnan seuraaminen	

Vanhempien käsitykset vanhemmuudesta voidaan aineiston perusteella jakaa kahteen pääkategoriaan. Kategoriaan I kuuluvat vanhemmat joiden käsitys vanhemmuudesta oli jo ennen vanhemmuuteen siirtymistä selkiytynyt ja todellisuutta vastaava. Alakategoriaan A kuuluvat vanhemmat olivat kokeneet biologisen vanhemmuuden ennen adoptiovanhemmuuteen siirtymistä, joten käsitykset vanhemmuudesta olivat realistisia. Adoptio toi vanhemmuuteen oman lisänsä, mutta pääpiirteiltään vanhemmuus koettiin samanlaisena. Alakategoriaan B kuuluvat vanhemmat eivät olleet kokeneet omakohtaista vanhemmuutta ennen adoptiota, mutta olivat olleet läheisissä tekemisissä lapsiperheiden kanssa sekä saaneet kokemusta lasten hoidosta. Heikin kokivat, että vanhemmuudesta muodostetut käsitykset vastasivat hyvin todellisuutta. Alakategoriaan C kuuluvat vanhemmat olivat lapsettomuusajan aikana tarkkailleet ympäristön lapsiperheitä, sukua ja ystäviä. Tarkkailun avulla oli muodostettu käsitystä omasta vanhemmuudesta ja miten vanhempana toimittaisiin. Todellisuus ei aina välttämättä vastannut käsityksiä, mutta kuva van-

hemmuudesta oli pitkälle rakentunut ennen siirtymää. Kategoriaan II kuuluvat vanhemmat kokivat käsitystensä ja todellisen vanhemmuuden olleen jollain tavalla toisistaan poikkeavia. Tämän kategorian sisällä käsitykset oli jaettavissa vielä kahteen alakategoriaan. Alakategoriaan D kuuluvat vanhemmat kokivat käsitysten ja todellisuuden välillä vallitsevan eron positiiviseksi. Vanhemmat olivat odottaneet itseltään lyhytjänteisempää käytöstä ja hermostumista lasten kanssa. Oma jaksaminen ja pinnan venyminen pidemmälle oli kuitenkin ollut iloinen yllätys. Alakategoriaan E kuuluvat vanhemmat olivat kokeneet jollain osa-alueilla pettymystä omaan toimintaansa. Yleisimmin pettymyksen tunteita aiheutti oma käytös, joka koettiin epäaikuismaisena. Myös omien vanhempien toimintatapojen toistaminen omassa käytöksessä tuottivat epämiellyttäviä pettymyksiä.

6.3.2 Vanhemmuuden määritelmät – ”Vanhemmuus on lapsen turva ja sitten se on aikuiselle antoisa juttu.”

Päällimmäisenä asiana vanhemmuudessa nousi vastauksista esiin vastuu. Kaikkien vanhempien vastauksissa tämä termi tuli esille jossain muodossa. Vastuu liittyy siis tiedonantajien mukaan olennaisena osana vanhemmuuteen.

”Paljon vastuuta. Tota mukavaa vastuuta.” (N5)

”Sä oot vastuussa siitä lapsesta ja sen elämästä ja hyvinvoimisesta.” (N4)

Pohdittavaksi nouseekin se korostuuko vastuu adoptiovanhempien kohdalla enemmän kuin muiden vanhempien kohdalla? Adoptiolapset ovat jo kertaalleen joutuneet kokemaan hylätyksi tulemisen ja jääneet vauvaikäisenä vaille vanhemman tuomaa huolenpitoa ja turvaa. Adoptiovanhemmuudessa nämä kokemukset näkyvät siten, että vanhemmat pyrkivät tekemään kaikkensa, ettei lapsi joudu uudestaan kokemaan sellaista. Tästä syystä ajatus vastuusta on kovin pinnalla. Monien vanhempien vastauksissa tuli esiin lapsen hylätyksi tulemisen kokemus ja se kuinka he omassa toiminnassaan pyrkivät välttämään sen tunteen luomista lapselle.

Muutamit vanhemmista kokivat, että heidän vastuuseensa kuuluu nyt myös pitää huolta itsestään, koska vanhempana heillä on täysi vastuu lapsesta. Tämä vastuu korostuu erityisesti koska adoptiolapsella on jo traumaattinen erokokemus taustalla. Vanhemmat kokivat tärkeäksi pysytellä terveenä ja hyvässä kun-

nossa. Yksi vanhemmista oli kokenut jopa hetkittäistä pelkoa siitä, miten lapsi kestäisi jos vanhemmalle tapahtuisi jotain. Varsinkin yksinhuoltajan kohdalla kaikki vastuu on yhden ihmisen harteilla.

” Mulla tuli ainakin pelko siitä jossain vaiheessa että mulle tapahtuu jotain. Tää lapsi ei enää kestäis toista erokokemusta. Että apua jos mulle tapahtuu jotain niin sehän ei enää selviä. ” (N6)

Vanhemmat toivat esille esimerkkejä, jolloin lapsen hylkäämiskokemus oli noussut pintaan tavallisen arjen keskellä. Adoptiovanhemmuuteen lapsen kokemusten ja taustan tunnustaminen kuuluu olennaisena osana, halusi vanhempi sitä tai ei. Vanhemmat kokivat tätä taustaa vasten erityisesti vastuunaan toimia siten, että lapsi saa turvallisen kasvuympäristön.

”Tarjota, antaa lapselle mahdollisimman tasaset olosuhteet elää ja kasvaa. Pitää selkeitä rajoja ja tuoda sitä turvallisuuden tunnetta. Et on kummiskin kaksi hylkäämistä lapsella jo takana niin tota ettei se joutus kokeen sitä että semmonen tulis.” (M5)

Vastuuseen sisältyy myös huolenpito ja lapsen tarpeiden täyttäminen. Nämä osa-alueet olivat edustettuina myös lähes kaikissa vastauksissa. Vanhemmuuteen nähtiin olennaisesti kuuluvaksi lapsen fyysisistä ja henkisistä tarpeista huolehtiminen ja niiden täyttäminen. Nämä osa-alueet ovat hyvin lähellä toisiaan, koska huolehtimiseen liittyy vastuuta ja vastuu sisältää huolehtimista. Vanhemmuus nähtiin suurelta osaltaan, varsinkin pienten lasten kohdalla, olevan juuri käytännön elämää ja perustarpeista huolehtimista. Pieni lapsi on täysin vanhempien armoilla eikä pysty itse tuottamaan itselleen elämisen kannalta välttämättömiä asioita. Lapsi tarvitsee jonkun ruokkimaan ja tuomaan suojaa ja turvaa. Pienellä lapsella ei itsellään ole taitoa selvitä yksin elämästä.

”Se on vaikkapa lapsen tarpeista huolehtimista, kaikista siis fyysisistä ja henkisistä tarpeista huolenpitoa. ... Kaikkien Maslowin tarvehierarkian mukaisten tarpeiden toteutumisen mahdollisuuksien huolehtimista.” (N9)

Vanhemmuuden määritelmässä oli havaittavissa ero yksinhakijoiden ja pariskuntien välillä. Yksinhakijoiden vastauksissa korostui enemmän lapsen tuoma ilo ja onni. Lapsen koettiin tuovan sisältöä vanhemman elämään ja antavan elämälle jatkuvuutta. Eräs äiti kuvasi tunnetta siten, ettei aikaansa pidempää

jaksa elää vain itselleen. Yksinhakijoiden kohdalla vanhemmuuden määritelmät olivat lapsikeskeisimpiä ja toisaalta taas lapsi nähtiin antina omalle elämälle.

”Se tuo sisältöä elämään, se tuo elämään jatkuvuutta, iloa ja onnea ja sellaista et jokainen tavallinen arkipäiväkin on ihan toisennäköinen kun sä katselet sitä sieltä vanhemmuudesta käsin. Semmoset asiat mitä ennen teki, niin miettii et miksi nää vaan tuottaa paljon enemmän nykyisin, niitä on paljon mukavampi tehdä ja ne tuottaa paljon enemmän iloa ja jotenkin ne on saanut ihan uuden merkityksen.” (N6)

Pariskuntina adoptioon lähteneet taas korostivat enemmän lapsen kanssa elämistä ja olemista. Hekin toki kokivat lapsen tuottavan iloa, mutta vanhemmuuden painotus oli kuitenkin perhekeskeisempää. Tämä tietysti on varsin luonnollista, koska yksinhakijoilla perheen muodostaa vanhempi ja lapsi. Perheyksikkö on pienempi, vanhemmuutta ei jaeta toisen aikuisen kanssa, vaan lapsesta muodostuu helposti vanhemman läheisyyden tarpeiden täyttäjää. Pariskunnilla vanhemmuus taas on laajemmalla pohjalla ja vanhemmuuden muodostumiseen vaikuttaa myös toinen aikuinen. Isommassa perheessä myös parisuhteelle ja perheen muille lapsille on jäätävä aikaa ja huomiota, jolloin adoptiolapsesta ei voi täysin muodostua keskipistettä ja vanhemman tarpeiden täyttäjää.

”Se on mun mielestä sen lapsen kanssa elämistä ja olemista ja yhdessä tekemistä ja kasvamista, huolehtimista. Ja perheenä elämistä, kun eletään.” (N4)

Vanhemmuus nähtiin hyvin kokonaisvaltaisena ja kaiken täyttävänä elämänalueena. Tämä määritelmä oli sama yksinhakijoilla kuin pariskunnillakin. Lapsi täytti koko elämän ja toi elämään tietynlaista intensiteettiä olemalla jatkuvasti läsnä. Vanhemmuus koettiin asiana, joka on olemassa aina, lopullisena osana elämää, kuten eräs isä muotoili: *”Että sitä on sitten koko ikänsä tälle lapselle isä ja äiti.” (M3)*. Vanhemmuus on yhdessäoloa. Lapset eivät voi valita vanhempiaan eivätkä vanhemmat lapsiaan, edes adoptiossa.

Vanhemmuus on niin omanlaisensa olotila, ettei sitä voi verrata mihinkään työelämän vaatimukseen tai paineisiin. Perhe on yksikkö, tiimi jolloin tämä kokonaisvaltaisuus ja kunkin jäsenen toiminta vaikuttaa kaikkiin perheen jäseniin.

”Jatkuvaa ja pysyvää, et se ei ole 8 tuntia päivässä ja 5 päivää viikossa vaan se on ympäri vuorokauden tästä 20 vuotta eteenpäin. Niin se on sellainen pitkäjänteisyys mikä missään työssä ei ikinä tuu vastaan ja sellainen niinkun totaalisuus ja kokonaisvaltasuus et kaikki mitä minä teen vaikuttaa noihin ja kaikki mitä noi tekee vaikuttaa minuun ja meidän perheeseen.” (N8)

Kokonaisvaltaisuuteen liittyy myös se, ettei vanhempi koskaan lakkaa olemasta vanhempi. Vanhemmuutta ei myöskään unohda. Eräs äiti mainitsi pelänneensä etukäteen että unohtaisi esimerkiksi hakea lapsen päiväkodista, mutta totesi varsin nopeasti lapsen tultua kotiin ettei ole mahdollista unohtaa.

”Vaikka se lapsi ei olis siinä lähelläkään, se on semmonen ettei sitä toisaalta unohda myöskään.” (Nainen, 1 adoptiolapsi)

Pyysin haastattelussa vanhempia pohtimaan mikä vanhemmuudessa on parasta, mikä tekee siitä mukavaa. Lähes jokainen vanhempi oli sitä mieltä, että parasta antia vanhemmuudessa oli lapsen kehityksen ja kasvun seuraaminen. Lapsen edistymisen ja uusien taitojen oppiminen tuottaa iloa ja hauskoja tilanteita koko perheelle. Lapsen maailma on usein hyvin erilainen aikuisten maailmaan verrattuna ja kosketukset toisen maailman kanssa voivat olla hyvinkin hilpeyttä herättäviä, kuten lasten osuvat kommentit asioihin. Ihmisen kasvu lapsesta aikuisuuteen on myös pitkä ja matkalle mahtuu paljon opittavaa ja koettavaa. Lapsen oppimisen ilon seuraaminen on aikuiselle palkitsevaa.

”Se on niin hauska kattella kun ne kasvaa ja kehittyy.” (N4) ”Niillä on niin hyvät jutut” (M4)

Jo pelkkä vanhempana toimiminen koettiin iloa ja tyydytystä tuottavana. Vanhemmuuteen kuuluu hoitamista, huoltamista ja auttamista. Monet vanhemmat kokivat tämän toiminnan erittäin palkitsevana. Ihmiselle, varsinkin naiselle, kuuluu jo perusolemukseen tarve hoivaamiseen. Vanhemmaksi halutaan ryhtyä muun muassa siitä syystä, että on olemassa tämä tarve ja kaipuu sen tyydyttämiseen. Hoivaamisen tarpeeseen ja vanhemmuuteen liittyy myös halu olla tärkeä ja tarpeellinen jollekin toiselle. Ihmiselle on luonnollista haluta kokea olevansa tarpeellinen. Vanhemmuus täyttää tarpeen olla tärkeä, koska lapsen tarve vanhempiin on todellinen. Vanhemmuuden kautta saadaan sisältöä ja täytettä elämään. Vanhemmuus on kulttuurisidonnaisesti ja ihmisen biologiseen rakenteeseenkin kuuluen, olennaisena osana ihmisen tiettyä elämänvaihetta. Koska tähän vaiheeseen siirtyminen on niin automaattisesti odotettua, tulee

ihmisille, jotka eivät vanhemmuutta koe, helposti tunne että heidän elämästään puuttuu jotain olennaista sisältöä ja elämä ei täytä sille asetettua tarkoitusta.

”Kyllä sitä saa elämälle sisältöä. Tietää ainakin et on jollekin hirveän tärkeä. Että on tietoinen siitä et joku tarvitsee itteä ja voi niitten eteen tehdä kaikenlaista ja huolehtia.” (N10)

Sisällön ja hoivaamisen mahdollisuuden lisäksi vanhemmuuden koettiin tuovan elämää ympärille. Lapset ovat luonnostaan iloisia ja aktiivisia ja tuovat läsnäolollaan piristystä ja aktiviteettiä myös vanhempien elämään. Lapsilla on myös oma tapansa suhtautua elämään ja tuoda vauhtia pienillä asioilla. Usein ne pienet, arkipäiväisetkin asiat ovat niitä mitkä vanhemmat kokivat antoisimmiksi omassa vanhemmuudessaan.

”Se mitä ne lapset tekee, mitenkä ne toimii ja miten ne elämänsä elää. Ja ihan sellaiset pienet asiat tekevät onnelliseksi, iloitaan pienistä asioista. Ihan oikeesti, kun noi tekee tavallisia asioita niin ne on niin hauskoja.” (M8).

” Nyt viime aikoina on ollut myöskin semmosia onnellisuuden hetkiä joissa ei oo varsinaisena ilo tai riemu päällimmäisenä vaan just se et me saunan jälkeen istutaan kylpytakit päällä juomassa limsaa. Tämmöset tilanteet on just sellasia et on tää nyt vähän naurettavaa mut tämmösestä mä nyt sitten nautin. ” (N8)

Useat vanhemmat mainitsivat myös vuorovaikutuksen lapsen kanssa palkitsevaksi osuudeksi vanhemmuudessa. Lapsi tuo seuraa ja lapsen kanssa voi puuhailla yhdessä kaikkea mitä aikuisten maailmaan muuten ei enää kuulu. Lapsen tuoman seuran mainitsivat useimmin yksinhakijat.

”Nehän on ihan mainioita seuralaisia, ne on suoria, ilosia yleensä, innokkaita, valmiita kaikkeen” (N9)

Lapsettomuustaukaiset vanhemmat nostivat vanhemmuuden parhaaksi anniksi sen, ettei syli ole enää tyhjä. Lapsi tuo täyttymyksen ja vastauksen siihen kaipuuseen, joka lapsettomien elämässä on ollut. Adoption jälkeen rakkauden ja hoivaamisen tarpeilla on kohde.

” Kyllä siinä on unohtanut ne vuosien, tuskaset vuodet mitkä oli ennen tota adoptiota. Kyllähän se tietynlainen lapsettomuuden tuska tavallaan loppu. ” (M5)

Vanhemmuus, kuten kaikki muutkin asiat elämässä, ei ole vain yksipuolisesti positiivinen ja iloa tuottava asia vaikka se on onnellinen tapahtuma. Myös vanhemmuuteen liittyy asioita, jotka ovat raskaita ja vaikeita. Pyysin haastattelussa vanhempia arvioimaan mikä vanhemmuudessa on vaikeaa. Lähes kaikissa vastauksissa nousi esiin rajojen asettamisen ja pitämisen vaikeus.

” Ehkä joskus tuntuu se että osais itte nää rajat asetella oikein aina ja ois tasapuolinen. ” (M3)

Useimmat vanhemmat kokivat vaikeaksi asettaa rajat oikeudenmukaisesti ja lasta tukevalla tavalla. Rajoista puhutaan nykypäivänä paljon. Media ja erilaiset kasvatuksen asiantuntijat tuottavat ohjeistuksia ja normeja siitä miten rajojen suhteen tulisi toimia. Ympäristö tuottaa lapsen maailmaan ärsykeitä ja virikkeitä, joiden hallitseminen ja rajoittaminen asettavat vanhemmille vaatimuksia. Vanhemmat joutuvat tasapainoilemaan jatkuvasti kasvavan kasvatusneuvojen tulvan ja lapseen kohdistuvan kulutusvaatimusten ristipaineessa.

Vanhemman tehtävä ei ole aina mukava. Kasvattamisvastuuseen sisältyy rajojen asettamisen lisäksi myös niiden noudattamisen valvomista. Lapsen oma tahto ei ole aina samassa linjassa vanhempien tahdon kanssa. Vanhemmuuteen kuuluu siten komentamista, valvomista ja kurinpitämistä. Tämä kaikki tuo mukanaan vaatimuksen oikeudenmukaisuudesta ja johdonmukaisuudesta. Nämä asiat jotkut vanhemmat mainitsivat vaikeudeksi vanhemmuudessa. Rajojen pitäminen tarkoittaa käytännössä samoista asioita huomauttamista päivä toisensa jälkeen. Jotkut vanhemmat mainitsivat vanhemmuuden vaikeudeksi oman ärtymyksen hillitsemisen ja tunteiden kurissa pitämisen. Lasten kanssa toimiessa on joskus vaikeaa säilyttää itsellään aikuisen rooli.

”Pinnanpitäminen on ihan sieltä vaikeimmasta päästä, se että minä olen aikuinen aina, kaikissa tilanteissa. Mikä ei siis tietenkään oo totta, mut se.” (N8)

Vanhemmuuteen kuuluu myös paljon rutiinia ja arkea. Arkirutiinien pyörittäminen on vanhempien vastuulla. Kuten vanhemmuudesta jo aiemmin mainittiin, vanhemmuuden tehtävä on kokoaikaista ja

kokonaisvaltaista. Vanhemmuudesta ei voi ottaa vapaapäiviä eikä lopputiliä. Tämä kokonaisvaltaisuus oli erään isän mielestä vanhemmuudessa vaikea asia.

” Yksi mikä on vaikeeta on noiden lasten kokonaisvaltaisuus, kun on noiden lasten kanssa niin sit ne vie niinkun kaiken energian ja huomion ja kaiken muunkin. Et se pyörii sit niiden ympärillä niin paljon tää elämä. ” (M8)

Lasten kanssa oleminen on kaikkinielevää ja lapset vaativat aikuisen läsnäoloa. Varsinkin pienten lasten kanssa elämä pyörii pitkälti lasten ehdoilla ja samojen rutiinien mukaisesti. Vanhemmuuden rutiini saattaa olla pitkäväteistä ja sisältää tehtäviä, jotka mieluummin jättäisi tekemättä, kuten seuraava lainaus osoittaa.

” Sit sitä on paljon semmosia asioita mitkä vaan lasten kanssa täytyy tehdä, kyllä lapsia tarttee kieltää. ” (M4)

” Kakkavaippoja pitää vaihdella vaikei se aina oo niin kivaa. ” (N4)

Eräs pariskunta mainitsi omaan vanhemmuuteensa liittyvän paljon myös surua ja huolta. Heidän lapsistaan osa ei ollut terveitä, joten vanhemmuuteen kuului ilon lisäksi myös surua lasten menetetyistä mahdollisuuksista ja avuttomuutta siitä ettei voinut auttaa lastansa

Taulukko 4. Vanhemmuuden määritelmät

1) Vastuu
<ul style="list-style-type: none"> - lapsen elämästä ja hyvinvoinnista vastaaminen - rajojen asettaminen ja pitäminen - velvollisuudet - kasvatusvastuu - valvominen
2) Huolenpito
<ul style="list-style-type: none"> - kasvamisen auttaminen ja tukeminen - perustarpeista huolehtiminen - tasaisten olosuhteiden luominen - auttaminen - arjen rutiinit - avoin syli
3) Pysyvyys
<ul style="list-style-type: none"> - jatkuvuus - elinikäinen sitoutuminen - taustavoima - turvallisuuden tunteen luominen - ei hylkäämisen kokemuksia - pitkäjänteistä toimintaa - omasta terveydestä huolehtiminen
4) Kokonaisvaltaisuus
<ul style="list-style-type: none"> - yhdessä oleminen ja tekeminen - perheenä eläminen - totaalisuus
5) Palkitsevuus
<ul style="list-style-type: none"> - ilo ja onni - uusi merkitys ja sisältö elämälle - rakkaus - vuorovaikutus

Jaottelin vanhempien käsitykset vanhemmuudesta viiteen pääkategoriaan. Kukin kategoria sisältää lisäksi tarkempia määritelmiä ja tehtäviä vanhemmuudesta. Ensimmäinen pääkategoria on vastuu, joka tuli esiin kaikkien vanhempien käsityksissä. Vastuu kuuluu kaikkeen vanhemmuuteen. Vastuu on aina aikuisen osana lasten kanssa toimittaessa, oli sitten kyseessä vanhemmuus tai työsuhde. Adoptiovanhemmat eivät todennäköisesti koe vastuuta raskaampana kuin biologiset vanhemmat, mutta vanhemman vastuu saa toisenlaiset raamit lapsen taustaa vasten. Biologisten vanhempien ei tarvitse pohtia aktiivisesti kuinka vastata lapsen hyvinvoinnista ja kuinka välttää hylätyksi tulemisen kokemusten nousu pintaan. Biologisille vanhemmille nämä asiat ovat itsestään selvyksiä. Adoptiovanhempien vastuuseen liittämät asiat kuten rajat, kasvatustapa ja lapsen hyvinvointi ovat varmasti samoja, joita biologiset vanhemmat näkevät vastuuseensa kuuluvan. Mutta käytännössä adoptiovanhempien kohdalla nämä asiat voivat erilaisia muotoja tai nousta suurempaan merkitykseen adoption kontekstista johtuen. Toinen kategoria on huolenpito. Vastuun ja huolenpidon käsitykset ovat osittain päällekkäisiä ja toisiinsa sisältyviä, mutta päädyin luokittelemaan ne eri kategorioihin koska kummassakin on omat erityispiirteensä, jotka ansaitsevat tulla käsitellyksi omana alueenaan. Huolenpito pitää sisällään lapsen perustarpeista huolehtimista ja arjen rutiinien pyörittämistä. Huolenpito nähtiin pääpiirteissään arjen asioista huolehtimisena ja rutiinien pyörittämisenä. Erityispiirteenä verrattuna biologisiin vanhempiin voidaan nähdä turvallisten olosuhteiden luominen. Tämä käsitys vanhemman huolenpitoon kuuluvasta osa-alueesta saa alkunsa lapsen aikaisemmista kokemuksista, jotka mainittiin jo vastuu-käsityksen kohdalla. Lapsen kokemukset luovat tarpeen, johon vanhempien on omalla toiminnallaan vastattava. Kolmas kategoria on pysyvyys. Tähän kategoriaan kuuluva jatkuvuus ja sitoutuminen ovat ominaisia vain vanhempi-lapsi-suhteelle. Vaikka ihmisen elämään kuuluvissa muissa suhteissa on yhtäläillä pyrkimys pysyvyyteen, on vanhemmuus-suhde kuitenkin ainoa, jossa jatkuvuus on niin vahvasti läsnä. Samalla tavalla kategorian neljä mukainen kokonaisvaltaisuus ei toteudu samanlaisena muussa suhteessa kuin lapsen ja vanhemman välillä. Kokonaisvaltaisuuteen liittyy yhteinen elämä ja oleminen perheenä. Isona osa-alueena vanhemmuuteen liittyy palkitsevuus, joka on vanhemmuuskäsitysten neljäs kategoria. Käsitys palkitsevuudesta sekä vanhemmuuden tuottamasta ilosta on korostuneena adoptiovanhempien määritelmissä. Vanhemmuutta on odotettu ja käsitelty pidempään kuin useimmat vanhemmat, mikä osaltaan varmasti vaikuttaa siten, että vanhemmuutta arvostetaan ja siitä nautitaan. Vanhemmuus ei ole itsestäänselvyys, joten myös sen positiiviset puolet nähdään selkeästi.

6.3.3 Erilaista vanhemmuutta – ”paljon ihan tavallista arkeekin ja tahtojen tais- telua ja uhmaikää ja kaikkee”

Adoptiossa vanhemmaksi tullaan erilaisen prosessin kautta kuin biologisessa vanhemmuudessa. Äkki-
seltään ajatellen voisi kuvitella, että adoptiovanhemmuudessa on enemmän eroja kuin yhtäläisyyksiä
biologiseen vanhemmuuteen verrattuna. Tärkeä tutkimuskysymys onkin se onko adoptiovanhemmuus
vanhemmuutena erilaista. Toimivatko adoptiovanhemmat arjessa eri tavalla siitä syystä, eivät ole itse
synnyttäneet lapsiaan ja heidän lapsillaan on olemassa menneisyys ennen heitä? Näkevätkö adop-
tiovanhemmat itse oman vanhemmuutensa erilaisena?

Ajatus adoptiovanhemmuuden erilaisuudesta oli tutkimukseni punaisena lankana ja koko tutkimuksen
alkuun panijana. Vanhempien vastauksissa oli havaittavissa eroavaisuuksia tätä kysymystä pohdittaessa.
Muutama haastattelemistani vanhemmista oli sitä mieltä, että adoptiovanhemmuus on aivan tavallista
vanhemmuutta. Arjessa toimiminen ja normaali perhe-elämä ovat aivan samanlaista kuin kellä tahansa
muulla perheellä. Lasten kanssa eletään ja toimitaan, kuten toimittaisiin biologisen lapsen kanssa.

*”Ei musta siis ainakaan tunnu et tässä mitään kovin ihmeempää, erikoista olis. ...Ihan niinkun kenen
tahansa oman lapsen kanssa.” (N3)*

Eräs äiti totesi kuitenkin joskus ajattelevansa biologista äitiä sekä sitä osuutta mikä perimällä ja biolo-
gialla on lapsen vaikeuksiin. Adoptiovanhemmuuteen liittyy tietynlainen paradoksaalinen helppous siinä
mielessä, että kaikista lapsen vaikeuksista ei tarvitse kantaa syyllisyyttä. Ainakaan omia geenejä ja omaa
toimintaansa lapsen varhaisvuosina ei voi syyttää. Mutta tällä helppoudella on myös kääntöpuolensa
siinä, että monet asiat laitetaan helposti adoption syyksi, vaikka kyse olisikin jostain muusta. Kääntö-
puolena voi olla myös suru siitä, että omalla toiminnallaan ei voi lasta auttaa. Adoptiovanhempien an-
tama rakkaus ja huolenpito eivät välttämättä korjaa ensimmäisinä vuosina koettua hylkäämistä ja sen
aiheuttamia vaurioita

*” Välillä sitä tietysti ajatteloo sitä biologista äitiä ja just peilaa sitä näihin ongelmiin että . Et se on
sellanen asia mitä ei tavallisilla vanhemmilla ole et on kaikki itellä tiedossa ja ovat itte toimineet niin et
on pystynyt vaikuttaan siihen. Et ne on semmosia mihin me ei olla pystytyt vaikuttaan. Sitä joskus aat-
telee. Mut toisaalta se voi olla semmonen et sen antaa helpommin sen asian olla. ... Muutenhan sitä ois*

*ollut et miten tällänen, oonko mä tehnyt jotain. Tälläset itsesyytökset on pois siitä, vaikka sillä on luki-
vaikeus. ” (N10)*

Arki itsessään koettiin olevan pääpiirteissään samanlaista kuin kenellä tahansa lapsiperheellä, samat ilot ja surut. Ainoa jo murrosikäisten lasten äiti totesi kaikkien perheiden kohtaavaan samat ongelmat lasten kanssa, ennemmin tai myöhemmin, viitaten juuri murrosiän kriiseihin.

” En mä usko että siinä kovin paljon on eroja adoptiovanhemman ja tavallisen vanhemman välillä normaalissa elämässä ja arjessa. Samat ongelmat tuloo kaikille, joillakin enemmän tai vähemmän. ” (N10)

Yksi haastattelemistani vanhemmista oli sitä mieltä, että adoptiovanhemmuus on selkeästi erilaista vanhemmuutta. Vanhemman näkökulmasta hän pohti asiaa siten, että adoptiovanhemmuudesta puuttuu se biologinen, ruumiillinen yhteys lapseen. Lapsi on totaalisen vieras siinä hetkessä, kun hän tulee perheeseen. Vaikka biologisen lapsen ja vanhempien tutustuminen alkaa vasta syntymän jälkeen, on lapsen ja vanhemman välillä kuitenkin olemassa jo tietty yhteys. Lapsen kasvua äidin kohdussa on seurattu ja äiti on tuntenut lapsen liikkeet vatsassaan. On turha käydä kiistämään sitä, että tämä elementti, tämä yhteys puuttuu adoptiovanhemmuudesta.

”Kyllä sen täytyy jotenkin olla erilaista vanhemmuutta. Siitähän puuttuu se biologinen yhteys, se lapsen fyysisen kasvun kokemus, se odotusaika kun se vauva on vielä tuntematon sikiö.” (N9)

Lapsen näkökulmasta hän nosti esiin sen asian, että jo äitinsä kohdussa lapsi muodostaa kiinteän suhteen äitiinsä, tuntee tämän ja muiden lähipiirin ihmisten äänen. Adoptiolapsen lähtökohdat vanhemmuussuhteen rakentamiseen ovat sikäli erilaiset, koska lapsen lähin ihminen, se jonka kehon sisällä hän on kasvanut, on eri ihminen kuin se, joka hänestä huolehtii, ja jota hän kutsuu äidiksi. Tämä vahva biologinen yhteys ja sen rikkoutuminen tekee adoptiovanhemmuudesta erilaista. Oma vanhemmuuttaan haastateltava peilaa lähtökohtiensa ja omien motiiviensa kautta. Hän kokee vanhemmuutensa olevan jo alun perinkin erilaista eikä ole kokenut tarvetta pyrkiä niin sanottuun tavalliseen vanhemmuuteen. Adoptio kontekstina ja siihen liittyvä biologisen yhteyden puuttuminen on niin ratkaiseva ero, ettei vanhemmuus voi olla täysin verrattavissa biologiseen vanhemmuuteen.

”Mä en oo pyrkinyt siihen biologiseen vanhemmuuteen, mä oon pyrkinyt siihen et mä voin antaa kodin sellaiselle lapselle jolta se puuttuu.” (N9)

Haastattelemistani vanhemmista kuusi oli sitä mieltä, että adoptiovanhemmuus on osaltaan erilaista ja osaltaan samanlaista vanhemmuutta. Vanhempina suurin osa heistä koki olevansa samanlaisia vanhempia niin adoptoidulle kuin biologisille lapsille. Lapsia kohtaan käyttäytyään ja heidän kanssaan toimitaan samalla tavoin kuin kenen muun tahansa. Perustaltaan vanhemmuus on samanlaista. Vanhemman tehtävänä on huolehtia lapsesta, vastata lapsen tarpeisiin ja kasvattaa. Vanhemmuuteen on sitouduttu ja suostuttu. Käytännön vanhemmuus ja ajatukset vanhemmuudesta ovat samanlaisia kuin kellä tahansa vanhemmalla.

”Että onko se erilaista, on ja ei. Mä varmaan ajattelen kuitenkin et vähemmän erilaista kun mitä ajattellaan. Kyllä se varmasti on yhtä totaalista niinkun henkisesti ja sit se sitoutuminen kuin mitä biologisessa vanhemmuudessa.” (N2)

Mutta tietyt eroavaisuudet ovat kuitenkin olemassa. Kansainvälisessä adoptiossa lasten ulkonäkö on asia, joka herättää huomiota ympäristössään. Ulkonainen eroavaisuus tekee myös sen, etteivät vanhemmatkaan voi totaalisesti unohtaa lapsen taustaa. Lapsen ulkonäkö ja ympäristön suhtautuminen siihen saattaa aiheuttaa vanhemmissa suojelunhalua. Lapsen pelätään joutuvan helpommin kiusatuksi ja kaikenlaisen huomion kohteeksi. Tämän mahdollisuuden tiedostaminen ja jatkuva ajatuksissa olo tekee vanhemmuudesta erilaista.

”On se mun mielestä erilaista sinänsä, kyllähän siinä on, kyllä siinä pitää miettiä niitä tiettyjä juttuja jota ei välttämättä mieltis jos tyttö ois meidän biologinen lapsi. Juuri näitä ulkonäkö-asioita ja kyllä mä usein mietin sitä et minkähän näkönen tästä tulee isona kun ei yhtään tiedä.” (N4)

Adoptiovanhemmuuden lähtökohdat ovat myös vaikuttamassa siihen, että vanhemmuus ei ole samanlaista kuin biologinen vanhemmuus. Monet lapsettomuudesta kärsineet pariskunnat ovat tulleet vanhemmiksi kovemman koulun kautta. Vanhemmaksi tulon on uhrattu runsaasti aikaa, rahaa ja energiaa. Vanhemmat myös valikoidaan tiukan seulan kautta, mikä puuttuu totaalisesti biologisessa vanhemmuudessa, jossa kuka tahansa voi vahingossa tulla vanhemmaksi. Näitä reunaehtoja vasten voidaan

pohtia onko matkalla adoptiovanhemmuuteen valikoitunut pois ihmisiä esimerkiksi sosio-ekonomisten seikkojen takia. Myös adoptioprosessiin lähtö on oma kysymyksensä. Kaikki eivät edes halua lähteä tätä prosessia läpikäymään. Siksi voidaankin arvella adoptiovanhempien olevan valikoitunut joukko ihmisiä.

”Adoptiovanhemmuus on hyvin paljon tietoista. Tää on siis täysin marginaalinen ryhmä. Kun ensinäkään, se on selvä, tää ei voi tapahtua vahingossa.” (M8)

Sen lisäksi, että adoptiovanhemmuus on täysin tietoinen ja suunniteltu valinta, on myös vanhemmuuteen valmistautuminen hyvin organisoitua ja tietoista. Adoptiovanhemmat joutuvat pohtimaan hyvin syvästi omaa vanhemmuuttaan, omaa lapsuuttaan ja omia kasvatustavoitteitaan. Harva biologisen lapsen saava vanhempi joutuu käymään läpi tämänkaltaista seulontaa.

”Tässä todellakin puidaan näitä, jolloin adoptiovanhemmat hyvin paljon kelaat näitä, mitä on vanhemmuus, mitä sä odotat lapselta. Ne on pakko ottaa käsittelyyn, ne on pakko käsitellä tietoisesti ennen kuin se lapsi tulee. Jonkin verran ainakin käsitellä niitä tietosesti. (M8)

Vanhemmuus missään muodossaan ei nykypäivänä ole täysin huoletonta, mutta adoptiovanhemmuuteen liittyy enemmän huolta asioista, joita ei joudu biologisena vanhempana miettimään. Biologiset vanhemmat voivat huoletta odottaa lapsen kiintyvän heihin syntymän jälkeen. Adoptiovanhemmuudessa kiintymyssuhteiden muodostuminen ei ole aina ongelmattonta. Niihin pitää kiinnittää huomiota, pohtia etukäteen ja luoda lapselle sellaiset olosuhteet, joissa turvallisen kiintymyksen muodostaminen on mahdollista. Biologisille vanhemmille nämä asiat ovat itsestäänselvyksiä, mutta adoptiovanhempien kohdalla näihin asioihin pitää panostaa jo etukäteen sekä erityisesti lapsen tultua kotiin.

”Ehkä miettii monia asioita sen adoption kautta; nää kiintymyssuhteet ja kaikki tämmöset. Biologisessa sä oletat että se kiintyy ihan normaalisti ja näin, niin adoptiolapsen kautta se vanhemmuus niinkun että sä oisit hyvä vanhenpi, että se tyttö rakastais sua kauheesti, että sä saisit sellaisen suhteen aikaiseksi niin semmonen. Se on niinkun erilaista ja sitä tulee aina mietittyä sitä menneisyyttä ihan siinä että mistä se tulee ja että mä voisin olla sille hyvä äiti ja se paras minkä se voi saada.” (N5)

Biologisen lapsen vanhemmat saavat harjoitella vanhemmuutta ja lapsen kanssa olemista pienen vauvan

kanssa. Vauvan tarpeet ovat vielä varsin yksinkertaisia; ruokaa, unta ja hellyyttä. Adoptiolapset sen sijaan harvoin ovat vauvoja, vaan heidän ikänsä on noin vuodesta ylöspäin perheeseen tullessaan. Adoptiovanhemmat joutuvat astumaan leikki-ikäisen lapsiperheen asemaan heti ensi hetkistä lähtien. Isomman lapsen tarpeet ovat jo moninaisemmat. Lapsella on muistikuvia menneisyydestään ja siihen kuuluvista ihmisistä. Adoptiovanhemmat joutuvat harjoittelemaan vanhemmuutta isomman lapsen kanssa, joka on jo vaativampaa. Biologisetkaan vanhemmat eivät heti synnytyksestä lähtien välttämättä ole valmiita vanhempia. Sama pätee varmasti myös adoptiovanhemmuuteen, myös sitä pitää harjoitella ja opetella. Isomman lapsen kanssa myös vanhemman virheet ja osaamattomuus tulevat selkeämmin näkyviin.

”Et sehän varmaan onkin ero tässä biologisen lapsen kanssa et sille sä saat kaiken opetella siitä nol-laiästä, siitä ekasta päivästä lähtien. Sit kuitenkin sulla on jo joku puolitoistavuotias, niin varmaan se näkyy jos sä et osaakaan toimia vanhempana vielä.” (N7)

Adoptiovanhemmuutta ei voida myöskään arvioida samoin kriteerein kuin biologista. Adoptiossa vanhemmuus alkaa siitä kun lapsi tulee perheeseen eikä siitä kun lapsi syntyy. Tavallisesti lapsen tasoa arvioidaan sillä perusteella minkä ikäinen lapsi on kyseessä ja mitä sen ikäisen lapsen pitäisi osata ja kuinka sen ikäisen lapsen vanhemman kuuluisi toimia. Adoptiossa kuitenkin neljävuotiaan lapsen vanhempi on saattanut olla vanhempi vasta kaksi vuotta. Lyhytaikaisempi vanhempana toimiminen yhdistettynä lapsen aiempiin kokemuksiin laittaa adoptiovanhemmuuden erilaiseen kontekstiin biologisen vanhemmuuden kanssa

”Välillä tulee se et kun vanhemmuutta mietitään siltä kannalta et hei minkä ikäinen lapsi sulla on. Että ai jaa se on jo 4½ vuotta, itellä on semmonen et minä oon ollut vasta vanhempi 2½ vuotta et tää on kuitenkin meille uusi juttu tavallaan.” (N6)

Adoptiolapsilta ei voi odottaa samaa itsenäisyystasoa kuin biologisilta lapsilta. Adoptiolapset ovat saattaneet jäädä ilman hellyyttä ja huolenpitoa. Tämän vuoksi lapset vaativat vanhemmilta erilaista huomiota kuin samanikäiset biologiset lapset. Adoptiolapsen vanhemmuus saattaa varsinkin alussa olla täysin vauvahoitoa, vaikka lapsi olisi jo muutaman vuoden vanha. Vanhempi-lapsi-suhde on uusi asia kummallekin osapuolelle.

”Ihan erityisen paljon se vanhemmuus siinä adoptiolapsen kanssa on niin sellaista totaalista kuin se olisi ihan vauva.” (Nainen, 1 adoptiolapsi)

Adoptiovanhemmuuden eroavaisuuden kiteyttää erittäin hyvin erään isän lause: *”Vähemmän itsestään-selvyyksiä ”* . Vanhempien pohdinnoissa erilaisesta vanhemmuudestaan tuli selkeästi esille ajatus siitä, että vanhemmuus ja siihen liittyvät rakkauden- ja huolehtimisen tunteet ovat samanlaisia, oli lapsi sitten itse synnetyt tai ei. Adoptioperheen elämän ja vanhemmuuden erilaisiksi muuttavat tekijät tulevat ympäristöstä, perheen ulkopuolelta. Tämän kaltaisia tekijöitä ovat ympäristön asenteet, kommentit, lapsen erilainen ulkonäkö ja lapsen aiemmat kokemukset ja niiden aiheuttamat vauriot. Vanhemmuuden tunteet ovat samanlaisia riippumatta lapsensaantitavasta.

”Mun on vaikea kuvitella, että nää perustunteet ja perusasiat ois mitenkään toisenlaisia jos mun lapsi ois syntynyt mun mahastani. Et erittäin vaikea kuvitella että kiintymys ja läheisyys ja rakkaus ja tällömöset asiat liittyis siihen mistä lapsi on syntynyt.” (N8)

”Elikkä on hyvin vaikea keksiä sellaisia perusteita että miksi se vanhemmuussuhde näin olisi erilainen. Mut sitten koska siinä on nää tekijät, ne on tavallaan ulkoisia.” (M8)

Vanhempien käsitykset adoptiolapsista erilaisina lapsina ovat kahdentahoisia. Toisaalta lapsista on tunnistettavissa joitain merkkejä erilaisuudesta kuten syömiseen ja läheisyyden kaipuuseen liittyvät asiat. Monilla lastenkodista tulleilla lapsilla on usein vaikeuksia hillitä syömistään. Lapsi käyttää syömistä mielihyvän lähteenä ja läheisyyden korvikkeena. Myös pohjaton sylikaipuu on erilaista verrattuna biologisiin lapsiin, jotka eivät ole kohdanneet hylkäämistä.

”On joitain ehkä läheisyysjuttuja. Ja ehkä sit jotain näitten syömisien kanssa mitä meillä oli. Hän selkeesti söi muutakin kuin nälkäänsä . (N6)

Selkein esille noussut erilaisuus adoptiolapsissa on ulkonäkö. Haastatelluista vanhemmista kolme nosti esille tämän näkökohdan. Ulkonäöllinen erilaisuus on asia, jota ei voida muuttaa ja joka tulee seuraamaan lasta koko eliniän. Tämä erilaisuus on varmasti myös vaikuttavin tekijä, koska se on niin selkeästi

ympäristön havaittavissa. Ulkonäöllinen erilaisuus myös paljon sanelee lapsen saamaa kohtelua. Vaikka tavat ja identiteetti ovat suomalaisia, on ulkonäkö kuitenkin se, joka näkyy päällepäin.

”Ulkonäöltään erottaa mutta se ettei se kyllä tavoiltaan suomalaisesta lapsesta eroa.” (M5)

Monen adoptiolapsen kohdalla ei tiedetä millaisia kokemuksia lapsella on ollut ennen adoptiota. Nämä kaikki kokemukset ovat jättäneet jälkensä lapseen. Niin suuret mullistukset, kuten hylkäämiskokemus ja muutto täysin vieraiden ihmisten kanssa vieraaseen maahan, aiheuttavat sen, ettei lapsen ajatus- ja kokemusmaailma voi olla samanlainen kuin pysyvän lapsuuden kokeneilla. Osa vanhemmista oli sitä mieltä, että lapsen murrosikä saattaa olla vaikeampi adoptiotaustasta johtuen. Oman identiteetin löytäminen voi olla vielä vaikeampaa kokemusten ja ulkonäön poikkeavuuden takia.

”Sitä ei voi unohtaa eikä sitä pidä unohtaa koska se tulee varmasti esille jossain vaiheessa. Et sitä ei sillai saa jättää huomiotta. Ja sitten se, että niillä on se oma kysymys et miksi he on adoptiolapsia, miksi he ei oo niinkun muut, sillai kun valtaosa. Sillai ne on mielensä sisällä erilaisia, mutta muutenhan ne totta kai lapsi on lapsi.” (N9)

Suurin osa vanhemmista näki adoptiolapsen olevan lapsi siinä missä muutkin lapset. Adoption ei koettu muuttavan lasta kovin radikaalisti, muutamia edellä mainittuja asioita lukuun ottamatta. Kuitenkin on todettava, että adoptiolla todennäköisesti on selkeästi muutoksen tekevä vaikutus lapsen maailmaan ja sitä myöten mahdollisesti persoonallisuuteen ja käyttäytymiseen. Vain yksi vanhempi arvioi, ettei adoptiolla ole muuttavaa vaikutusta lapseen.

” En mä usko et se ihmistä muuttaa. ” (N3)

Tämä näkemys erosi merkittävästi muiden vanhempien käsityksistä. Vaikka perheen arki ja elämä adoption jälkeen nähtiin samanlaisena kuin muillakin perheillä, oli vanhemmilla kuitenkin käsitys siitä, että adoptio ja sitä edeltänyt hylkäämisen kokemus vaikuttaa lapsen psyykkiseen rakenteeseen jollain tavalla.

Taulukko 4. Vanhempien käsitykset adoptiovanhemmuudesta erilaisena vanhemmuutena

Kategoria I Samanlaista vanhemmuutta	Kategoria II Erilaista vanhemmuutta	Kategoria III Erilaista ja samanlaista vanhemmuutta
<ul style="list-style-type: none"> - normaali arki - yhdessä eläminen - rakkaus - läheisyys - samanlaiset vanhemman tehtävät 	<ul style="list-style-type: none"> - biologisen yhteyden puuttuminen - huoli perimästä ja fyysisestä terveydestä - erilainen ulkonäkö - ympäristön reaktiot - vanhemmuus alkaa isomman lapsen kanssa - lapsen erilainen tausta ja lähtökohdat - tietoista, pohdittua vanhemmuutta - organisoitua ja seuloitua 	<ul style="list-style-type: none"> - Käytännön vanhemmuus ja ajatukset vanhemmuudesta samanlaisia - lapsen ulkonäkö, ympäristön suhtautuminen ja perheen lähtökohdat erilaisia

Adoptiovanhempien näkemykset adoptiovanhemmuudesta jakautuivat kolmeen eri kategoriaan. Osa vanhemmista näki ettei adoptiovanhemmuus eronnut biologisesta vanhemmuudesta. Vanhemmuuteen kuuluu aina samanlaisia tunteita ja asioita huolimatta siitä mitkä vanhemmuuden lähtökohdat ovat. Käytännön vanhemmuus ja arki eivät eroa biologisen perheen arjesta. Myöskään vanhemmuuteen liittyvät tunteet eivät määräydy lapsen lähtökohtien mukaan. Vanhemmuus on rakkautta, läheisyyttä, ylpeyttä ja hellyyttä, oli lapsi sitten itse synnytetty tai ei. Vanhemmuuden samanlaisena nähneiden vanhempien käsityksissä yhteistä vaikuttaa olevan se, että vanhemmuutta tarkastellaan sisäisesti, perheen ja vanhemmuudesta sisältä käsin. Tämä näkemys ei huomioi ympäristön vaikutuksia vanhemmuuteen vaan näkee vanhemmuuden muodostuvan pelkästään lapsen ja vanhemman suhteena.

Osa vanhemmista näki adoptiovanhemmuuden selkeästi erilaisena kuin biologinen vanhemmuus.

Adoptiovanhemmuudesta puuttuvat biologinen yhteys oli kyseisten vanhempien mielestä ratkaiseva ja vaikuttava ero. Biologisen yhteyden puuttumiseen liittyy myös epätietoisuus lapsen alkuperästä, geeneistä sekä perimän vaikutuksista. Oleellisimmin biologisen yhteyden puuttuminen vaikuttaa kuitenkin kiintymyssuhteen muodostumiseen. Sekä vanhemman että lapsen kiintymyssuhde kehittyy eri lailla ilman biologista yhteyttä. Erona adoptiovanhemmuudessa ja biologisessa vanhemmuudessa on myös se, että biologiset vanhemmat saavat aloittaa lapsensa kanssa niin sanotusti puhtaalta pöydältä, kun taas adoptiovanhempien on hyväksyttävä se asia, että lapsella on menneisyys ja siihen kuuluvat kokemukset. Näiden kokemusten vaikutus ulottuu adoptioperheen arkeen. Useimmat adoptiovanhemmuuden erilaisena nähneet vanhemmat kokivat vanhemmuuden erilaisena ympäristön ja ulkoisten tekijöiden vuoksi. Tämä näkemys on linjassa kategorian I kanssa, joka näki vanhemmuuden samanlaiseksi sisäisten tekijöiden vuoksi. Kategorian II mukainen vanhemmuuskäsitys on laajempi näkemys vanhemmuudesta siten, että se huomioi myös ulkoisten tekijöiden vaikutuksen vanhemmuuteen ja perheen elämään.

Kategorian III mukainen käsitys adoptiovanhemmuuden erilaisuudesta näkee vanhemmuuden sekä erilaisena että samanlaisena vanhemmuutena. Kattegoria 3 on tavallaan integroitu versio kategoriasta I ja II. Sen näkemyksiin sisältyi samoja perusteluja vanhemmuudesta. Käytännössä samanlaista, samoja tunteita ja sama arki. Erilaista on kuitenkin lapsen valtavirrasta poikkeava ulkonäkö, erilaiset lähtökohdat vanhemmuuteen sekä ympäristön vaikutus. Tämän näkemyksen mukaan vanhemmuuteen sisältyy aina tiettyä erilaisuutta verrattuna biologiseen vanhemmuuteen, mutta erilaisuus liittyy ulkoisiin tekijöihin. Adoptiovanhemmuus ulkoisista vaikuttajista huolimatta on vanhemmuutena kuitenkin vähemmän erilaista kuin voisi ajatella.

6.3.4 Adoptiovanhemmuuden vaatimukset – ”Ehkä se vaatii sellaista ymmärtämistä enemmän.”

Adoptiovanhempien haastatteluissa on tullut esiin, että vanhemmuus on arjessa samanlaista kuin muidenkin lasten vanhemmilla. Myöskään lapsien ei arvella olevan ratkaisevasti erilaisia adoptiotaustastaan johtuen. Pohdin kuitenkin tutkimusta aloittaessani kysymystä siitä, mitä adoptiovanhemmuus vaatii vanhemmilta. Kohdistaaako adoptio vanhempiin enemmän vaatimuksia kuin biologinen vanhemmuus tekee? Pitääkö adoptiovanhempien olla ”pätevämpiä” vanhempia kuin biologisten vanhempien? Pyysin vanhempia arvioimaan omien kokemustensa pohjalta tätä kysymystä.

Kaksi pariskuntaa oli sitä mieltä, että jo pelkästään adoptiovanhemmuuden valitseminen ja adoptioprosessiin lähteminen vaatii vanhemmilta. Heidän arvionsa mukaan adoptiovanhemmiksi valikoidutaan juuri prosessin hankaluuden takia. Adoptioon lähtevät tietynlaiset ihmiset ja tietynlaiset ihmiset jaksavat käydä koko prosessin läpi.

” Se vaatii ensinnäkin jo aika tällästä avointa mieltä, tietyllä tavalla kaikki erilaisuuden hyväksyntä ja sellanen niinkun, miten sen nyt sanois, laajakatseisuutta elämässä.” (N4)

Varsinkin kansainvälisessä adoptiossa korostuu erilaisuuden hyväksymisen merkitys. Kansainvälisesti adoptoidut lapset ovat suomalaisesta valtaväestöstä erottuvia ja lapsen kanssa myös vanhempi saa osakseen huomiota ja kommentteja. Jo adoptioon lähtiessä vanhemman täytyy pohtia omia käsityksiään erilaisuudesta ja hyväksyä erinäköinen lapsi omaksi lapsekseen. Adoptiovanhempi ei myöskään voi koskaan tietää millainen lapsi kohdemaassa odottaa, millaiset kokemukset ja traumat tällä on takanaan ja miten lapsi uuteen kotimaahansa ja uusiin vanhempiinsa suhtautuu. Haastattelemieni vanhempien arviot rohkeuden vaatimuksesta eivät liene suuresti liioiteltuja.

” Ja muutenkin ehkä rohkeutta se vaatii tai tosi paljon rohkeutta. On se niinkun iso teko ottaa riski.” (N4)

Vanhempien käsitykset vanhemmuudesta yleisesti vaikuttivat siihen mitä vaatimuksia he arvioivat adoptiovanhemmuudella olevan. Vanhemmat, jotka ainoana pohtivat, ettei adoptiovanhemmuudessa ole eroa biologiseen vanhemmuuteen, olivat myös vanhemmuuden vaatimuksista sitä mieltä, ettei adoptiovanhemmuus tuota muuta vaatimusta kuin rohkeuden lähteä prosessiin. Kun tämä kynnys on ylitetty, on vanhemmuus samanlaista kuin muillakin.

”Ei se sen enempää, et on rohkeesti tehnyt päätöksen et lähtee adoptioon. Mut ei sit sen (enempää)... ” (M3)

Lapsen biologisen alkuperän tunnustaminen ja hyväksyminen saattaa olla adoptiovanhemmuudessa vaikea paikka. Lapsen oma menneisyys ja sen muistaminen tuo kipeästi esiin sen, ettei kyseessä ole täysin samanlainen vanhemmuus. Eräs äiti nosti esiin adoptiovanhemmuudessa sen, että vanhemmalla

on kahdenlainen velvollisuus liittyen lapsen entiseen elämään. Vanhemmalla on velvollisuus muistaa lapsen alkuperä ja antaa lapselle oikeus siihen. Samanaikaisesti vanhemman tulee muistaa, että lapsi on aivan yhtä arvokas oman alkuperänsä kanssa kuin kuka tahansa muu lapsi. Adoptiovanhemmalta vaaditaan arvostusta lapsen entistä kotimaata ja sen kulttuuria kohtaan sekä aitoa arvostusta lasta kohtaan juuri sellaisena kuin hän on. Lapsen arvo on ymmärrettävä lapsena eikä vain adoption kohteena. Vanhemmuuteen liittyvä vaatimus on taito tasapainoilla näiden kahden kysymyksen kanssa.

”Pitää ymmärtää se, että ei oo yhtään mitään väliä mistä se lapsi on peräisin tai sukuisin ja samanaikaisesti pitää ymmärtää se, ihan yhtä vahvasti, että se on lähtöisin jostain ja sukuisin ja kotosin. Se pitää tajuta, että sille on annettava arvo. Et sillä on oma biologinen historiansa ja sitä pitää osata näyttää että arvostaa sitä.” (N9)

Vanhemman on myös ymmärrettävä, ettei lapsi välttämättä heijasta hänen toiveitansa. Lapsesta ei tule vanhempien näköistä. Adoptiovanhemmuuden pettymys voi olla siinä, ettei vanhemmuus vastannut niitä toivekuvia mitä perhe-elämästä luotiin etukäteen. Yksi äiti mainitsi adoptiovanhemmuuden erilaisista vaatimuksista sen, että adoptiolapsen kasvattaminen vaatii enemmän tietynlaista ymmärtämistä. Lapsen käytöksessä saattaa olla jotain perintötekijöistä juontuvaa erilaisuutta, jota on vaikea ymmärtää.

”Vaikka ne tavat ja tälläset oppii vanhemmiltaan, niin silti on semmosia asioita mitkä tulee sieltä geneeissä. Kai se lapsikin huomaa et se on jollakin lailla, jostain kohtaa erilainen. Et on jotain sellasia asioita, en osaa sanoa mitä ne on. Ehkä se vaatii sellaista hyväksymistä ja ymmärtämistä tietyissä asioissa enemmän.” (N10)

Adoptiovanhemmat kokivat vanhemmuuden vaativan valmiutta puhumiseen ja vaikeudenkin asioiden läpikäymiseen. Lapsella on oma menneisyys ja se on kiistaton tosiasia. Tämän menneisyys saattaa heijastua vaikeastikin lapsen ja koko perheen nykyisyyteen. Vanhemman tulee olla valmis puhumaan lapsen kanssa tämän menneisyydestä, hylkäämisestä ja kaikista asioista mitkä nousee esiin lapsen taustasta johtuen, riippumatta siitä kuinka kivuliasta se vanhemmalle on. Adoptiovanhempi joutuu kuvainnollisesti sanoen jakamaan lapsen toisten vanhempien kanssa. Lapsi pohtii omaa taustaansa, omia biologisia vanhempiaan ja millaista elämä olisi jos hän ei olisi adoptoitu. Lapsi saattaa myös aikuistuttuaan haluta lähteä etsimään biologisia vanhempiaan.

”Ja tietysti tulevaisuudessa meidän pitää olla valmiita kohtaan sen lapsen tälläiset niinkun murheet mitä sillä tulee siitä et hänet on hylätty ja pystyä vastaan siihen ja oleen tukena ja pystyä käsitteleen niitä asioita rehellisesti, mun mielestä pitää olla rehellinen. Kyllä se vaatii. ” (N4)

Adoptiovanhemman tehtävä vanhempana on vaativampi, koska lapsen tarpeet ovat vaativampia. Vanhempi joutuu kohtaamaan lapsen kanssa erilaisuuden tuomat murheet ja haasteet. Vanhemman tehtävänä on myös rakentaa turvallista kasvu ympäristöä kaiken aiemmin koetun jälkeen. Lapsen luottamus vanhempaan ja tämän rakkauteen ei ole itsestäänselvyys tässä valossa. Terveellä itsetunnolla varustetun lapsen kasvattaminen on vanhemmille varmasti haastavampi tehtävä kuin biologisen lapsen vanhemmille.

”Kyllä kai meidän tehtävä on niinkun olla lapsen tukena ja huolehtia siitä että hänellä on niinkun itsetunto kohdallaan ja sinut itensä kanssa ja valmis kohtaamaan sit ne mahdolliset epämiellyttävät. ” (M5)

Vaikka vanhemmuus on perheen sisällä tapahtuva, aikuisen ja lapsen välinen suhde, se ei kuitenkaan ole erillään laajemmasta sosiaalisesta kontekstista. Ympäristö vaikuttaa vanhemmuuteen ja vanhemmuus ympäristöön. Ympäristön merkitys nousi esiin vanhempien haastatteluissa monesti. Lähes jokaisella haastateltavalla oli tarina kerrottavana ympäristön monenlaisista kommentaareista. Adoptio herättää tunteita ihmisissä, useimmiten kuitenkin positiivisia. Adoptiota on Suomessa harjoitettu jo 1970-luvulta saakka, mutta edelleen se on varsin outo asia. Monet vanhemmat olivat kohdanneet vääriä käsityksiä ja oletuksia. Esimerkiksi perhesuhteiden muotoutumista adoptio perheessä ihmeteltiin pohtimalla ovatko vanhemmat lapselle nyt hoitajia. Lähes kaikki vanhemmat olivat jossain adoptioprosessin vaiheessa kuulleet olevansa hyviä ihmisiä ratkaisunsa vuoksi. Lähes yhtä poikkeuksetta nämä kommentit koettiin ärsyttäväiksi. Adoptio on ratkaisuna kuitenkin paljon enemmän kuin hyväntekeväisyyttä, se on elinikäinen vastuu lapsesta.

”Et tavallaanhan adoptiovanhempana ja adoption valitessaan altistaa itsensä tietynlaisille reaktioille, hyvin monenlaisille reaktioille. Yliöpositiivisuudesta äärimmäiseen negatiivisuuteen ja kaikkee sillä välillä. Että toki se on sellanen raskas. Ja silkalle typeryydelle. ” (N8)

Adoptio on ratkaisuna valtavirran toiminnasta poikkeavaa. Ympäristö suhtautuu ratkaisun tehneisiin erilaisilla kuin biologisiin vanhempiin. Varsinkin ilman lapsettomuustaustaa adoptioon lähteneet saivat perustella ratkaisuaan. Adoptio-odotukseen ja siirtymään liittyvä tietynlainen näkymättömyys vaikeuttaa ympäristön sopeutumista ajatukseen. Adoption merkit eivät ole ulkoisia kuten vatsan kasvaminen biologisessa raskaudessa. Mikään huomattavissa oleva merkki ei valmista ympäristöä siihen, että perheen tilanne on muuttumassa. Kansainvälisessä adoptiossa taas lapsen erilainen ulkonäkö saattaa vaikeuttaa ympäristön hyväksymistä.

”Ympäristö suhtautuu siihen toisella lailla, me emme odota näkyvästi, mun mahani ei kasva ja kaikki ei tiedä et meille on tulossa lapsi ja sitten sen jälkeen kun lapsi on tullut, kun meidän lapset ei näytä siltä että ne olisi meidän lapsia, jolloinka tota kyllähän ihmisten suhtautuminen meihin, kyllä siinä heijastuu se että me ollaan päätetty adoptoida.” (N8)

Adoptio on aiheena hyvin tunteita herättävä. Myös vanhemmuus ja kasvattaminen ovat asioita, joihin liittyy tunteita. Jotkut haastattelemani vanhemmat kokivat, että heidän vanhemmuuteensa oli liittynyt ympäristön taholta paljon neuvoja ja kommentteja. Vanhemmuus on asia, johon voidaan ottaa kantaa ja antaa neuvoja. Muutamat vanhemmat totesivat peilaavansa ympäristön mielipiteitä omaan toimintaansa ja miettivänsä mitä muut ajattelevat.

Ympäristön antama palaute ei ole aina positiivista palautetta. Osa vanhemmista oli kokenut suoranaista kyseenalaistamista ja paheksuntaa ratkaisuansa kohtaan. Varsinkin perhe, jossa lapset eivät olleet terveitä, joutui usein perustelemaan miksi tuoda sairaita lapsia Suomeen ja miksi ylipäättänsä adoptoida jos voisi saada omia lapsia.

”Siis semmosia et mä haluisin et mun lapseni on niinkun nätisti puettu ja kammattu ja siistin näkösiä kun ne selvästikään ei oo syntymä-suomalaisia jollonka sitten ne ärsyttäis vähemmän toisia ihmisiä. Et semmonen, sen mä olen tunnistanut paria kertaa itessäni, sen tunteen. Että olisitte nyt tosi hyväkätöksisiä kun täällä on semmosia ihmisiä joiden mielestä te ette kuulu tänne ollenkaan. Et ei nyt järjestetä mitään hankalaa tavallaan.” (N8)

Ympäristön taholla vaikuttaa hyvin vahvasti edelleen asenne, jonka mukaan adoptio on olemassa vii-

meisenä vaihtoehtona. Se on tarkoitettu ihmisille, joilla ei ole muuta mahdollisuutta saada lapsia. Tähän adoptiosta rakennettuun kaavakuvaan eivät mahdu yksinhakijat, jo biologisen lapsen saaneet, saati sitten adoptioon ensisijaisena vaihtoehtona lähteneet.

Kommentteja ympäristöltä siis löytyy, mutta miten kannanotto vaikuttaa vanhemmuuteen ja perheeseen. Kaksi pariskuntaa huomasi ympäristön kommenttien, jopa suoranaisten vastustuksen olleen kuitenkin vahvistamassa omaa vanhemmuutta. Ympäristön kyseenalaistaessa omaa toimintaa, vanhemmat ovat joutuneet syvemmin pohtimaan ja perustelemaan omia ratkaisujaan ja havainneet ne omien arvojen kannalta oikeiksi.

” Et ehkä se on kasvattanut mun vanhemmuutta siinä, että sitä omaa tälläistä tiettyä varmuutta siitä asiasta .” (N4)

Taulukko 5. Adoptiovanhemmuuden vaatimukset

Kategoria I Ympäristöön liittyvät vaatimukset	Kategoria II Lapseen liittyvät vaatimukset	Kategoria III Vanhempiin liittyvät vaatimukset
<ul style="list-style-type: none"> - Lapsen jakaminen - Valtavirrasta erottuminen - Kommentit 	<ul style="list-style-type: none"> - Lapsen alkuperän tunnistaminen ja hyväksyminen - Ymmärtäminen - Lapsen kivun ja menetysten kohtaaminen - Turvallisuuden luominen 	<ul style="list-style-type: none"> - Persoonallisuus - Erilaisuuden hyväksyntä - Rohkeus

Adoptiovanhemmuuden vaatimukset ovat osaltaan jatkumoa adoptiovanhemmuuden erilaisuuden pohdinnalle. Adoptiovanhemmuuteen kohdistuvat vaatimukset tai adoptiokontekstin luomat vaateet ovat myös adoptiovanhemmuuden erilaisuuden osa-alueita.

Adoptiovanhempien käsitykset adoptiovanhemmuuden vaatimuksista voidaan jakaa kolmeen kategori-

aan sen perusteella mistä lähtökohdista vaatimukset nousevat. Kategoriaan I kuuluvat vaatimukset ovat lähtöisin ympäristöstä ja ulkoisista tekijöistä. Ympäristö ja sen suhtautuminen nousi vanhempien käsityksissä vahvasti esille. Adoptio herättää tunteita ja kirvoittaa kommentteja lähiympäristön taholta. Tämä vaatii adoptiovanhemmilta sekä pitkämielisyyttä että oman asiansa tuntemista, jotta voi perustella ratkaisuaan. Adoptioon liittyy edelleen epätietoisuutta ja vääriä käsityksiä, joiden oikaiseminen vaatii vanhemmilta tietämystä. Yksi adoption vaatimus on myös jatkuva valtavirrasta erottuminen. Adoptioperheellä ei ole mahdollisuutta ”sulautua joukkoon” vaan adoptioerhe saa usein olla huomion keskipisteenä, niin hyvässä kuin pahassakin.

Kategoriaan II kuuluvat vaatimukset ovat lapsesta käsin tulevia vaatimuksia. Lapsen lähtökohta ja tulo perheeseen eivät ole kulttuurin ja odotusten mukaisia, joten tämän asian hyväksyminen ja tunnustaminen on yksi adoptiovanhemmuuden vaatimuksista. Vanhempien on kohdattava lapsen aiemmat kokemukset ja pystyttävä vastaamaan niihin lapsen tarpeisiin, jotka juontavat juurensa hylkäämiskokemuksesta ja sen aiheuttamasta turvattomuudesta. Adoptiolapsen tarve turvalliseen ja arvostavaan kasvuympäristöön on suurempi kuin biologisen lapsen joka on saanut elää turvattua elämää perheessä. Adoptiovanhemman on hyväksyttävä myös se tosiasia että lapsi on peräisin eri kulttuurista. Tämä kulttuuri tulee jossain muodossa osaksi adoptioerhettä. Lapsen arvostaminen vaatii kulttuurisen taustan arvostamista.

Kategoriaan III kuuluvat vanhempaan yksilönä kohdistuvat vaatimukset. Adoptiovanhemmat arvioivat adoptiovanhemmuuden vaativan tietynlaista persoonallisuutta. Adoptioon lähtevän henkilön on oltava ennakkoluuloton ja rohkea. Osa vanhemmista ei kuitenkaan nähnyt ratkaisua rohkeana, vain valintana valintojen joukossa. Erilaisuuden hyväksyminen oli vaatimus, josta kaikki vanhemmat olivat yksimielisiä. Adoptiossa erilaisuus on läsnä niin vahvana että sen hyväksyminen on elinehto. Adoptioerheessä erilaisuuden hyväksyminen on kahdentahoista. On hyväksyttävä erilaisuus osaksi omaa perhettä sekä hyväksyttävä itse olevansa erilainen yhteiskunnan keskellä.

7. Pohdinta

Motiiveja ja lähtökohtia adoptiovanhemmuudelle oli lähes yhtä monta kuin adoptiovanhempaakin. Itse tutkijana olin ajatellut adoptiovanhempien olevan lapsettomuustaustaisia pariskuntia, joten yksinhakijoiden ja biologisten vanhempien määrä tiedonantajien joukossa oli yllättävä. Tämä käsitys adoption soveltuvuudesta vain lapsettomille pariskunnille saattaa olla yleinen ajatusmalli. Tiedonantajista ne, joilla joko oli ennestään biologisia lapsia tai adoptio ensisijaisena vaihtoehtona, kertoivat joutuneensa usein perustelemaan adoptiopäätöstään. Lapsettomuustaustaisista vanhemmista kukaan ei tuonut esille samankaltaista kokemusta. Adoption ensisijaisena vaihtoehtona valinnut isä mainitsi kohdanneensa kommentteja siitä, kuinka adoptio soveltuu niille, jotka eivät itse pysty lasta alkuun saattamaan. Myös Kirk (1984) esittelee adoptiovanhempien omille vanhemmille suunnatun tutkimuksen, jonka mukaan adoptio nähtiin soveltuvana niille pariskunnille, joiden kohdalla biologisten lasten saaminen oli mahdollisuus. Muiden kohdalla vastaajat näkivät biologisen vanhemmuuden olevan ensisijaista. Kirkin tutkimus sijoittuu 1960-luvulle, mutta on mielestäni edelleen adoptioon liittyviä asenteita kuvaava. Asenteet ja arvot muuttuvat hitaasti. Kirkin esiin tuoma ajattelumalli biologisen vanhemmuuden parimmuudesta ja adoptiovanhemmuuden toiseuden stigmasta on edelleen löydettävissä tämänkin tutkimuksen haastateltavien kokemuksista, erityisesti niiden vanhempien kohdalla, joilla ei ole lapsettomuustaustaa. Adoptioon suhtaudutaan eräänlaisena ”viimeisenä vaihtoehtona”, johon joudutaan turvautumaan, kun kaikki muut vaihtoehdot lapsen saamiseksi on testattu. Brodzinsky ja Huffman (1988) kuvaavat tätä adoptioon liittyvää eriarvoisuutta käsitteellä sosiaalinen stigma. Todennäköisesti asenteet adoptiota kohtaan ovat kuitenkin muuttumassa. Adoptiomäärät ovat kasvussa, kuten teoriaosassa todettiin, ja tätä myöten adoptio muuttuu enemmän osaksi yhteiskuntaa ja ihmisten kokemusmaailmaa.

Vaikka adoptioon voidaan nykyään siirtyä ilman lapsettomuustaustaa ensisijaisena vaihtoehtona, on tämä ratkaisu kuitenkin verrattain harvinainen. Tässä tutkimuksessa adoptioon ensisijaisena vaihtoehtona päätyneitä vanhempia oli yksi pariskunta. Tutkimuksestani ei sen pienestä otoksesta johtuen voida tehdä kattavia päätelmiä koskemaan koko populaatiota. Tämän tutkimuksen kohdalla useimmat vanhemmat olivat lähteneet adoptioon, koska biologinen vanhemmuus oli mahdotonta tai itselle sopimatonta. Monet heistä olivat siirtyneet vanhemmuuteen jonkin kriisin kautta. Osalla vanhemmista oli takanaan vaikeita kokemuksia kuten lapsettomuus tai lapsen menettäminen, osalla taas biologiset mahdollisuudet olivat sulkeutuneet joko iän tai puolison puuttumisen kautta. Siirtymässä adoptiovanhem-

muuteen voidaan nähdä molemmat Karilan (1989) mainitsevat siirtymätyypit: idiosynkraattinen ja normatiivinen siirtymä. Siirtymä adoptiovanhemmuuteen on osaltaan normatiivinen, koska vanhemmuus on yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti aikuisikään kuuluva, odotettu tapahtuma. Adoption konteksti sekä sitä edeltänyt kriisikokemus kuitenkin tekevät siirtymästä idiosynkraattisen.

Adoptiovanhemmuus on siirtymä vanhemmuuteen, muttei kuitenkaan sillä tavalla kuin ympäristö ja yksilö itse odottavat siirtyvän tapahtuvan. Adoptioon liittyy paljon kulttuuristen odotusten vastaisia tekijöitä, kuten vanhemmuus muuna kuin biologisena vanhemmuutena sekä yksinäisten vanhempien vanhemmuus.

Adoptiovanhemmuudessa suurimmat eroavaisuudet suhteessa biologiseen vanhemmuuteen liittyvät aikaan ennen lapsen tuloa. Adoptio-odotus on yksi näistä eroavaisuuksista. Kaikki haastattelemiini vanhemmat kokivat adoptio-odotuksen pitkäksi. Vanhempien käsityksissä on löydettävissä Katsin ja Kranckin (1989) mainitsema kollektiivisen synnyttämisen ajatus. Adoptiovanhemmaksi tuloon vaikuttaa niin moni tekijä varsinaisten vanhempien lisäksi. Eri viranomaisilla on valta avata tai sulkea tie vanhemmuuteen. Tämä ulkopuolisten vaikuttajien läsnäolo puuttuu totaalaisesti biologisesta vanhemmuudesta. Osa tiedonantajista toi esiin odotusaikaan liittyviä pelkoja siitä, etteivät he ole tarpeeksi hyviä ja kelpaavia vanhempia. Adoptiovanhemmat kokivat stressaavaksi sen mahdollisuuden, ettei heitä hyväksytä vanhemmiksi.

Odotusprosessin kokemisessa esiin tullut ero lapsettomuudesta kärsineiden ja muista syistä adoptioon päätyneiden välillä oli huomioonotettava piirre aineistossa. Lapsettomuustauustaiset vanhemmat eivät raportoineet adoptio-odotukseen liittyvän niin merkittävää epävarmuutta kuin muut adoptiovanhemmat. Yksi mahdollinen selitys tähän eroon voi olla se, että lapsettomuudesta kärsineet ovat eläneet samantapaisen epävarmuuden kanssa jo aikaisemmin hedelmöityshoitojen yhteydessä odottaessaan kuukaudesta toiseen alkaako raskaus vai ei. Heidän selviytymisstrategiansa ovat kehittyneet. Mahdollisesti tästä syystä lapsettomuustauustaiset eivät koe odotusprosessia niin ahdistavana kuin muut. Myös aiemmin mainitussa Kirkin (1984) tutkimuksessa esiin tullut asenne adoption soveltuvuudesta lapsettomille pareille varmasti helpottaa heidän asemaansa adoptioprosessissa. Lapsettomuustauustaisen vanhempien on todennäköisesti helpompi vakuuttaa adoptioeuvonnan antajat omista motiiveistaan.

Huoli lapsen terveydestä oli kuitenkin yhteinen niin lapsettomuustauustaisille kuin muille adop-

tio-odottajille. Tämä huoli ei varmasti ole täysin aiheeton. Brodzinskyn ja Huffmanin (1988) esityksessä siirtymästä adoptiovanhemmuuteen, kirjoittajat mainitsevat adoptioon liittyvän suuremman biologisen riskin. Lapsen terveydelliset ongelmat tai epäily ongelmistä saattaa olla syy lapsen luovuttamiselle adoptioon.

Adoptiovanhempien kokemukset siirtymästä vanhemmuuteen voidaan jakaa karkeasti kahteen kategoriaan. Suurin osa vanhemmista koki siirtymän helpoksi ja luonnolliseksi. Tiedonantajien joukossa oli kuitenkin muutamia vanhempia, joille siirtymä näyttäytyi jopa järkytyksenä. Näitä havaintoja voidaan verrata Kujansuun (2003) tutkimuksesta saatuihin tuloksiin, jonka mukaan suurin osa biologisista vanhemmista koki jonkinasteisia sopeutumisvaikeuksia siirtymässä vanhemman rooliin. Kujansuun tutkimuksessa suurimmaksi vaikeuksien aiheuttajaksi koettiin odotusten ja todellisuuden välinen ero. Todellisuuden osoittautuminen toisenlaiseksi saattaa aiheuttaa suuriakin pettymyksiä, jos vanhemmuus ei osoittaudu sellaiseksi kuin etukäteen on suunniteltu ja toivottu. Tämän tutkimuksen osalta ei kuitenkaan voida tehdä sellaista päätelmää, että vanhemmat olisivat kokeneet suoranaisia pettymyksiä itse vanhemmuuden suhteen. Suurimpia vaikeuksia siirtymässä olivat lähinnä luovuttajamaan karut olosuhteet, tapa jolla lapsen luovutus tapahtui, sekä tietysti iso elämänmuutos siirtymässä leikki-ikäisen lapsen vanhemmaksi. Tämän tutkimuksen osalta ei kuitenkaan voida päätellä, että adoptiovanhemmat kokisivat sopeutumisvaikeuksia siinä määrin kuin Kujansuun tutkimus osoittaa biologisten vanhempien kokevan. Olettaisiin, että adoptioprosessiin kuuluvalla adoptioeuvonnalla on osuutensa adoptiovanhempien kohtuullisen helppoon siirtymään. Neuvonnan aikana on käyty läpi vanhemmuuteen ja itse siirtymäänkin liittyviä asioita. Odotuksia ja haaveita on ollut mahdollista reflektoida niin puolison kuin sosiaalityöntekijän kanssa. Myös adoptioon liittyvä vertaistuki erilaisten sähköpostilistojen ja keskusteluryhmien muodossa on todennäköisesti valmistanut vanhempia realistiseen siirtymään. Adoptioon liittyvät mahdolliset ongelmat ja riskit on hyvin tiedostettu. Ongelmiin myös varaudutaan enemmän sääntönä kuin poikkeuksena. Biologisten vanhempien kohdalla taas odotukset ovat useimmiten vain positiivisia, joten eteen tulevat ongelmat koetaan suurempana kriisinä.

Levy-Shiff, Golshmidt & Har-Even (1991) vahvistavat tätä ajatusta tutkimuksessaan adoptiovanhempien siirtymästä. He ovat tehneet havainnon, että adoptiovanhemmat kokevat siirtymän positiivisemmaksi ja tyydyttävämmäksi kuin biologiset vanhemmat. Omassa tutkimuksessani samankaltaista vertailua ei voitu suorittaa, mutta verrattaessa tämän tutkimuksen kautta saatuja adoptiovanhempien käsityksiä

muista tutkimuksista saatuihin tuloksiin, on havaittavissa eroavaisuuksia adoptiovanhempien ja biologisten vanhempien välillä. Se mikä adoptiovanhempien siirtymässä on ainutlaatuista verrattuna biologiseen siirtymään, on tunteiden moninainen kirjo. Adoptiovanhemmat kokivat siirtymässä samanaikaisesti iloa ja surua, onnea ja syyllisyyttä. Vaikka biologiseenkin vanhemmuuteen liittyy negatiivisia tunteita eikä rakkaus lapseen aina ole automaattista, biologisten vanhempien ei tarvitse kantaa syyllisyyttä lapsenhankinnastaan. Adoptiovanhempien kohdalla syyllisyys liittyy lapsen erottamiseen alkuperäisestä ympäristöstään.

Kuten Kujansuun tutkimuksessa myös tämän tutkimuksen kohdalla merkittävimpänä käsityksien jakajana oli vanhemmuudesta muodostetut odotukset. Odotuksilla on vahva vaikutus ihmisen tunteisiin ja muodostettaviin käsityksiin. Tiedonantajien välillä oli havaittavissa persoonallisia eroja, jotka vaikuttivat siihen miten odotukset koetaan. Toisille vanhemmille odotukset olivat luoneet pohjan, jonka avulla siirtymä vanhemmuuteen sujui helposti. Toiset vanhemmat taas uskoivat vakaasti, että juuri odotusten puuttuminen helpotti heidän siirtymäänsä. Odotuksilla on siis vaikutuksensa siirtymään, mutta vielä suurempi vaikutus on sillä, miten ne tulkitaan. Käsitystä vanhemmuudesta rakennetaan jo ennen konkreettista siirtymää vanhemmuuteen. Vuorovaikutus ympäristön kanssa kehittää osin tiedostamattakin yksilön käsityksiä. Adoptiovanhempien käsityksien muodostumisessa on havaittavissa samankaltainen prosessi kuin Värin (2002, 105) esityksessä. Hänen mukaansa vanhemmuus kasvaa yhteiskunnan mukana ajallis-sosiaalisena prosessina. Adoptiovanhemmat itse näkivät käsitystensä muodostuneen juuri sosiaalisten tilanteiden muokkaamana. Vanhempien taustasta riippui millaisten sosiaalisten tilanteiden kautta käsityksiä peilattiin. Lapsettomuustaukaiset vanhemmat olivat rakentaneet käsityksiään vuorovaikutuksessa lähipiirin vanhempien kanssa ja heidän toimintaansa refleктоimalla. Ne vanhemmat, joilla oli ennestään lapsia, muodostivat käsityksensä omasta vanhemmuudestaan vuorovaikutuksessa omien lastensa kanssa. Näistä näkemyksistä voidaan havaita samoja osa-alueita kuin Belskyn (1984) esittämässä vanhemmuuden prosessimallissa. Tämän mallin mukaan vanhemmuuden muodostumiseen vaikuttaa kolme olennaista tekijää: vanhempi, lapsi ja ympäristö. Belskyn malli voidaan laajentaa koskemaan myös käsitysten muodostumista. Tiedonantajien käsitysten muodostumisessa on havaittavissa kyseisten kolmen tekijän vaikutuksia. Vanhempi itse vaikuttaa omien käsitystensä muodostumiseen odotustensa ja tietoisien pohdintansa avulla. Lapsen ominaisuudet vaikuttavat siihen, miten vanhemmuus konkreettisesti siirtymän jälkeen muodostuu, koska vanhemmuus muodostuu vastaamaan lapsen tarpeisiin. Ympäristö asenteineen ja normeineen vaikuttaa vahvasti vanhemmuuteen. Jokainen yksilö on yh-

teiskuntansa ja kulttuurinsa tuote, joka toistaa yhteiskunnan arvostuksia. Vanhemmuus muodostuu, osin tiedostamattakin, vastaamaan myös normeihin ja arvostuksiin.

Vanhemmuuden prosessimallin mukaan vanhemmuus rakentuu vastaamaan lapsen ominaisuuksiin ja tarpeisiin. Adoptiovanhemmat toivat esille samansuuntaisia ajatuksia oman vanhemmuutensa alkuvaiheilta. Useat vanhemmat kokivat vanhemmuuden tunteen syntyneen heti lapsen avuttomuuden ja hoivan tarpeen takia. Huolenpidon ja vastuun kautta vanhemmuus muodostui vastaamaan juuri kyseisen lapsen tarpeisiin. Vanhemmuuden muodostumiseen ei adoptiokontekstilla tuntunut olevan kovin suurta vaikutusta. Kukaan vanhemmista ei maininnut lapsen erilaisen ulkonäön ja kulttuuritaustan vaikuttaneen vanhemmuuden muodostumiseen. Käsitystä omasta vanhemmuudesta on todennäköisesti muodostettu jo odotuksen aikana, jolloin konkreettinen vanhemmuus on vain ajatuksien todellistumista. Ulkoinen eroavaisuus ei kuitenkaan tule yllätyksenä vaan vanhemmuutta on alusta alkaen lähdetty rakentamaan erinäköisen, eri kulttuurista saapuvan lapsen ympärille. Belsky (1984) mainitsee vanhemmuuden muodostumisen olevan hitaampaa haastavan lapsen kanssa. Adoptiovanhemmuuteen voidaan nähdä sisältyvän myös lapsesta johtuvaa haastavuutta. Lapsi on tullessaan usein ohittanut vauvaiän sekä saanut päivärytmin ja omat tavat. Mitä vanhempi lapsi on kyseessä, sitä todennäköisemmin tämä tuo mukanaan jotain kulttuuriin liittyviä tapoja, jotka suomalaisessa kulttuurissa koetaan oudoiksi ja haastaviksi. Kuitenkaan kukaan tässä tutkimuksessa haastatelluista vanhemmista ei maininnut vanhemmuuden muodostumiseen vaikuttaneet kyseiset haastavat tekijät. Alustava oletukseni adoptiovanhemmuuden muodostumisen hitaudesta ei saanut tukea tämän aineiston perusteella.

Tutkimukseni pääasiallinen kiinnostuksen kohde oli vanhemmuus. Koin tutkimusta aloittaessani käsitteen vanhemmuus vaikeaksi määriteltäväksi. Se on hankala kaikessa monisyisyydessään ja monimuotoisuudessaan. Vanhemmuuden hahmottamisen tekee osaltaan vaikeaksi se, ettei itselläni ole käytännön kokemusta muusta kuin saadusta vanhemmuudesta. (Kekkonen 2001, 98-99.) Teoreettinen tarkastelu aiheen ympärillä ei suurestikaan auttanut käsitteen hahmottamisessa. Sen sijaan vanhempien käsitykset ja niihin syventyminen antoivat aivan uudella tavalla valoa käsitteeseen vanhemmuus. Tekemäni haastattelut vahvistivat alkuoletustani siitä, että adoptiovanhemmat todella ovat pohtineet omia käsityksiään vanhemmuudesta sekä omaa vanhempana toimimistaan. Ennen tutkimuksen aloittamista oletin adoptiovanhemmilla olevan selkeä ja hahmottunut käsitys siitä mitä on vanhemmuus. Tämä oletukseni osoittautui todeksi tutkimusta tehdessä. Tuntui, että adoptiovanhempien oli helppo käsitellä aihetta

vanhemmuus. Luonnollisesti, jotta voisi tehdä vertailuja adoptiovanhempien ja biologisten vanhempien käsitysten eroista, täytyisi suorittaa vastaavat haastattelut myös biologisille vanhemmille. Joten tässä tutkimuksessa ei voida tehdä vertailuja adoptiovanhempien ja biologisten vanhempien käsitysten eroista. Alkuperäisenä tavoitteena tutkimukselle kuitenkin oli tehdä havaintoja ja tutustua adoptiovanhempien käsityksiin.

Lähes kaikkien tiedonantajien käsityksissä tuli esiin sama määritelmä vanhemmuudesta minkä Leinonen (2004, 177) esittää. Vanhemmuus nähtiin olennaisimmillaan lapsen kanssa olemisena ja elämisenä. Vanhemmuus on yhdessäoloa, arjessa tapahtuvaa tavallista elämää, isänä ja äitinä olemista. Isossa osassa adoptiovanhempien vanhemmuuden määrittelyä oli huolenpidon ja vastuun käsite. Myös taustateorian pohjalta nousee esiin vanhemmuuteen kuuluva vastuu ja kasvuedellytysten luominen lapselle (Hoikkala 1993, 52-53; Värri 1996, 120-121) Adoptiovanhempien määrittelyissä nämä vanhemmuuden osa-alueet olivat kuitenkin isommassa roolissa. Adoptiovanhemmilla vastuun ja huolenpidon korostus voi juontaa juurensa lapsen taustoista. Adoptiolapsi saapuu monenlaisten vaikeiden kokemusten kautta uuteen perheeseensä, uuteen kulttuuriin ja erinäköisten ihmisten pariin. Lapsen haavoittuvuus kaikkien muutosten keskellä todennäköisesti korostaa vanhemman kokemaa vastuuta ja halua turvata lapsen elämä. Eräs haastatteleistani äideistä toikin voimakkaasti esiin sen, kuinka hän koki myös syyllisyyttä siitä, että lapsi on erotettu kaikesta tutusta, ja siksi hänen vastuunsa lapsesta on suuri. Adoptiovanhempien pitkä tie vanhemmuuteen antaa aikaa nähdä vanhemmuuden olennaiset puolet. Adoptiovanhemmuuteen liittyy vähemmän itsestäänselvyksiä, joten lapsen saaminen nähdään siinä arvossaan missä se kuuluukin nähdä. Tämä perspektiivi myös ehkä korostaa vanhemmuuteen kuuluvan vastuun ymmärtämistä. Toki vastuu kuuluu biologiseenkin vanhemmuuteen. Adoptiovanhemmat kuitenkin ovat selvästi tiedostaneet sen, että lapsi on tullut tänne heidän valintansa takia. Heidän halunsa saada lapsi on saanut tämän prosessin alkuun, ja siten heidän elinikäinen vastuunsa on olla lapsen tukena ja apuna.

Tärkein osa-alue adoptiovanhempien vanhemmuuden määritelmässä oli siis vastuun käsite. Vastuu liittyy olennaisena osana vanhemmuuteen. Tämä sama ajatus tulee esiin myös Poikolaisen (2002) tutkimuksessa biologisten vanhempien vanhemmuuskäsityksistä. Vastuu nostetaan tärkeimmäksi vanhemmuuden ulottuvuuksista. Adoptiovanhempien käsityksissä vanhemman vastuusta on joitain eroja verrattuna biologisten vanhempien käsityksiin. Adoptiovanhemmat nostivat esiin vastuunsa lapsen hyvinvoinnin lisäksi omasta hyvinvoinnista huolehtimiseen. Kaikessa vastuussa oli kuitenkin kyse lapsikes-

keisyydestä. Adoptiovanhemmat näkevät vastuuksensa varmistaa, ettei lapsi joudu kokemaan enempää menetyksiä kuin aikaisempiin kokemuksiin kuuluu. Tämä vastuu liittyy todennäköisesti adoptiokontekstiin. Biologisten vanhempien käsityksistä ei nouse esiin vastuu omasta itsestä.

Toinen vastuun kanssa tasaveroisesti esiin tullut vanhemmuuden määritelmä oli huolenpidon käsite. Huolenpito ja vastuu limittyvät vastavuoroisesti toisiinsa. Vastuuseen sisältyy huolenpito ja huolenpito on vastuuta. Määritelmä huolenpidosta todennäköisesti nousi esiin myös biologisten vanhempien määritelmissä. Huolenpitoon sisältyy kuitenkin joitain osa-alueita, joiden voidaan ajatella saavan suuremman painoarvon adoptiokontekstissa. Tällaisia osa-alueita ovat muun muassa tasaisten olosuhteiden luominen ja perustarpeista huolehtiminen. Nämä alueet voidaan nähdä itsestään selvyytensä vanhemmuudessa, mutta adoptiolapsen lähtökohdat huomioon ottaen lapsen tarpeisiin näillä alueilla on kiinnitettävä enemmän huomiota. Puutteet perustarpeiden tyydyttämisessä ja olosuhteissa ovat saattaneet aiheuttaa lapselle puutteita niin terveyden kuin perusturvallisuuden suhteen. Adoptiovanhemmilla huolenpidon merkitys korostuu juuri siitä syystä, että lapsi on aikaisemmin jäänyt huolenpitoa vaille. Toinen osa-alue, mikä adoptiokontekstin myötä korostuu, on muutamien vanhempien mainitsema avoin syli. Perustarpeiden ohella adoptiolapset ovat jääneet vaille aikuisen syliä ja rakkautta. Adoptiovanhemmat kokevatkin omaan vanhemmuuteensa kuuluvan näiden täyttämättä jääneiden tarpeiden korvaaminen.

Vanhemmuuden määritelmien pääkategorioita olivat pysyvyyden ja kokonaisvaltaisuuden käsitteet. Nämä määritelmät tulivat esille jossain muodossa kaikkien vanhempien määritelmissä. Vanhemmuus on ainoa suhde, joka on pysyvä nykypäivänä. Biologisen vanhemmuuden pysyvyyden ”takeena” on veriside. Adoptiovanhempien vanhempien määritelmissä sen sijaan oli löydettävissä niin vahva sitoutuminen vanhemmuuteen, että se vastaa verisidettä. Adoptiovanhempien määritelmissä nousi esille vahva elinikäinen sitoutuminen ja pitkäjänteisyys. Tämäkin määritelmä liittyy aiemmin käsiteltyyn vastuun käsitteeseen. Adoptiovanhemmat ovat tietoisesti hyväksyneet vastuunsa, joka sisältää elinikäisen sitoutumisen lapsen avuksi ja tueksi. Kokonaisvaltaisuus oli käsite, joka oli aiheuttanut vanhemmille eniten yllätyksiä vanhemmuudessa. Vanhempana olon totaalisuuteen ei ole mahdollista täysin valmistautua, ennen vanhemman rooliin siirtymistä. Vaikka adoptiovanhemmat eivät raportoineet varsinaisesta kokonaisvaltaisuuteen liittyvästä stressistä, on heidän kokemansa kokonaisvaltaisuuden kokemukset kuitenkin verrattavissa Miller & Sollien (1980, 462) saamiin tutkimustuloksiin. Kyseisen tutkimuksen mukaan valmistautuminenkaan ei riittänyt valmentamaan tulevia vanhempia siihen todellisuuteen,

minkä lapsi vaateinensa ja tarpeinensa tuo perheeseen.

Hoikkalan (1993, 52-53) mukaan vanhempien vanhemmuuskäsityksien taustalla voidaan nähdä jatkumo, jonka ääripäät hän on nimennyt heikoksi tai vahvaksi vanhemmuudeksi. Adoptiovanhempien vanhemmuuskäsityksien mukaan tutkimuksessa mukana olleet adoptiovanhemmat sijoittuvat Hoikkalan esittelemällä vanhemmuusakselilla vastuullisen vanhemmuuden ääripäähän. Vastuullinen vanhemmuus nähdään aikuisen velvollisuutena, johon kuuluu muun muassa lapsen tarpeista huolehtiminen sekä kasvuedellytysten luominen. Vastuullisessa vanhemmuudessa lapset nähdään elämän sisältönä. Myös tässä tutkimuksessa adoptiovanhempien määrittelyyn kuului lasten tuoma ilo ja sisältö elämään. Lasten kanssa eläminen nähtiin palkitsevana. Adoptiovanhempien asenne lapsiin ei myöskään sisällä itsestänselvyyksiä, koska lasten saaminen ei ole ollut itsestänselvyys. Lapsia ja vanhemmuutta pidetään arvossa pitkään lapsettomuusaikaan tai muihin kokemuksiin peilattuna. Vertailukohdaksi voidaan ottaa Fawcettin (1988) amerikkalaiseen kontekstiin sijoittuva survey-tutkimus, jossa naimisissa olevia naisia pyydettiin listaamaan kolme etua ja kolme haittaa lasten saamisessa. Vastauksissa yleisimmin esille nousivat lapsen tuoma ilo ja piristys, rakkauden ja kiintymyksen tunteet sekä avioliiton täydentyminen. Vaikeaksi vanhemmuudessa amerikkalaisnaiset kokivat taloudelliset haitat, fyysiset siteet sekä oman vapauden ja riippumattomuuden menetys. (Ceballo, Lansford, Abbey & Steward 2004) Hämäläisen (1986) suomalaisessa kontekstissa tekemässä tutkimuksessa biologiset vanhemmat näkivät siirtymän vanhemmuuteen vaikuttavan siten, että elämä rajoittui, vastuu lisääntyi ja elämän sisältö kasvoi. Yhteistä adoptiovanhempien määritelmille oli arvio elämän sisällön laajenemisesta. Monet adoptiovanhemmat mainitsivat lapsen tuovan tullessaan sisältöä ja tarkoitusta elämään. Adoptiovanhemmat eivät sen sijaan maininneet lapsen tuomia rajoitteita, joita biologiset vanhemmat toivat esiin, kuten oman ajan ja harrastusten väheneminen. Jotkut haastatelluista adoptiovanhemmista mainitsivat, etteivät kokeneet kyseisiä elämänmuutoksia häiritseviksi, koska lasta oli odotettu niin kauan ja hartaasti, että omasta ajasta luovuttiin mielellään lapsen hyväksi. Adoptiovanhemmat ovat yleisesti ottaen iältään vanhempia kuin biologiset, esikoisen saavat vanhemmat. Vanhemmilla on ollut aikaa itselleen ja harrastuksilleen ennen lasten saamista. Heillä on mahdollisesti myös pitkän odotusajan myötä kehittyneet selviytymisstrategiat, jolloin pienet vastoinkäymiset eivät tunnu koettelemuksilta. Adoptiovanhemmilla on korkeamman iän myötä useimmiten taloudellisesti turvattu ympäristö ja uratavoitteet saavutettu. (Martin & Colbert 1988, 103.) Myös tämän tutkimuksen osalta edellä mainitut oletukset pitävät paikkansa. Tiedonantajina toimineet vanhemmat olivat keskimäärin vanhempia kuin samanikäisten biologisten lasten vanhemmat.

Myös koulutustaustaltaan vanhemmat olivat keskiasteen tai korkea-asteen koulutuksen saaneita.

Adoptiovanhempien vanhemmuuden määritelmässä on havaittavissa adoption kontekstin vaikutus. Adoptio on niin merkittävä muutos sekä lapsen että vanhemman elämässä, ettei se voi olla vaikuttamatta käsityksiin ja ajatuksiin. Adoptio myötä nousee esille tiettyjä osa-alueita, joihin adoptiovanhempien on kiinnitettävä erityistä huomiota, alueita, jotka biologiseen vanhemmuuteen kuuluvat itsestänselvyyksinä. Adoptiovanhempien käsitysten taustalta oli löydettävissä Hoghughin (2004, 5-6) esittämä näkemys vanhemmuudesta tavoitteellisena toimintana. Tavoitteellisuus jopa hieman korostuu adoption kontekstissa. Adoptiovanhemmat joutuvat toiminnassaan ottamaan huomioon niin paljon asioita, joista biologisten vanhempien ei tarvitse huolehtia, että tavoitteellisuus nousee merkittävään asemaan. Tällaisia asioita ovat muun muassa lapsen hylkäämiskokemukset ja se kuinka estää niiden aktivoituminen, lapsen turvallisuuden tunteen luominen sekä kiintymyssuhteen muodostuminen lapsen ja vanhemman välille. Adoptiossa esimerkiksi kiintymyssuhteen muodostuminen ei ole itsestänselvyys, vaan vanhemmat joutuvat toimimaan tietoisesti siten, että kiintymyssuhteen muodostumiselle muodostuisi mahdollisimman otolliset olosuhteet. Osa adoptiovanhemmista totesi miettineensä jo ennalta kysymyksiä ja tilanteita, joita adoptiolapsen kanssa tulee eteen ja kuinka niissä toimia. Yksi tällainen huomioonotettava tilanne on rasismiin liittyvät asiat. Adoptiolapsi on ulkonäöltään valtaväestöstä erottuva ja saattaa siitä syystä kohdata syrjintää. Vanhemmat kokivat tärkeäksi miettiä miten näihin tilanteisiin voidaan ennalta vaikuttaa.

Eräs havainto adoptiovanhempien haastattelujen pohjalta oli se miten osa vanhemmista nosti esille kasvatustutkimuksesta poikkeavaa. Sekä Hoikkala (1993, 49) että Leinonen (2004, 177) esittävät ajatuksen siitä, että kasvattaminen ei enää automaattisena osana kuulu vanhemmuuteen. Kasvattamisesta on tullut ei-toivottua toimintaa. Vanhemmat mieltävät kasvattamisen negatiivisena toimintana ja jopa lapsen alistamisena. Adoptiovanhempien kohdalla taas kasvattaminen tuli esiin luonnollisena osana vanhemman tehtävää. Kukaan haastatelluista ei maininnut myöskään vanhemmuuteen liittyvän tasaveroisuutta tai kaveruussuhdetta, kuten Hoikkalan (1993) tutkimuksessa. Vanhemmuutta pohditaan paljon adoptioprosessin eri vaiheissa. Vanhemmat laativat kirjallisia raportteja aiheesta, piirtävät kaavioita ja pohjivat saamaansa kasvatusta ja sitä kautta laativat kasvatuseriaatteet. Ehkä adoptiovanhemmilla kasvatustutkimus ja kasvattaminen ovat olleet niin paljon esillä koko vanhemmuusprosessin aikana, että heillä on selke-

ampi käsitys siitä mitä kasvattaminen on. Kasvattamista ei enää kuvitella alistamisena, kuten jotkut biologiset vanhemmat, joiden ei ole välttämätöntä pohtia näitä asioita. Voisi myös ajatella, että adoptiolapsen taustakokemukset vaativat strukturoidumpaa kasvatusilmapiiriä, jolloin niin sanottu kaverivanhemmuus ei ole riittävä turva lapselle. Hoikkalan (1993) huoleen siitä, katoaako kasvatus, ei ainakaan adoptiovanhempien kohdalla ole syytä.

Teoriaosassa esittelin Baumrindin jaottelun vanhemmuuden tyypeistä. Adoptiovanhempien joukosta oli selkeästi löydettävissä auktoritaarinen vanhemmuustyyppi. Baumrindin (1989, 354) vanhemmuustyyppi sisälsi paljon samoja piirteitä, joita haastateltavat toivat esiin omassa vanhemmuudessaan. Näitä piirteitä olivat muun muassa auktoritaarisuuteen kuuluvat lapsikeskeisyys, sitoutuneisuus ja selkeiden rajojen luominen. Vanhemmat näkevät selkeästi asemansa vanhempina ja siten auktoriteetteina, mutta kunnioittavat lapsen yksilöllisyyttä ja oikeuksia. Samankaltainen ajattelutapa oli löydettävissä adoptiovanhempien käsitysten taustalta. Suurin osa tiedonantajista edusti juuri auktoritaarista vanhemmuustyyppiä, mutta muutaman vanhemman ajattelu suuntautui sallivan vanhemmuuden suuntaan. Sallivaan vanhemmuustyyppiin kuuluvat vanhemmat ovat myös lapsikeskeisiä ja lapsen yksilöllisyyttä korostavia. Heidän toiminnastaan puuttuu kuitenkin vanhemman auktoriteetti ja rajojen asettaminen. Lapsen ajatellaan itse löytävän rajat toiminnalleen. Laiminlyövää tai autoritaarista ajattelua ei vanhempien käsityksistä löytynyt. Tämän havainnon voidaan nähdä johtuvan siitä, että adoptiovanhemmat ovat valikoitunut, ja sitä myöten vanhemmuuteen motivoitunut ja perehtynyt joukko. Vanhemmuus on tietoinen valinta, joten lapseen ei suhtauduta välinpitämättömästi tai rankaisevasti.

Kaikkia vanhemmuuden tyypejä ei adoptiovanhempien käsityksissä ole löydettävissä, mutta sen sijaan Helmisen & Iso-Heiniemen (1999) tutkimusten perusteella muodostamat vanhemmuuden roolit tulivat kaikki esille vanhempien määritelmässä omasta vanhemmuudestaan. Adoptiovanhempien vahvasti korostama vastuu ja huolenpito liittyvät huoltajan ja rajojen asettajan rooleihin. Nimenomaisesti huoltaja on adoptiovanhemmuudessa korostunut rooli, varsinkin pienelle lapselle huoltaja on elintärkeä. Adoptiolapsen hylätyksi tulemisen kokemusten ja turvattomuuden vuoksi myös rakkauden antajan rooli on adoptiovanhempien käsityksissä korkeassa asemassa. Rakkauden antajan rooliin kuuluu rakkauden lisäksi lohdutus, hellyys, suojeleminen ja hyväksyntä. Muita vanhemmuuteen kuuluvia rooleja ovat elämän opettaja ja ihmissuhdeosaaja, joiden tehtävät liittyvät kasvattamiseen. Adoptiovanhemmat näkivät, osaltaan biologisista vanhemmista poiketen, kasvattamisen tärkeänä tehtävänä omassa vanhem-

muudessaan.

Vanhemmuustutkimus korostaa vanhemmuuden muuttuneen nykypäivänä vapaaehtoiseksi valinnaksi. (Juntunen & Krats 1997, 13) Adoptiovanhempien käsityksissä vapaaehtoisuutta ei sanallisesti nostettu esiin, mutta vapaaehtoisuus on selvästi ja luonnollisesti läsnä heidän käsitystensä taustalla. Adoptiovanhemmuus on jo lähtökohdiltaan vapaaehtoisuuteen perustuvaa, tahallista vanhemmuutta. Se ei voi tapahtua vahingossa eikä tarkoittamatta. Adoptio on aina tietoinen valinta. Adoptiovanhemmuuden tietoisuus ja vapaavalintaisuus korostuvat adoption vaatimissa panostuksissa. Adoptio vaatii paljon aikaa, rahaa ja henkistä uhrausta. Se karsii kevyellä motivaatiolla varustetut lähtijät pois. Adoptio kuitenkin antaa mahdollisuuden perheen perustamiseen heille, joilla ei biologista mahdollisuutta ole. Yksinhakijat ja lapsettomuudesta kärsivät pariskunnat olisivat ilman adoption mahdollisuutta jääneet ilman perhettä.

Adoptiovanhempien käsityksissä vanhemmuudesta tuli esille Golsteinin, Freudun ja Solnitin (1973) käsite psykologisesta vanhemmuudesta. Adoptiovanhemmuus ei parhaimmillaankaan voi olla biologista vanhemmuutta, koska adoptiovanhemmalla ja lapsella ei ole yhteistä geeniperimää. Adoptiovanhemmuus kuitenkin todistaa sen, ettei biologinen vanhemmuus ole ainoa vanhemmuuden mitta. Psykologiseen vanhemmuuteen kuuluvat määritelmät, kuten kiintymyssuhde lapsen ja vanhemman välillä, sekä vanhemman asema suhteessa lapseen, ovat selkeästi läsnä adoptiovanhempien käsityksissä omasta vanhemmuudestaan. Kaikki haastatellut vanhemmat kokivat vahvasti saaneensa lapsen silmissä vanhemman aseman ja jakavansa keskinäisen kiintymyssuhteen lapsen kanssa. Myös Goldsteinin ym.(1973) jaotteluun kuuluva sosiaalinen vanhemmuus on läsnä adoptiovanhemmuudessa. Adoptiovanhempi on laillisesti lapsen vanhempi sekä huoltaja ja sitä myöten yhteiskunnan ja ympäristön silmissä sosiaalinen vanhempi.

Muutamassa kohdassa aineistoa oli havaittavissa vivahde-ero lapsettomuustaustaisten ja muiden adoptiovanhempien välillä. Lapsettomuustaustaisten ajattelussa tuli esille lapsettomuuden kokemisen vaikutus ajatteluun. He ovat jo ennen adoptio-odotusta joutuneet käymään läpi toisenlaisen odotusprosessin. Esimerkiksi kasvatusasioissa lapsettomuustaustaiset vanhemmat ovat miettineet siitä näkökulmasta, miten omaa lasta sitten kasvatetaan kun sellainen saadaan. Ajatus lapsesta on ollut pinnalla jo niin kauan, että siihen liittyviä pohdintoja on käyty läpi.

Adoptiovanhemmuus erilaisena vanhemmuutena oli tutkimuksen yksi pääkysymyksistä. Vanhempien käsitykset tästä asiasta olivat selkeitä. Useimmat vanhemmat olivat joko selvästi erilaisuuden kannalla tai selvästi samanlaisen vanhemmuuden puolestapuhujia. Vain muutama vanhemmista näki adoptiovanhemmuuden sekä erilaisena että samanlaisena kuin biologinen vanhemmuus. Kahden vanhemmuuden muodon samanlaisuutta korostavat vanhemmat näkivät lapsiperheen arjen olevan samanlaista huolimatta siitä, miten lapsi oli saanut alkunsa. Vanhemmuuteen liittyvät tunteet, kuten rakkaus ja hellyys, ovat samanlaisia lähtökohdista huolimatta. Merkittävimmällä tavalla adoptiovanhemmuudesta tekee erilaisen ympäristön tuottama erilaisuus. Biologisen yhteyden puuttumiseen liittyy luonnollisesti monenlaisia vaikutuksia. Adoptiolapsi ei kanna vanhempiensa geenejä eikä ulkonäöllistä samankaltaisuutta. Siihen, että lapsen geeniperimää ei tunneta, liittyy myös epävarmuus fyysisestä terveydestä. Kuitenkaan pelkkä biologisen yhteyden puuttuminen, ja sitä myöten biologisen vanhemmuuden puuttuminen, ei riitä tekemään vanhemmuudesta merkittävästi erilaista. Vaikka biologisen yhteyden puuttuminen adoptiovanhemmuudessa saattaa hidastaa kiintymyssuhteen muodostumista, se ei riitä tekemään vanhemmuudesta erilaista pitkällä aikajänteellä. Muut erilaisuuden aiheuttajat liittyvät lähinnä aikaan ennen lasten tuloa kotiin, kuten lapsen erilainen ”synty tapa” perheeseen ja adoption lähtökohdat. Kuitenkaan millään muulla tekijällä ei ole niin merkittävää vaikutusta koko adoptiovanhemmuuden elämään kuin ympäristön reaktioilla. Pölkkö-Pieskän (1999) tutkimuksessa adoptiovanhemmuudesta kasvatustehtävänä adoptiovanhemmat kokivat vanhemmuutensa eroavan biologisesta vanhemmuudesta perusteellisemmän valmistautumisen vuoksi. Vanhemmat kokivat myös vanhemman lapsen saamisen olevan suuri eroavaisuus vanhemmuuden muotojen välillä. Samankaltaisia ajatuksia tuli esille myös tämän tutkimuksen tiedonantajien taholta. Erityisesti isomman lapsen vanhemmuus koettiin merkittävänä erilaisuutena.

Kirk (1984) on adoptiovanhemmuuteen keskittyvässä tutkimuksessaan löytänyt adoptiovanhemmilta kaksi erilaista ajatusmallia liittyen adoptiovanhemmuuden erilaisuuteen. Kyseisessä tutkimuksessa vanhempien suhtautuminen adoptioon erilaisena vanhemmuutena oli joko hyväksyvä tai torjuva. Erilaisuuteen torjuvasti suhtautuvat vanhemmat halusivat nähdä adoptiovanhemmuuden sekä biologisena että psykologisena vanhemmuutena. Vanhemmat kokivat adoptiovanhemmuuden muuttuvan biologiseksi vanhemmuudeksi eivätkä kokeneet sen eroavan biologisesti alkunsa saaneesta vanhemmuudesta. Myös tässä tutkimuksessa on kyseiset mallit selkeästi löydettävissä. Lisäyksenä Kirkin tutkimukseen on tiedonantajien käsityksistä löydettävissä vielä kolmaskin ajatusmalli. Tätä malli voidaan kutsua integraatiomalliksi, koska kyseinen malli näkee adoptiovanhemmuuden sekä samanlaisena että erilaisena

vanhemmuutena. Tämän ajattelumallin mukaan vanhemmat sulauttavat vanhemmuuskäsitykseensä kaikki adoptiovanhemmuuteen liittyvät näkökulmat ja muodostavat niistä kokonaisuuden. Kyseinen ajattelumalli tuntuu olevan kaikkein realistisin ja liittyvän toimivaan, vahvaan vanhemmuuteen. Kirkin tutkimuksen mukaan adoptiovanhemmuuden erilaisuuden hyväksyvät vanhemmat selvisivät parhaiten vanhemmuuden vaatimuksista ja ympäristön aiheuttamista paineista.

Adoptiovanhemmuuden vaatimukset nähtiin tiedonantajien keskuudessa lähes samoina tekijöinä kuin adoptiovanhemmuuden erilaisuus. Suurimmiksi vaatimusten aiheuttajiksi voidaan nostaa lapsen tausta ja ympäristön asenne. Lapsen tausta ja lapseen liittyvä erilaisuus ovat niin pysyviä tekijöitä, että niiden vaikutus on mukana adoptioperheen elämässä aina. Useimmat vanhemmat olivat kuitenkin sitä mieltä, että huolimatta adoptioon liittyvistä erilaisuuden aiheuttamista vaatimuksista, on ympäristö kuitenkin se, joka aiheuttaa suurimmat vaatimukset. Adoptiovanhemmuus on jatkuvan tarkkailun alla. Adoptioperhe ei voi sulautua massaan. Perheen ulkonäköön liittyvät seikat paljastavat tuntemattomillekin ihmisille vanhemmuuden alkuperän. Vanhemmat kokivat viettävänsä ajoittain ”akvaarioelämää”, jolloin jokaista ratkaisua ja toimintaa seurataan tarkasti. Adoptiovanhemmuuteen kohdistuvat ympäristön paineet ovat rankempia kuin biologiseen vanhemmuuteen. Vanhempana toimiminen on tarkemman tutkailun alla.

7.1 Tulosten hyödynnettävyys

Tutkimus sijoittuu kasvatustieteessä vanhemmuuden ja perhetutkimuksen alueeseen. Aiheena tutkimus on ajankohtainen, koska vanhemmuuden pohdinta on ollut näkyvästi esillä mediassa. Tämän vuoksi on aiheellista nostaa esiin vanhemmuuden eri osa-alueita tasaveroisena vanhemmuutena. Ajankohtaisuutta lisää myös kasvava kiinnostus adoptiota kohtaan ja nousussa olevat adoptiomäärät.

Tutkimus tuo uutta tietoa erilaisiksi koetusta vanhemmuudesta. Tutkimuksen tulokset ovat lisäksi ymmärrystä laajentavia. Adoptiovanhempien omista käsityksistä ei ole vielä tehty liikaa tutkimusta, joten tämän kaltainen tutkimustieto on paikallaan ja tarpeellista. Erityisen hyödyllistä tutkimustuloksissa oli ympäristön asenteiden merkityksen esiintuominen. Ihmisten yleisiin asenteisiin voidaan vaikuttaa tiedon kautta. Merkittävää on se, miten paljon ympäristö voi ymmärtämättömyyttään aiheuttaa paineita ja pahaa mieltä adoptioperheelle. Ympäristön vaikutusten esiintuominen mahdollistaa asennemuutoksen tapahtumisen. Asteet tosin muuttuvat hitaasti, mutta tieto on ainoa keino muutoksen saavuttamiseen.

Koen tutkimuksen hyödyksi myös sen tuloksen, jonka sain koskien adoptiovanhemmuuden erilaisuutta. Adoptiovanhemmuus näyttäytyi vähemmän erilaisena vanhempana toimimisena kuin yleisesti ehkä kuvitellaan. Tämä tieto voi olla osaltaan lievittämässä sitä erilaisuuden kokemusta, jota adoptiovanhemmat tuntevat. Vanhemmuus perimmältä olemukseltaan on kuitenkin samoja tunteita, samoja toimintoja kuin kenellä tahansa vanhemmalla. Tämä tieto voi olla hyödyllistä myös adoptiovanhemmuutta suunnittelevien ihmisten kohdalla. Tutkimustieto siitä, mitä adoptiovanhemmuus vaatii, ja miten adoptiovanhemmat sen käytännössä kokevat, voi olla madaltamassa kynnystä lähteä adoptioprosessiin.

Tutkimuksen perusteella voidaan hahmottaa kuvaa siitä mitä on vanhemmuus, erityisesti adoptiokontekstissa. Saatujen tulosten perusteella olisi mielenkiintoista tehdä vertailevaa tutkimusta biologisten vanhempien käsitysten kanssa, jolloin olisi mahdollisuus laajemmin tutkia vanhemmuuden eroavaisuutta. Mielenkiintoista olisi myös syventyä tarkemmin vanhempien taustan vaikutuksiin vanhempana toimimisessa. Lisätietoa adoptiovanhemmuudesta antaisi myös pidempiaikainen observeiva tutkimus, jolloin vanhempana toimimista voisi havainnoida käytännön tasolla.

Lähteet

Ahonen, S. 1995. Fenomenografinen tutkimus. Teoksessa L. Syrjälä, S. Ahonen, E. Syrjäläinen & S. Saari. (toim.) Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

Asetus lapseksiottamisesta ja ottolapsisuhteen purkamisesta tehtävästä ilmoituksesta 209/1925

Aunola, K. 2004. Kasvatus ja vanhemmuus. Tutkimuksen traditiot ja haasteet. *Psykologia*, 40 (4), 356-369.)

Barber, B.K. 1996. Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child Development* 67, 3296-3319.

Bartholet, E. 1993. *Family Bonds: Adoption and the Politics of Parenting*. New York: Houghton Mifflin.

Baumrind, D. 1989. Rearing Competent Child. Teoksessa W. Damon (toim.). *Child Development Today and Tomorrow*. San Francisco: Jossey-Bass Publisher.

Belsky, J. 1984. The Determinants of Parenting. A Process model. *Child Development* 55, 1, 83-96.

Björnberg, U. 1992. *European Parents in the 1990s: contradictions and comparisons*. New Brunswick: Transaction

Ceballo, R., Lansford, J., Abbey, A. & Steward, A. 2004. Gaining a child: comparing the experiences of biological parents, adoptive parents and stepparents. *Family Relations*, 53, 1, 38-48.

Clandinin, D & Connelly, M. 1994. Teoksessa N. Denzin & Y. Lincoln (toim.) *Handbook of Qualitative research*. Thousand Oaks: Sage.

Darling, N. & Steinberg, L. 1993. Parenting style as context. *Psychological Bulletin* 113, 3, 487-496.

Garam, S. 1988. Toivottu lapsi: adoptio ja sijaisvanhemmuus. Porvoo: WSOY.

Gerris, J., Dekovic, M. & Janssens, J.M.A.M. 1997. The Relationship between Social Class and Child-rearing Behaviors: Parents Perspective Taking and Value Orientations. *Journal of Marriage and the Family*, 59 (4) 834-847.

Gröhn, T. 1989. Fenomenografinen tutkimusote. Teoksessa Gröhn, T. & Jussila, J. (toim.) Laadullisia lähestymistapoja koulutuksen tutkimuksessa. Kasvatustieteen laitos, tutkimuksia; 123. Helsinki:Helsingin yliopisto. 1- 33.

Helminen, M-L & Iso-Heiniemi, M. 1999. Vanhemmuuden roolikartta. Käyttäjän opas. Helsinki: Suomen Kuntaliitto

Hirsjärvi, S. & Huttunen, J. 1995. Johdatus kasvatustieteeseen. Porvoo: WSOY

Hoghugh, M. 2004. Parenting – an introduction. Teoksessa M. Hoghugh & N. Long (toim.) *Handbook of parenting*. Lontoo: Sage Publications. 1-18.

Holden, G.W & Miller, P. 1999. Enduring and different: a meta-analysis of the similarity in parents' child rearing. *Psychological Bulletin*, 125, 223-254.

Hoikkala, T. 1993. Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit. Jyväskylä:Gummerus.

Häkkinen, K. 1996. Fenomenografisen tutkimuksen juuria etsimässä. Teoreettinen katsaus fenomenografisen tutkimuksen lähtökohtiin. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Opetuksen perusteita ja käytänteitä 21. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Hämäläinen, J. 1986. Vanhemmuuteen siirtyminen elämänmuutoksena: perhekasvatuksellinen tutkimus vanhemmuudesta tulkinnallisen sosiologisen viitekehyksessä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, kasvatustieteen laitos. A; 11

Hämäläinen, J., Kraav, I. ja Raudik, V. 1994. Perhekulttuurit ja vanhemmuus Suomessa ja Virossa: vertaileva tutkimus. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Interpedia. Saatavilla www-muodossa <http://www.interpedia.fi/adoptio.html>. Luettu 25.9.2006

Juntunen, J & Krats, S. 1997. Perhe tutkimuksen puristuksessa. Jyväskylän yliopisto. Perhetutkimusyksikön julkaisuja 6.

Järvinen, A. & Järvinen, P. 2000. Tutkimustyön metodeista. Tampere: Opinpaja.

Järvinen, A. & Järvinen, P. 1996. Tutkimustyön metodeista. Tampere: Opinpaja.

Karila, I. 1989. Siirtymä vanhemmuuteen. Jyväskylän yliopisto. Psykologian laitoksen julkaisuja, 304.

Kats, M. & Kranck, A. (toim.) 1989. Lapsemme ulkomailta: kansainvälisestä adoptiosta. Suom. Eila Jauho. Sulva:Interpedia.

Kekkonen, M. 2001. Vanhemmuuden roolikartta ja elämäkerrallisuus. Teoksessa Rautiainen, M. (toim.) Vanhemmuuden roolikartta 2. Syvennä ja sovelle. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Kirk, D. 1984. Shared Fate: a theory and method of adoptive relationship. Port Angeles, Wash: Ben Simon.

Kujansuu, H. 2003. Adoptiovanhempien sopeutuminen ja tukipalvelut kansainvälisen adoptioprosessin aikana: haastattelututkimus adoptioperheiden kokemuksista. Pro gradu-työ: Tampereen yliopisto, sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos, sosiaalityö.

Kvale, S. 1996. InterViews. An introduction to qualitative research interviewing. Thousand Oaks: Sage publications.

Laki lapseksiottamisesta 153/1985

Laki ottolapsista 208/1925

Lapsettomien Tuki ry. 2005. Saatavilla www-muodossa. <http://www.lapsettomientuki.net/yhdistys>>. Luettu 21.10.2005.

Lehtovaara, M. 1992. Subjektiiivinen maailmankuva kasvatustieteellisen tutkimuksen kohteena: kasvatuksen filosofian pohdintaa ja kasvatustieteen filosofian kehittelyä Lauri Rauhalan eksistentiaalisen fenomenologian erityisesti silmälläpitäen minäkäsitystutkimuksia. Acta Universitatis Tamperensis. Ser. A; vol. 338.: Tampereen yliopisto: kasvatustieteiden tiedekunta. Väitöskirja

Leinonen, J. 1994. Vanhemmuus lapsen kasvuympäristön osana. *Psykologia*, 39, 4: 176-195.

Maccoby, E.E. & Martin, J.A 1983. Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. Teoksessa P.H. Mussen & E.M. Hetherington. Handbook of child psychology: Vol.4. Socialization, personality and social development. New York: Wiley. 1-101.

Martin, C. & Colbert, K. 1997. Parenting: a life span perspective. New York: McGraw-Hill.

Marton, F. 1994. Phenomenography. Göteborg: Göteborg university. Saatavilla www-muodossa: <[http:// www.ped.gu.se/biorn/phgraph/civil/main/1res.appr.html](http://www.ped.gu.se/biorn/phgraph/civil/main/1res.appr.html)> Luettu 24.10.2005.

Marton, F. & Booth, S. 1997. Learning and awereness. Mahwah (N.J): Lawrence Erlbaum Associates.

Miall, C. The social construction of adoption. Clinical and community perspectives. *Family relations* 1996, vol. 45, 3, 309-317.

Miller, B C. & Sollie, D. L. 1980. Normal stresses during the transition to parenthood. *Family relations* 29, 459-465.

Mäkelä, K. 2005. Sosiaalitutkimuksen eettinen sääätely. Stakes: Laadullisen sosiaalitutkimuksen eettiset kysymykset. Työpapereita 4/2005. Saatavilla [www-](http://www.stakes.fi/verkkojulk/pdf/tp05/tp4-2005.pdf) muodossa: <<http://www.stakes.fi/verkkojulk/pdf/tp05/tp4-2005.pdf>>. Luettu 16.11.2005.

Niemistö, R. 2001. Vanhemmuuden roolit ja varhainen nuoruusikä. Teoksessa M. Rautiainen (toim.) Vanhemmuuden roolikartta 2. Syvennä ja sovelle. Helsinki: Suomen Kuntaliitto

Niikko, A. 2003. Fenomenografia kasvatustieteellisessä tutkimuksessa. Joensuun yliopisto: Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia; no 85

Nummenmaa, A. & Nummenmaa, T. 2002. Toisen asteen näkökulma. Teoksessa M-L. Julkunen (toim.) Opetus, oppiminen, vuorovaikutus. Helsinki:WSOY. 66-77.

Ottolapsineuvonta: opas ottolapsineuvonnan antajille. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Oppaita 1998:7.

Parviainen, H. 2003. Kansainvälinen adoptiotoiminta Suomessa vuosina 1970-2000. Helsinki: Väestötutkimuslaitos.

Rajala, K. & Ruoppila, I. 1983. Nuori lapsiperhe: esikoisen odotusajalta tämän ensimmäisen ikävuoden lopulle. Mannerheimin lastensuojeluliiton lapsiraportti A

Rauhala, L. 1974b. Psykykinen häiriö ja psykoterapia filosofisen analyysin valossa. Tapio-la:Weilin-Göös.

Rauhala, L. 1976b. Filosofinen orientoituminen psykosomaatiikan ongelmaan. Helsingin yliopiston monistuspalvelu.

Reinikainen, H. 2002. Laatuvanhempia ja riskivanhemmuutta: kansainvälisen adoption hakijat ja vanhemmuus kotiselvityksissä vuonna 1991. Pro gradu-työ: Tampereen yliopisto, sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos, sosiaalityö.

Sandberg, J. 1995. Are phenomenographic results reliable? *Nordisk Pedagogik* 15 (3), 156-164.

Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunta. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa.fi). <<http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/store/2005/09/h1125662884635/passthru.pdf>>. Luettu 4.10.2005.

Syrjälä, L. 2001. Elämäkerrat ja tarinat. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus.

Tamminen, T. 2002. Vain lapsi mahdollistaa äitiyden. Teoksessa T. Antila (toim.) Löytöretki äitiyteen: lapsen oikeuksien päivän seminaari 2002. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto. 5-7.

Tilastokeskus. Väestö- ja tasa-arvotilastot. Adoptio. 2005. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa.fi). <<http://www.stat.fi/til/adop/index/html>>. Luettu 4.10.2005.

Tynjälä, P. 1991. Kvalitatiivisten tutkimusmenetelmien luotettavuudesta. *Kasvatus* 22, 387-398.

Uljens, M. 1989. Fenomenografi – forskning om uppfattningar. Lund: Studentlitterature.

Uljens, M. 1992. Phenomenological features of phenomenography. Report no 1992: 03. Department of Education and Educational Research University of Göteborg. Sweden: Mölndal.

Väri, V-M. 1996. Kasvattajan esiymmärrys kasvatuksellisen hyvän ehtona. Teoksessa J. Lehtovaara & R. Jaatinen (toim.) Dialogissa, osa 2 – ihmisenä ihmisyyhteisössä. Tampereen yliopiston opettajankoulutuslaitoksen julkaisuja A8, 109-123.

Väri, V-M. 2002. Hyvä kasvatus – kasvatus hyvään. Dialogisen kasvatuksen filosofinen tarkastelu erityisesti vanhemmuuden näkökulmasta. Elektoroninen aineisto. Tampere: Tampere University Press.

Ziehe, T. 1991. Uusi nuorisio. Epätavanomaisen oppimisen puolustus. Tampere: Vastapaino.

LIITE 1

Tutkimus adoptiovanhemmuudesta!!

Olen kasvatustieteen opiskelija Tampereen yliopistosta. Teen pro gradu- tutkielmani aiheesta adoptiovanhempien vanhemmuus.

Vanhemmuus on osa elämää, johon jokaisen on muodostettava suhteensa. Vanhemmuutta adoption yhteydessä on tutkittu hyvin vähän ja siksi päädyin valitsemaan tutkimusaiheekseni juuri adoptiovanhempien käsitykset vanhemmuudesta ja kasvattamisesta.

Tutkimuksen mielenkiinto kohdistuu adoptiovanhempien kokemuksiin omasta, ehkä ”erilaisesta” vanhemmuudestaan. Millaisena näet oman vanhemmuutesi ja oman kasvatustyylysi? Millaista vanhemmuus on ollut suhteessa odotuksiin? Mikä adoptiovanhemmuudessa on hyvää, mikä raskasta?

Juuri sinun kokemuksesi ja ajatuksesi ovat tärkeitä!

Toivoisin yhteydenottoja vanhemmilta, joiden perheessä on yksi tai useampi adoptoitu lapsi. Tarkoituksenani on kerätä aineistoa haastattelemalla. Haastattelujen kesto on noin 1-1½ tuntia.

Kaikki haastattelut käsitellään luottamuksellisesti.

Toivoisin yhteydenottoja 3.1.2006 mennessä.

Yhteistyöstä kiittäen

Soile Kestilä

Lielahdenkatu 31 K 78, 33410 Tampere

puh. 040-511 7145

soile.kestila@uta.fi

LIITE 2

Haastattelun teemat:

Adoptio

- miten päädyitte adoptioon? Nimenomaan kansainväliseen adoptioon?
- Mitkä olivat motiivit adoptioonille?
- Oliko adoptio olemassa vaihtoehtona jo ennen biologista lasta?
- Miten koitte adoptio-odotuksen? Raskasta? Verrattavissa biologiseen odotukseen? Mitä eroja?

Siirtymä vanhemmuuteen

- millainen oli siirtymä adoptiovanhemmuuteen? Miltä se tuntui? -
- Miltä lapsen saaminen tuntui? Millaisia tunteita se herätti?
- Milloin lapsi alkoi tuntua omalta?

Vanhemmuus

- Mitä vanhemmuus tarkoittaa sinulle? Miten määrittelet vanhemmuuden? Miten määrittelisit oman vanhemmuutesi?
- Mitä kuuluu vanhemmuuteen? Erityisesti a-vanhemmuuteen?
- Mikä vanhemmuudessa on vaikeaa? Parasta?
- Miten suhtauduitte vanhemmuuteen ennen lapsen saamista? Millaisia odotuksia teillä oli vanhemmuuden suhteen?

- Onko adoptiovanhemmuus erilaista vanhemmuutta? Miten se eroaa biologisesta vanhemmuudesta?
- voiko toisen lasta rakastaa kuin omaansa
- millä tavoin adoptiolapset ovat erilaisia
- Mitä adoptiovanhemmuus vaatii vanhemmilta?
- Koetteko olevanne erityisasemassa biol.vanhempiin nähden?
- Vaikuttaako lapsen erilaisuus vanhemmuuteesi?

Liite 3

TILASTOTIETOA LUPAHAKEMUKSISTA VUODELTA 2004

LUPAHAKEMUKSET

HAKIJOIDEN IKÄ

Ikä	Miesten lukumäärä	Naisten lukumäärä
25 – 29	12	23
30 – 34	73	95
35 – 39	100	109
40 – 44	103	106
45 – 49	41	36
50 –	6	4

Yht. 335 373

(Hakijoista oli pariskuntia 335 ja yksin hakijoita 38)

HAKIJOIDEN ASUINPAIKKA LÄÄNEITTÄIN

Etelä-Suomen	173
Länsi-Suomen	157
Itä-Suomen	28
Oulun	12
Lapin	2
Ahvenanmaan	1
Ei os. Suomessa	-

Yht. 373

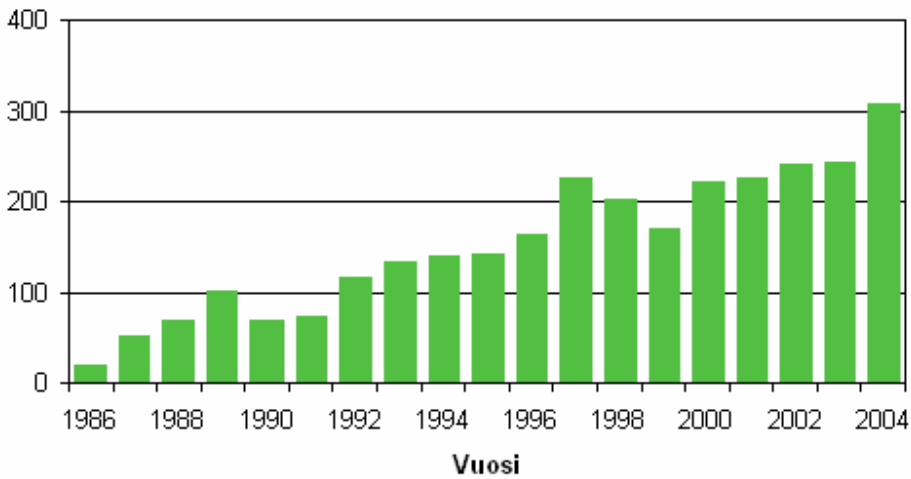
HAKIJAT, JOILLA ON BIOLOGISIA LAPSIA

Lasten lukumäärä	Perheiden lukumäärä
ei biologisia lapsia	303
1	51
2	14
3	5
4>>	-

Yht. 373

Liite 4

Taulukko 1. Ulkomailla syntyneiden adoptoinnit Suomeen 1986- 2004

Lähde: Väestö- ja tasa-arvotilastot. Tilastokeskus.

Taulukko 2. Kansainvälisen adoption kautta saapuneet lapset 2004 maittain

	Pelastakaa Lapset	Interpedia	Helsingin kaupunki	Yhteensä	Osuus
Kiina	62	71	0	133	46 %
Venäjä	41	0	0	41	14 %
Thaimaa	11	15	10	36	12 %
Etelä-Afrikka	0	9	15	24	8 %
Kolumbia	0	17	5	22	8 %
Filippiinit	12	0	0	12	4 %
Intia	0	8	0	8	3 %
Etiopia	0	7	0	7	2 %
Puola	2	0	0	2	1 %
Viro	0	0	4	4	1 %
Yhteensä	128	127	34	289	

Lähde: Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunta